

Masterthesis Media en Journalistiek
Faculteit Historische en Kunstwetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam
2009-2010
Pauline Hartsuiker
336000

Begeleiding: Prof. dr. J. (Jos) de Haan
Tweede lezer: Dr. A.H. Kuppens

Augustus 2010

Voorwoord

Na mijn bachelor Taal- en Cultuurstudies begon ik niet direct aan een master. Op dat moment was mijn zoektocht naar de meest geschikte master nog niet ten einde. Daarom koos ik ervoor om eerst een tijd werkervaring op te doen. In die periode kwam ik erachter dat filmproductie niet de verdieping en afwisseling gaf waar ik op hoopte. Mij werd duidelijk dat een functie waarin meer een hoofdrol is weggelegd voor communicatieadvies en/of persvoorlichting wel die aspecten herbergt. Vanwege het feit dat de master Media en Journalistiek op actuele mediaontwikkelingen en op het functioneren van diverse media ingaat, bleek deze opleiding een goede eerste stap naar een dergelijke functie.

Daarop volgt al snel mijn onderzoek over de omgang van pers en beleidsmedewerkers met persberichten en rapporten van het SCP. Dankzij dit onderzoek heb ik niet alleen een goed inzicht gekregen in de werkwijze van de pers en in het bijzonder in hun gebruik van persberichten. Bovendien gaf het aanleiding voor een communicatieadvies. Mijn allereerste communicatieadvies welteverstaan. Ik hoop dan ook dat er de komende jaren nog velen zullen volgen.

Afsluitend wil ik nog een aantal mensen bedanken die mij tijdens het onderzoek bewust en onbewust hebben gesteund. Op de eerste plaats staat mijn begeleider Prof. Dr. Jos de Haan. Zonder zijn commentaar en advies had ik het onderzoek en de daaruit voortvloeiende thesis nooit tot een goed einde kunnen brengen. Daarnaast gaat mijn dankwoord uit naar Dr. An Kuppens voor haar kritische blik op mijn thesis en naar Prof. Dr. Paul Schnabel, Drs. Ans Merens en Dr. Jaco Dagevos voor hun bereidheid om mijn thesis te lezen en van commentaar te voorzien. Verder noem ik hier mijn SCP-collega's Desirée, Marjon, Maria, Annet en Mariëlle. Mede dankzij hen heb ik een erg leuke tijd mogen ervaren op het SCP. Ook mag ik niet de journalisten en de beleidsmedewerkers vergeten die bereid waren aan mijn onderzoek mee te werken. Tot slot dank ik mijn familie en vrienden voor hun afleiding en goedbedoelde adviezen.

Pauline Hartsuiker

Utrecht, 2010

Inhoudsopgave

1.	HET ONDERZOEK IN EEN NOTENDOP	6
1.1	Inleiding	6
1.2	Aanleiding	7
1.3	De maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	8
1.4	Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)	9
2.	HET PRAKTISCHE GEBRUIK VAN DE WETENSCHAP	12
2.1	Vormen van persvoorlichting	12
2.1.1	Het persbericht	12
2.1.2	Wetenschapsvoorlichting	14
2.2	De journalist aan het werk	17
2.2.1	Nieuwswaarde	19
2.2.2	Framing	21
2.2.3	De journalistieke werkwijze	23
2.2.3.1	Publiek, tijd, paginaruimte en omvang organisatie	23
2.2.3.2	De krantenkop	24
2.2.3.3	Vershil in werkwijze tussen journalist, redacteur en wetenschapsjournalist	25
2.2.3.4	Overige invloedsfactoren	25
2.2.4	Het persbureau	26
2.3	Het beleid in aanraking met de wetenschap	28
2.3.1	Het beleid in relatie tot de pers	28
2.3.2	De wetenschap in relatie tot het beleid	29
3.	VRAAGSTELLING, DEELVRAGEN EN VERWACHTINGEN	31
3.1	Vraagstelling en deelvragen	31
3.1.1	Centrale vraagstelling	31
3.1.2	Deelvragen	33
3.2	Verwachtingen	34
3.2.1	De persvoorlichter	34
3.2.2	De pers	34
3.2.3	De beleidsmedewerkers	35
4.	METHODE VAN ONDERZOEK	36
4.1	Onderzoeksmethodes	36
4.1.1	Open interview met voormalige persvoorlichter van het SCP	36
4.1.2	Kwantitatieve inhoudsanalyse van berichtgeving over SCP-onderzoek	37
4.1.3	Open interviews met journalisten	39
4.1.4	Open interviews met beleidsmakers	41

5.	DE WERKWIJZE VAN DE PERSVOORLICHTER	43
5.1	De productiefase van het persbericht	43
5.1.1	Procedure en opmaak	43
5.1.2	De betrokkenheid van andere partijen	44
5.2	De functie van het persbericht	45
5.2.1	De pers	45
5.2.2	De beleidsmedewerkers	46
5.3	De wisselwerking tussen de pers en SCP	46
5.4	Leermomenten	47
5.5	Conclusie	48
6.	SCP-ONDERZOEK IN EEN JOURNALISTIEKE CONTEXT	49
6.1	Zichtbaarheid en framing van SCP-onderzoek	49
6.1.1	Zichtbaarheid in de pers	50
6.1.1.1	Emancipatiemonitor 2008	50
6.1.1.2	Kunnen alle kinderen meedoen?	51
6.1.1.3	Jaarrapport Integratie 2009	51
6.1.1.4	SSN 2009	52
6.1.1.5	Totaaloverzicht	53
6.1.2	Type journalistieke framing-technieken	54
6.1.2.1	Populaire framing-technieken	54
6.1.2.2	Andere vormen van framing	56
6.1.3	Tussenconclusie	57
6.2	De journalist aan het woord	57
6.2.1	Het ANP	58
6.2.1.1	Aanbod ANP voor dagbladen	58
6.2.1.2	Opmerken van SCP-onderzoek	58
6.2.1.3	Omgang met persbericht en rapport	61
6.2.1.4	Contact met onderzoekers	62
6.2.1.5	Politieke reacties	63
6.2.1.6	Schrijven van nieuwsbericht	63
6.2.2	De dagbladen	64
6.2.2.1	Opmerken van SCP-onderzoek	64
6.2.2.2	Bepalende factoren in de beoordeling van SCP-onderzoek	65
6.2.2.3	De rol van het ANP	67
6.2.2.4	Omgang met persbericht	68
6.2.2.5	Omgang met rapport	69
6.2.2.6	Contact met onderzoekers	70
6.2.2.7	Schrijven van nieuwsbericht	71
6.2.3	Conclusie	72
7.	SCP-ONDERZOEK IN EEN BELEIDSCONTEXT	75
7.1	Oordeel over SCP	75
7.1.1	Oordeel over instituut	75

7.1.2	Oordeel over rapport	76
7.2	Vorbereidingsfase rapport	77
7.2.1	Aanleiding voor onderzoek	77
7.2.2	Rol van beleidsmedewerker	77
7.3	Productiefase rapport	78
7.3.1	Rol van beleidsmedewerker	78
7.3.2	Contact tussen SCP en beleid	79
7.4	Gebruiksfase rapport	80
7.4.1	Manier(en) van gebruik	80
7.4.2	Berichtgeving over rapport	82
7.4.3	Contact tussen SCP en beleid	82
7.5	Het persbericht	83
7.5.1	Rol van beleidsmedewerker	83
7.5.2	Manier(en) van gebruik	84
7.5.3	Oordeel over het persbericht	84
7.6	Conclusie	85
8.	CONCLUSIE	86
8.1	Beantwoording van deelvragen	86
8.1.1	Eerste deelvraag	87
8.1.2	Tweede deelvraag	88
8.1.3	Derde deelvraag	90
8.1.4	Vierde deelvraag	92
8.1.5	Vijfde deelvraag	93
8.1.6	Zesde deelvraag	94
8.1.7	Zevende deelvraag	94
8.2	Overkoepelende conclusie	95
8.3	Advies	97
8.4	Reflectie	99
9.	LITERATUUR	101
	BIJLAGE 1 – Persberichten	106
	Persbericht 1: Emancipatiemonitor 2008	106
	Persbericht 2: Kunnen alle kinderen meedoen?	110
	Persbericht 3: Jaarrapport Integratie 2009	113
	Persbericht 4: De Sociale Staat van Nederland 2009	122
	BIJLAGE 2 – Topiclijst voor open interview met voormalig persvoorlichter van SCP	128
	BIJLAGE 3 – Checklist journalistiek framing-technieken	130
	BIJLAGE 4 – Topiclijst voor open interviews met journalisten	131
	BIJLAGE 5 – Topiclijst voor open interviews met beleidsmedewerkers	133

BIJLAGE 6 – Data-matrix n.a.v. open interview met persvoorlichter	136
BIJLAGE 7 – Data-matrix n.a.v. open interviews met journalisten	137
BIJLAGE 8 – Data-matrix n.a.v. open interviews met beleidsmedewerkers	140
BIJLAGE 9 – Totaaloverzicht zichtbaarheid SCP-rapporten in landelijke pers	142

1. Het onderzoek in een notendop

1.1 Inleiding

In mei 2009 stond een wetenschappelijk rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) volop in de schijnwerpers. *Kunnen alle kinderen meedoen?* werd breed uitgelicht in de media. *De Volkskrant* opende zelfs met een artikel over dit rapport. Groot kopte de voorpagina 'Kinderen uit arme gezinnen doen niet erg mee'. Hoewel wetenschappelijke feiten niet altijd zoveel aandacht krijgen, geeft dit voorbeeld wel een idee hoe dergelijke informatie in de samenleving kan doordringen. Wetenschappelijke feiten blijven immers niet alleen voorbehouden aan het oog van de wetenschapper. Regelmatig komen ook het beleid, de politiek en de burger hier direct of via de media mee in aanraking.

Het gebruik van wetenschappelijke informatie door deze vier groepen betreft vaak geen letterlijke overname. Eerder ondergaat de informatie een bewerking, aangezien deze gebruikers interpretatie- en selectieprocessen toepassen om dit soort informatie voor zichzelf en anderen toegankelijk en toepasbaar te maken (RMO, 2003; Snel, 1996). Een verklaring voor dit fenomeen geeft Erik Snel (1996) met zijn vertalingsmodel. Dit model gaat ervan uit dat uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek aan veranderingen onderhevig zijn wanneer personen dit in handen krijgen. Bewust en onbewust bewerken zij deze informatie door deze in hun belevingswereld te passen, discussies daarover te voeren, vergelijkingen daarmee te maken en ga zo maar door (Snel, 1996: 37).

Het transformatieproces dat de wetenschap buiten haar eigen werkveld ondergaat, is niet iets om te negeren. Onder dat veld valt namelijk het maatschappelijk debat waar onder andere journalisten, politici en burgers deel van uitmaken. Bovendien komt het geregeld voor dat politici en burgers enkel en alleen via de media wetenschappelijke feiten opmerken. Ze reageren zelfs op deze 'vertalingen'. Het onderzoeksrapport en/of het persbericht waaruit deze informatie oorspronkelijk komt, speelt dan voor hen geen directe rol. Al met al vraag ik me daarom af hoe de transformatie van wetenschappelijke kennis in de samenleving in haar werk gaat.

Veel personen en instanties zijn verantwoordelijk voor het bestaan van wetenschappelijke kennis. Om toch een idee te krijgen wat er met wetenschappelijke

informatie in de maatschappij kan gebeuren, ligt de focus in dit onderzoek op de informatie van één wetenschappelijk instituut, namelijk het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Dit instituut is een interessante case, omdat hierbinnen onderzoek verricht wordt op het snijvlak van wetenschap en beleid. Bovendien heeft het SCP de intentie om een breed publiek te bereiken.

Naast een grote verscheidenheid aan aanbieders van wetenschappelijke feiten bestaan er in de samenleving ook een groot aantal groepen die met deze informatie in aanraking komen. In dit onderzoek staan twee van die groepen centraal: de journalisten van de schrijvende pers en de beleidsmedewerkers van de ministeries. Doordat de laatste groep regelmatig met politici te maken heeft, komen in mindere mate ook deze personen aan bod. Een belangrijke reden om bovenstaande twee groepen te kiezen, is dat zowel de schrijvende pers als de beleidswereld regelmatige gebruikers zijn van de SCP-rapporten (Prins, 2008).

1.2 Aanleiding

De wortels van dit onderzoek zijn te vinden in een eerder uitgevoerde evaluatie van het SCP. De eerste stap hierin was een zelfevaluatie naar het functioneren, de structuur en de productie van dit onderzoeksinstituut. Via een SWOT-analyse heeft het SCP daarin een inzicht gekregen. Dit is een analyse die zowel de sterke en de zwakke kanten van de organisatie als zijn kansen en bedreigingen in kaart brengt. De zelfevaluatie is niet zonder reden uitgevoerd. Deze was nodig voor de tweede stap in de evaluatie: de externe beoordeling door een commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), op verzoek van het SCP zelf (SCP, 2007).

De evaluatiecommissie heeft ten eerste bekeken of het SCP, zoals in het Koninklijk Besluit onder de kop 'missie' is beschreven, goed werk verricht. Ten tweede is deze commissie nagegaan hoe het SCP zich kan verbeteren en versterken. Tot slot heeft de evaluatiecommissie het onderzoek van het SCP beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteit, productiviteit, en wetenschappelijke, beleidsmatige en maatschappelijke relevantie (KNAW, 2008: 3).

Aan de basis van de evaluatie door de KNAW-commissie stonden drie bronnen. De eerste bron is het informatiedossier van het SCP met daarin onder meer de zelfevaluatie. De tweede bron wordt door een willekeurige selectie van SCP-publicaties

gevormd. De derde en tegelijkertijd meest relevante bron voor dit onderzoek is de bibliometrische analyse die de KNAW heeft laten doen naar het gebruik en de gebruikers van het werk van het SCP (KNAW, 2008: 7). Daaruit komt naar voren dat van alle SCP-producten met name de rapporten een grote spreiding hebben onder maatschappelijke, beleidsmatige en wetenschappelijke gebruikers. Ook de schrijvende en opiniërende pers merken de rapporten op (Prins, 2008: 6).

Deze bibliometrische analyse geeft een goed inzicht in het type gebruiker en de frequentie van gebruik. De wijze waarop het werk van het SCP toegepast is, ontbreekt echter hierin. Daarom is in mijn onderzoek bekeken hoe de schrijvende pers en beleidsmatige gebruikers dit werk, waartoe in dit geval zowel zijn onderzoeksrapporten als persberichten vallen, gebruikt hebben. De volgende vraagstelling staat daarbij centraal:

Wat doen pers en beleidsmakers met onderzoeksrapporten en persberichten van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)?

Doordat nu dus op een andere wijze naar het externe gebruik van het werk van het SCP gekeken is, kan dit onderzoek daarom als een waardevolle toevoeging gezien worden op de voorgaande KNAW-rapportage. Hoe relevant dit onderzoek echter op maatschappelijk en wetenschappelijk vlak is, behandelt de volgende paragraaf.

1.3 De maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

De meeste mensen verkrijgen hun wetenschappelijke informatie via de pers. Dit stelt ook Nelkin: “For most people the reality of science is what they read in the press. They understand science less through direct experience or past education than through the filter of journalistic language and imagery” (1987: 2). Doordat in dit onderzoek bestudeerd wordt wat journalisten van de schrijvende pers met het werk van het SCP doen, wordt tegelijkertijd een beeld verkregen van wat burgers, politici en beleidsmedewerkers onder ogen krijgen over onderzoeksresultaten van het SCP. Bovendien geeft dit een idee op welke informatie zij zich een mening vormen omtrent bepaalde maatschappelijke zaken.

Verder biedt dit onderzoek waardevolle informatie voor het SCP zelf. Het persbericht is een belangrijk, en onmisbaar document voor een wetenschappelijk instituut als het SCP. Enerzijds moet dit document ervoor zorgen dat uitkomsten van onderzoek opgemerkt worden door de pers en andere partijen. Anderzijds moet het ertoe leiden dat de onderzoeksresultaten zo veel mogelijk nauwkeurig en correct verwerkt worden in de pers (Nelkin, 1987: 138). Doordat in dit onderzoek onder meer bekeken wordt wat de pers en de beleidsmedewerkers met een persbericht van het SCP doen, kan dit instituut zich een idee vormen van de functionaliteit en relevantie van dit document.

Naast de zojuist beschreven maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt daaraan ook een wetenschappelijk belang ten grondslag. De afgelopen decennia is al veelvuldig onderzoek verricht naar de mate van het gebruik van wetenschappelijke informatie in de praktijk en wat ertoe kan bijdragen om dit gebruik te vergroten (Snel, 1996). De vraag op welke manier uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek in de samenleving toegepast worden, krijgt zelden aandacht. Hoewel daar na veertien jaar wel enigszins verandering in is gekomen, zoals uit verscheidene literaire stukken naar voren komt (Esmeijer, 1999; Hanssen et al., 2003; Peters et al., 2008), is de wijze waarop de sociologische wetenschap in de media en het beleid doordringt nog weinig onderzocht. Hetzelfde standpunt maakt Roes (2006), de voormalige adjunct-directeur van het SCP, over SCP-onderzoek. Hij maakt duidelijk dat er nog weinig informatie beschikbaar is over de wijze waarop die partijen sociaal wetenschappelijke gegevens van het SCP hanteren. Dit onderzoek brengt daar verandering in en is daarom een waardevolle aanvulling op de al bestaande studies.

1.4 Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)

Het SCP staat centraal binnen deze thesis. Om die reden zal in deze paragraaf dieper op dit interdepartementale, wetenschappelijke instituut ingegaan worden. Onderwerpen als de oprichting, de missie en de werkterreinen komen daarbij aan bod.

Het SCP werd via een Koninklijk Besluit op 30 maart 1973 opgericht. Negen maanden later, op 1 januari 1974, ging het instituut definitief van start (SCP, 2010). Het Koninklijk Besluit schrijft het SCP drie belangrijke taken voor die samen de missie van het instituut vormen. Ten eerste dient het instituut de leefsituatie van de Nederlandse burgers en de mogelijke sociale en culturele ontwikkelingen binnen onze samenleving

in kaart te brengen. Ten tweede draagt het SCP met zijn onderzoek eraan bij dat er verantwoorde keuzes van doelen en middelen in het sociale en culturele beleid worden gemaakt. Ook voorziet het de verantwoordelijken daarvoor van beleidsalternatieven. Tot slot evalueert het instituut dit gevoerde beleid, waarbij het zich hoofdzakelijk richt op het beleid dat meerdere departementen beslaat (SCP, 2010).

Van de onderzoeksresultaten die uit bovenstaande taken voortvloeien, doet het SCP verslag aan verscheidene overheidsinstanties, waaronder de regering, de ministeries, en de Eerste en Tweede Kamer. Het wetenschappelijke instituut doet dit op verzoek van de overheidsinstanties, andere opdrachtgevers, of geheel uit eigen beweging. Verder wil het SCP met zijn onderzoek de wetenschap, de burgers en de quataire sector informeren (SCP, 2010).

De quataire sector, waaronder de dienstverlenende branche zonder winstoogmerk wordt verstaan, wordt ook zelf door het SCP onderzocht. Het instituut maakt dan een vergelijkende analyse van het gebruik en de kosten door de quataire instanties. Dit gebeurt vaak op verzoek van de overheid, omdat zij veel geld stopt in de desbetreffende sector (SCP, 2010). Verder bestudeert het SCP de inkomensverdeling in de Nederlandse samenleving en de positie van vrouwen, jongeren, ouderen, minderheden en gehandicapten daarbinnen (SCP, 2010). Tot slot behoren, zoals eerder al is aangegeven, de leefsituatie van de Nederlandse burgers en het beleid tot zijn onderzoeksgebieden.

Deze onderzoeken worden door een achttal onderzoeksgroepen binnen het SCP uitgevoerd. Dit vindt afzonderlijk of in samenwerking met elkaar plaats. Tot de onderzoeksgroepen behoren:

- Arbeid, Inkomen en Sociale Zekerheid;
- Educatie en Minderheden;
- Emancipatie, Jeugd en Gezin;
- Participatie en Bestuur;
- Quataire Sector;
- Tijd, Media en Cultuur;
- Wonen, Leefbaarheid en Veiligheid;
- Zorg (SCP, 2010).

In de rest van dit onderzoeksverslag worden nu achtereenvolgend het theoretisch kader en het hoofdstuk “Vraagstelling, deelvragen en verwachtingen” behandeld.

Vervolgens ga ik in hoofdstuk vier op de verschillende methoden van dit onderzoek en de manier waarop de resultaten verzameld zijn in. Het daarop volgende hoofdstuk geeft een beeld van de externe communicatie van het SCP zoals deze door de voormalige persvoorlichter van het instituut, de heer Kees Paling, ervaren is. In hoofdstuk zes wordt ten eerste de zichtbaarheid van de rapporten in de landelijke dagbladen beschreven. Ten tweede behandel ik de resultaten uit de kwantitatieve inhoudsanalyse naar vormen van framing. Tot slot komt hierin de omgang van journalisten met informatie uit de rapporten en persberichten aan bod. De werkwijze van beleidsmedewerkers betreffende dezelfde informatie wordt in hoofdstuk zeven besproken. Tot slot bevinden zich in het laatste hoofdstuk de conclusie, het advies en de reflectie.

2. Het praktische gebruik van de wetenschap

Het vertalingsmodel van Snel geeft een goed idee van de manier waarop de sociologische wetenschap buiten het wetenschappelijk veld opgepakt wordt. Zoals in de inleiding al aangegeven, veronderstelt dit model dat wetenschappelijke informatie veelvuldig een transformatie ondergaat zodra dit in de praktijk terecht komt (1996: 20). Hoewel de praktijk in het vertalingsmodel het sociale beleid moet voorstellen, kan deze naar mijn mening ook opgaan voor de pers. Deze sector kan immers net zo goed informatie vanuit de sociologische wetenschap onder ogen krijgen. Is het niet door middel van een persbericht, dan wel op een andere manier.

Waarom sociologische informatie in de praktijk niet woord voor woord overgenomen wordt, schrijft Snel toe aan de kennis en ervaring waarover gebruikers van deze informatie beschikken. Enerzijds kunnen ze daardoor zelf een oordeel over de gegevens vellen. Is het bruikbaar of niet? Anderzijds zullen ze de wetenschappelijke informatie juist door een selectieproces halen of bewerken om het op die bestaande kennis en belevingen aan te laten sluiten (Snel, 1996: 175). Het onderbouwen van bepaalde standpunten is daar een voorbeeld van.

Ondanks de verscheidenheid aan gebruikers van het werk van het SCP, zoals de evaluatie van de KNAW-commissie al duidelijk heeft gemaakt, beperk ik mij in dit onderzoek tot twee type gebruikers: de journalisten van de schrijvende pers en de beleidsmedewerkers. Verschillende theoretici hebben in hun werk al aandacht besteed aan de doorwerking van de wetenschap binnen de pers en het beleid. Deze theorieën worden in dit hoofdstuk uitgelicht. Voordat de betreffende visies aan bod komen, wordt echter eerst op theorieën omtrent de persvoorlichting ingezoomd. De reden daarvoor is dat de communicatie vanuit het SCP naar de pers en de ministeries vaak eerst via deze afdeling loopt.

2.1 Vormen van persvoorlichting

2.1.1 Het persbericht

Voordat de pers en de beleidsmedewerkers met (sociaal) wetenschappelijke informatie aan de slag gaan, moeten zij eerst van het bestaan van deze informatie afweten. Een

belangrijke rol daarin is weggelegd voor het persbericht. Regelmatig zetten wetenschappelijke instituten dit communicatiemiddel in om buitenstaanders op de hoogte te brengen van hun onderzoeksresultaten.

In het verleden zijn al meerdere malen onderzoeken naar het gebruik van het persbericht verricht. Het onderzoek naar de toepassing van persberichten van het Academisch Ziekenhuis Utrecht door journalisten van het Utrechts Nieuwsblad is daar één van (Van 't Lam, 1996). Uit enquêtes die door zeven journalisten zijn ingevuld, blijkt ten eerste dat zij een ruime voldoende toekennen aan het persbericht. Ten tweede hechten zij belang aan 'persklare' persberichten (Van 't Lam, 1996: 95, ofwel persberichten die zij woord voor woord over kunnen nemen. Tot slot lijkt er geen consensus bestaan over de lengte van een persbericht. Terwijl de ene journalist geen persbericht wil van meer dan één A4, kan een ander juist wel een persbericht van meerdere pagina's waarderen. Bovendien zijn enkelen van mening dat een persbericht zo lang moet zijn als noodzakelijk is (Van 't Lam, 1996: 92).

De pers toont vaak bereidheid om persberichten van wetenschappelijke instituten op te pakken. Een dergelijk standpunt maakt Aben (1991) in zijn artikel 'Persberichten over wetenschapsbeoefening hebben doorgaans hoog rendement'. Naar aanleiding van een onderzoek naar het gebruik van persberichten van de Wageningse Landbouwniversiteit door de media concludeert hij dat ruim tien dagbladen en tijdschriften een aanzienlijke hoeveelheid informatie uit de berichten in hun eigen stukken verwerkten. Hiermee plaatst Aben zich tegenover Willems (1990 in Aben, 1991). Hij schreef dat journalisten niet het nut inzien van deze berichten. Ook hebben zij weinig op met de makers van deze berichten. Rivers heeft dezelfde mening. Ook hij geeft aan dat journalisten vaak een cynische houding aannemen ten opzichte van persberichten in het algemeen (Rivers, 1970 in Nelkin, 1987: 128).

Al met al blijken die negatieve visies op het persbericht geen effect op het gebruik van dit type bericht te hebben. Zoals Aben laat zien, wordt informatie daaruit dus wel degelijk overgenomen. De keuze om andere bronnen te gebruiken, hebben ze dan ook niet altijd (Nelkin, 1987: 129). Een gebrek aan tijd en de hoge moeilijkheidsgraad van de informatie zorgt ervoor dat zij toch op die documenten zijn aangewezen. Met als resultaat dat zij veelvuldig zowel de taal als de inhoud overnemen (Nelkin, 1987: 129).

Naast bovenstaande twee factoren zijn nog andere factoren aan te wijzen die aan de acceptatie van 'wetenschappelijke' persberichten bijdragen. Belangrijk hierbij

om te zeggen, is dat deze factoren niet alleen zijn voorbehouden aan persberichten. Tevens kunnen deze voor de acceptatie van onderzoeksrapporten opgaan. Het gaat hier om de persoonlijke interesse van de journalist, de concurrentie met ander nieuws, het moment van aanbieden en het vertrouwen in de zender, ofwel bron (Breure & Hamstra, 1984 in Aben, 1991: 65). Bovendien kan de reputatie van de zender van het persbericht ervoor zorgen dat journalisten tot publicatie van een dergelijk bericht overgaan (Weiss & Singer, 1988: 32). Journalisten zouden het SCP vanwege zijn status bijvoorbeeld voor zo'n bron kunnen aanzien. Specifiek voor de landelijke dagbladen in Nederland komen daar nog de factoren de nabijheid van het onderwerp, de menselijke betrokkenheid en de amusementswaarde bij. Als van de eerste factor sprake is, vindt de herkomst van het onderwerp in de naaste omgeving van de lezer plaats of bezit het item een hoge mate van actualiteit. Met het tweede kenmerk wordt de relevantie van het onderwerp voor de burger bedoeld (Breure & Hamstra, 1984 in Aben, 1991). Bovendien valt deze factor in dit geval binnen de context van het dagelijkse leven en/of de politiek. Bij de laatste factor moet het onderwerp leuk zijn voor het publiek om te lezen (Aben, 1991: 65).

Bovenstaand onderzoek over de persberichten van de Wageningse landbouwuniversiteit is inmiddels wat verouderd. Toch bestaat de mogelijkheid dat de genoemde factoren die aan de acceptatie van persberichten van wetenschappelijke instituten bijdragen vandaag de dag nog steeds gelden. In hoeverre dit daadwerkelijk voor de persberichten van het SCP opgaat, geeft hoofdstuk zes een inzicht in. Daarin komt onder meer terug aan welke nieuwscriteria de inhoud van de persberichten moeten voldoen om journalisten ervan te overtuigen daarover te schrijven.

2.1.2 Wetenschapsvoorlichting

Het persbericht van wetenschappelijke instituten valt onder de wetenschapsvoorlichting, ofwel de directe of indirecte communicatie van informatie over wetenschap aan een publiek (Hanssen et al, 2003: 19). Wetenschappelijke instituten maken van voorlichting gebruik om onder een breder publiek kennis en inzichten te vergroten, houdingen en meningen te veranderen en de deelname aan het maatschappelijk debat te vergroten. Het helpt mensen gewoonweg bewust te maken van fenomenen (Hanssen et al., 2003: 19).

Wetenschappelijke instituten sturen echter niet alleen informatie naar buiten omwille van bovenstaande redenen. Ook proberen ze zichzelf op deze manier te

profilieren binnen de samenleving (Willems, De Bruin & Lürsen, 1998: 20). De meest eenvoudige manier voor dergelijke instituten om mensen en organisaties te bereiken is immers via de weg van de voorlichting. Vooral als de pers de informatie vervolgens oppakt.

De wetenschapsvoorlichting verschilt op twee manieren van andere typen voorlichting (Willems, De Bruin en Lürsen, 1998). Enerzijds beschouwen mensen wetenschappelijk bewijs vaak als de waarheid, waardoor de wetenschap meer aanzien lijkt te hebben dan andere maatschappelijke werkzaamheden waarover journalisten schrijven. Anderzijds hebben wetenschappelijke feiten een complex karakter. Daarom zijn voorlichters en journalisten voor opheldering over bepaalde zaken afhankelijk van onderzoekers (Willems, De Bruin & Lürsen, 1998: 15).

Over het algemeen treedt de wetenschapsvoorlichter als intermediair op tussen de onderzoeker en de pers. Wanneer hij informatie van een onderzoeker naar de pers wil doorspelen, is het voor hem van belang rekening te houden met het journalistieke criterium van nieuwswaarde (Willems, De Bruin & Lürsen, 1998: 21). Dit betekent dat hij zich tijdens het opstellen van het persbericht al moet bedenken wat de pers zal aanspreken. Met andere woorden: welke informatie vindt de pers nieuwswaardig genoeg om over te schrijven?

Journalisten beschouwen het echter als een nadeel wanneer een wetenschapsvoorlichter zich in zijn werk al aan journalistieke normen vasthoudt. Een mogelijk gevolg van deze werkwijze is dat de betrouwbaarheid van de wetenschappelijke informatie aangetast wordt (Nelkin, 1987: 141). Een journalist van het Amerikaanse blad *The Christian Science Monitor* zegt bijvoorbeeld: “When the bastions of professional purity and objectivity begin to worry about budget, jobs, and image to the point of reducing themselves to song and dance, where can science writers turn for objective background on scientific developments?” (Nelkin, 1987: 141).

Waar journalisten echter nog meer moeite mee kunnen hebben, is de terughoudendheid van onderzoekers om hen te woord te staan. Ze hebben zelfs het idee dat onderzoekers hen regelmatig proberen te ontwijken (Nelkin, 1987: 153). Waarom onderzoekers dit doen, is mogelijk een gevolg van de aanwezige persvoorlichting binnen een wetenschappelijk instituut. Voorlichters hebben onder meer de taak om controle uit te oefenen op de communicatie naar de buitenwereld (Nelkin, 1987: 153), dus ook op de informatieoverdracht van onderzoekers naar de pers toe. Onderzoekers

zullen zich er daarom zeker van bewust zijn dat ze een zekere voorzichtigheid moeten hebben in wat zij naar buiten toe communiceren.

Wat betreft de onderzoekers van het SCP kan deze voorzichtigheid naar mijn mening ook een gevolg zijn van de vele onderzoeken die in opdracht van de ministeries verricht worden. Om de werkrelatie met de ministeries niet in gevaar te brengen, zullen onderzoekers zeker letten op hetgeen zij aan journalisten vertellen.

Net als dat journalisten een negatieve houding kunnen aannemen ten opzichte van onderzoekers is hier andersom ook sprake van. Onderzoekers vinden bijvoorbeeld dat journalisten regelmatig hun resultaten onduidelijk weergeven. Op die momenten laten ze informatie weg die in hun ogen juist nodig is om een goed begrip te krijgen van het onderzochte fenomeen (Nelkin, 1987: 158).

De verklaring voor de bestaande spanning tussen onderzoekers en journalisten is te vinden in de verschillen tussen de wetenschappelijke en journalistieke gemeenschappen (Nelkin, 1987). Beide gemeenschappen hebben een heel ander idee over wat nieuws is. Wetenschappers beoordelen onderzoeksresultaten als nieuwswaardig wanneer collega's deze feiten kopiëren en bevestigen (Nelkin, 1987: 175). Zonder deze collegiale erkenning stellen de resultaten niet veel voor. Journalisten daarentegen zien nieuws als iets heel anders. Wat dit is, komt in de volgende paragraaf aan bod.

Een goede relatie tussen persvoorlichter en journalist is daarom zeker van belang. Het draagt bij aan een nauwkeurige informatievoorziening. Bovendien helpt een persbericht om de nieuwsberichten van journalisten vorm te geven (Bolding, 1995: 33). Er is immers een grote kans dat ze dit document als leidraad gebruiken tijdens het schrijven van hun nieuwsbericht en de nodige informatie hieruit overnemen.

Hoe journalisten zich ten opzichte van het persbericht en de onderzoekers van het SCP opstellen, werkt dus mogelijk door op hun werkwijze en uiteindelijk op de inhoud en vorm van het nieuwsbericht. Hetgeen vaak de informatie is die het publiek en de politici onder ogen krijgen. Daarom is het van belang de mening van journalisten over SCP-persbericht in het onderzoek mee te nemen om een verklaring te vinden voor de keuzes die zij in hun werk maken.

2.2 De journalist aan het werk

De vertaling die de wetenschap in de media ondergaat op haar weg naar politiek en burger kan worden toegeschreven aan het proces van ‘medialogica’. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) beschrijft dit in hun gelijknamige rapport als het proces waarbij het nieuws niet wordt opgesteld op basis van zijn inhoud, maar op basis van de beperkingen en de mogelijkheden van het medium (2003: 7). Redacteuren en journalisten hebben daarmee namelijk dag in dag uit mee te maken. Ze houden die zelfs in stand.

Volgens de RMO kent ‘medialogica’ acht relevante eigenschappen. Dit zijn *snelheid, personalisering, meutevorming en hypes, interpretatieve journalistiek, nieuwswaarde als criterium, framing, kracht van herhaling en burger in beeld*. Hier worden alleen de eerste zes kenmerken behandeld, omdat de laatste twee zijn voorbehouden aan het televisienieuws. *De kracht voor herhaling* staat voor de herhaling van het televisiebeeld, terwijl *burger in beeld* naar de actieve rol van de burger op televisie verwijst (2003: 35-36). Door de overige zes kenmerken hier aan te stippen, kan een idee verkregen worden van de manier waarop informatie uit een persbericht tot een nieuwsbericht gevormd wordt. Deze informatie kan weer helpen bij de daadwerkelijke uitvoering van het onderzoek.

Het eerste ‘bruikbare’ kenmerk is *snelheid*, ofwel het grote tempo waarmee nieuws veroudert (RMO, 2003: 33). Op het moment dat de krant op de deurmat valt, zijn namelijk op internet of teletekst alweer nieuwere berichten te vinden. Journalisten zijn daardoor continu op zoek naar primeurs, op zoek naar nieuws dat collega’s nog niet ontdekt hebben.

Bij *personalisering* staan de emoties van één of meerdere personen op de voorgrond. Iemands ervaringen of een conflict tussen twee personen zijn voorbeelden daarvan. Een belangrijke reden voor de pers om nieuws van een persoonlijke kleur te voorzien, is betrokkenheid van het publiek tot het verhaal (RMO, 2003: 34). Ze kunnen eerder de link leggen naar hun eigen leven.

In navolging op *personalisering* komt *meutevorming en hypes*. De eerste term verwijst naar het feit dat journalisten regelmatig over hetzelfde schrijven of de primeur van een andere krant overnemen. Zo ontstaat er een hype: het nieuwsbericht krijgt meer betekenis en bekendheid, terwijl er verder niets nieuws meer gebeurt (RMO, 2003: 35).

Een mogelijk gevolg daarvan is dat het nieuws een eenzijdig beeld naar voren brengt van een gebeurtenis. Dezelfde perspectieven worden immers constant aangehaald, waardoor tegengestelde visies ontbreken.

Tegenover *meutevorming en hypes* kan de ‘jonge’ *interpretatieve journalistiek* geplaatst worden. De laatste jaren presenteren journalisten namelijk niet alleen de feiten of de perspectieven van een ander, maar geven ze daarbij ook hun eigen interpretatie (RMO, 2003: 35). Hoe zij over bepaalde zaken denken, houden ze vandaag de dag dus niet meer voor zich.

Een vijfde kenmerk is *nieuwswaarde als criterium*. Dit betekent dat de journalistiek alleen berichten maakt van feiten die zichzelf nieuwswaardig achten. Binnen het publieke domein kunnen zij daarom wel gezien worden als *gatekeepers*, ofwel personen die voor een groot deel bepalen wat het publiek aan nieuws gepresenteerd krijgt. Zoals al in de vorige paragraaf is aangegeven, moeten wetenschappelijke voorlichters door deze rol van de journalist rekening houden met zijn ‘smaak’. Ze dienen ervoor te zorgen dat de informatie in het persbericht tegemoet komt aan het criterium van nieuwswaarde (RMO, 2003: 36).

Onder het laatste kenmerk van ‘medialogica’, *framing*, verstaan we het proces waarin redacteuren een complex fenomeen op een zodanige manier benaderen dat het een begrijpelijk en nieuwswaardig verhaal wordt (RMO, 2003: 34; Hanssen et al., 2003: 30). Entman omschrijft framing als een proces waarin de journalist een selectie maakt en accenten in zijn stuk aanbrengt:

“Framing essentially involves selection and salience. To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the term described” (1993 in Johnson-Cartee, 2005: 162-163).

De kenmerken nieuwswaarde en framing zijn zojuist al kort beschreven. Doordat in mijn onderzoek onder meer naar deze twee aspecten gekeken wordt, gaan de komende twee deelparagrafen dieper daarop in. Een mogelijke verklaring voor deze uitgebreide aandacht is het gegeven dat de pers in haar werkwijze veel te maken heeft met die twee vormen van ‘medialogica’. Doordat deze werkwijze weer een belangrijk

onderdeel vormt van dit onderzoek is het van belang om een compleet beeld daarvan te hebben.

2.2.1 Nieuws waarde

Het criterium van nieuws waarde speelt vooral een rol wanneer de journalist uit het bestaande nieuws een selectie moet maken. Op basis van dit criterium moet hij bepalen welke wetenschappelijke informatie meegenomen wordt in de krant. Wat maakt deze informatie dan nieuwswaardig? Om te beginnen zijn wetenschappelijke feiten nieuwswaardig als deze gegevens *actueel* zijn. Hoewel journalisten hieraan volgens Weiss en Singer (1988) weinig belang hechten, zegt Hagen (1991) juist het tegenovergestelde. Hoe nieuwer de informatie hoe beter. Gebeurtenissen van gisteren vinden journalisten vaak alweer oud en dus onbruikbaar. Het kenmerk actualiteit kan nadelig uitpakken voor wetenschappelijke informatie van het SCP. Dikwijls neemt de periode tussen het moment van dataverzameling en de openbaarmaking van wetenschappelijke resultaten meerdere maanden of zelfs jaren in beslag. De kans is daarom groot dat wetenschappelijke verhalen niet zo snel op basis van actualiteit door journalisten geselecteerd worden.

Om de actualiteit van informatie te beoordelen, richten journalisten zich onder andere op het onderwerp. Wanneer zij daarvoor kiezen, kan het begrip actualiteit in drie vormen onderverdeeld worden (Stappers, 1990 in Esmeijer, 1999: 108). Ten eerste kan er van primaire actualiteit gesproken worden. Hieronder vallen onderwerpen die onverwachts aan het licht komen. De tweede vorm zijn secundair actuele thema's, ofwel onderwerpen die opnieuw nieuws worden. Een deel van de SCP-onderzoeken bijvoorbeeld wordt jaarlijks of om het jaar uitgevoerd. Wanneer zich daarin geen veranderingen hebben voorgedaan, kan eenzelfde wetenschappelijke uitkomst wederom in de krant verschijnen. Tot slot wordt artificiële actualiteit genoemd. In dit geval wordt het onderwerp nieuws zodra de journalist het in zijn artikel plaatst. Hij maakt de keuze er een item van te maken.

Een ander criterium van nieuws waarde is *geografische nabijheid* (Hansen & Willems, 1992: 309). Nieuws uit Nederland wordt over het algemeen relevanter gevonden dan nieuws uit een land dat duizenden kilometers verderop ligt. Veel lezers hebben daar gewoonweg minder affiniteit mee. In tegenstelling tot het kenmerk actualiteit kan deze vorm van nieuws waarde weer voordelig voor het SCP uitpakken,

omdat de onderzoekers daar hoofdzakelijk onderzoek verrichten naar sociale en culturele ontwikkelingen in Nederland. Toch moet bij dit criterium naar mijn mening een kanttekening geplaatst worden. Wat betreft buitenlands nieuws lijkt de pers veel waarde aan nieuws uit de Verenigde Staten te hechten. Als daar in de ogen van de journalist een belangrijke gebeurtenis plaatsvindt, kan dit dan ook ten koste gaan van binnenlands nieuws.

Naast actualiteit en geografische nabijheid is *ontwikkeling* een criterium van nieuwswaarde. Daarvan is sprake wanneer een verandering heeft plaatsgevonden ten opzichte van de ‘oude’ situatie. Dit kan zowel in de vorm van een vooruitgang als een achteruitgang zijn (Hagen, 1991: 50).

Een vierde criterium van nieuwswaarde is *concreetheid*. Journalisten geven de voorkeur aan verhalen met een eenvoudige en een directe formulering. De verhalen staan al op zichzelf en hebben geen extra uitleg nodig (Johnson-Cartee, 2005: 130).

Verder beschouwen journalisten wetenschappelijke informatie als nieuwswaardig als deze gegevens een *relatie met bestaande nieuwswaardigheden* hebben of als die informatie *interessant, eigentijds, belangrijk of controversieel* is (Weiss & Singer, 1988). Journalisten kunnen deze laatste vier kenmerken verschillend interpreteren. Wat de één belangrijk vindt, hoeft de ander natuurlijk nog niet zo te vinden. De persoonlijke voorkeur van de journalist speelt hier dus zeker een rol.

De journalistieke subjectiviteit is dan ook niet te ontkennen. Een objectieve pers zal altijd een mythe blijven: “There can be no such thing as an objective press. This is so because there is no way an editor or a publisher can squeeze the inculcation of a lifetime from a reporter or an editor. And these inculcations – parentage, regionalism, education, friends, religion, experiences, ad infinitum – subliminally shape every story and subliminally suggest what a reporter leaves in or omits from a given story (Califano & Simon, 1979 in Johnson-Cartee, 2005: 113).

Tot slot zijn *ongewone gevallen, amusement, spanning, emoties, human interest verhalen, ramspoed of vreugde* criteria van nieuwswaarde (Hagen, 1991: 50). In het bijzonder aan *negativiteit*, waaronder ook ramspoed valt, hechten journalisten veel waarde. “If it bleeds, it leads” wordt veelvuldig door hen gehanteerd (Evensen, 1997 in Johnson-Cartee, 2005: 126).

Afsluitend kan nieuwswaarde als criterium zeer nadelig voor de wetenschap uitpakken (Hanssen et al., 2003; Nelkin, 1987: 111). Wetenschappelijke informatie beschouwen redacteuren dikwijls niet als nieuws. De momenten waarop hier wel sprake

van is, worden deze feiten op een eenvoudige manier gecommuniceerd zonder gebruik van onzekerheidsaspecten en terminologische precisie (Hanssen et al., 2003: 26). Hoewel ook SCP-onderzoek tot de wetenschap gerekend kan worden, gaat dit vaak over sociale en culturele ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving. Informatie uit SCP-onderzoek kan daarom meer herkenning genereren bij het Nederlandse publiek dan onderzoek behorend tot de bètawetenschappen.

2.2.2 Framing

Om wetenschappelijke informatie naar het grote publiek te communiceren, passen journalisten ook het proces van framing op deze informatie toe. Door deze informatie binnen een bepaald frame te zetten, hopen ze dit nieuwswaardig en begrijpelijk te maken voor de lezer (RMO, 2003). Hieronder volgt nu een overzicht van veelvoorkomende frames.

Allereerst kunnen journalisten wetenschappelijke feiten *binnen een human interest context* plaatsen (Weiss & Singer, 1988: 146). De onderzoeksbevindingen leiden ze dan in met een voorbeeld uit het dagelijkse leven van mensen. Door op deze manier te werk te gaan, kunnen lezers zich sneller in het bericht verplaatsen. Een bericht op de nieuwssite van *De Telegraaf* (2010) over de invloed van stress op de partnerkeuze bijvoorbeeld begint over de verkeerde keuze van mensen waar het de liefde betreft. Doordat veel mensen dit weleens hebben meegemaakt, is het niet vreemd dat een redacteur voor een dergelijke aanpak kiest. Door het lezen van herkenbare informatie kunnen ze immers eerder bereid zijn het bericht te lezen.

Daarnaast komt het voor dat wetenschappelijke bevindingen *als een human interest verhaal* gepresenteerd worden. Journalisten maken van zoiets gebruik als zij een link leggen tussen de wetenschap en de dagelijkse ervaringen van een persoon. Komt er bijvoorbeeld uit een onderzoek dat een aanzienlijke hoeveelheid Nederlandse vrouwen in deeltijd werkt dan kan een journalist ervoor kiezen de ervaringen van een vrouwelijke deeltijdwerker in het bericht mee te nemen.

Verder hebben journalisten de mogelijkheid *een relatie tussen wetenschappelijke informatie en een feestdag, herdenkingsdag of een bestaande nieuwskwestie* te leggen. De laatste voorvallen fungeren in dit geval als ingang om de wetenschappelijke bevindingen te introduceren (Weiss & Singer, 1988: 144).

Een ander frame dat regelmatig wordt gebruikt, is *de toepassing van dramatiek*. Hiervan is sprake als journalisten de nadruk leggen op de aard van de studie, het aantal onderzochte personen en/of de duur van het onderzoek (Weiss & Singer, 1988: 147).

Een vijfde frame is *de weergave van een ontwikkeling*. Hoewel ontwikkeling ook een criterium is waarop journalisten nieuws selecteren, zoals in de vorige deelparagraaf aangeduid is, kunnen ze dit tevens zelf in hun nieuwsbericht tot uiting brengen. Ze 'ramen' een item dan op zo'n manier dat een ontwikkeling, zoals een vooruitgang, zichtbaar wordt (Weaver, Lively & Bimber, 2009: 141).

Tevens hanteren journalisten frames waarin het *onverwachte* of een *verschil* de boventoon voert. Bij dit laatste ligt het accent bijvoorbeeld op het onderscheid in denkwijze tussen twee sociale wetenschappers. Het komt regelmatig voor dat wetenschappers verschillende theorieën hebben over hetzelfde fenomeen. Deze controverse verwerken journalisten graag in hun artikelen. Het heeft voor hen meer nieuwswaarde dan een gangbare gebeurtenis, waaronder een wetenschappelijke uitkomst gerekend kan worden (Nelkin, 1987: 116). Door twee verschillende kanten te presenteren hopen journalisten een balans te krijgen in het verhaal. Het verhaal krijgt daardoor weer een zekere mate van objectiviteit (Johnson-Cartee, 2005: 130).

Nog een frame dat journalisten hanteren, is *de wetenschapper presenteren als een bekende of kleurrijke persoonlijkheid*. Dit trachten ze te bereiken door kenmerken uit zijn leven hierin te verwerken (Weiss & Singer, 1988: 148). De wetenschapper wordt daardoor menselijker voor de lezer, en daarmee zijn onderzoek mogelijk ook aantrekkelijker.

Wat journalisten ook als framing-techniek hanteren, is *de bekendmaking van wetenschappelijke uitkomsten als een zeer belangrijke gebeurtenis introduceren*. In dat geval beschrijven ze de aankondiging van de resultaten als het moment waarop de onderzoeker zijn ontdekking deed (Friedman, 1986: 25; Weiss & Singer, 1988: 144). Doordat journalisten de daadwerkelijke ontdekking van de wetenschapper nooit zelf meemaken, passen ze dit interpretatieschema toe. Om die reden kunnen wetenschappelijke uitkomsten onder het kopje artificiële actualiteit geplaatst worden (Stappers, 1990 in Esmeijer, 1999: 108). Zoals al is beschreven, behoren daartoe onderwerpen die nieuws worden zodra de pers deze publiceert.

Tot slot gebruiken journalisten *de sociale wetenschap als toelichting bij bepaalde kwesties* (Weiss & Singer, 1988: 149). In tegenstelling tot voorgaande frames waarmee journalisten de wetenschap zelf meer begrijpelijk proberen te maken voor hun

lezers wordt in dit frame juist wetenschappelijke informatie gebruikt om andere fenomenen van uitleg te voorzien. Het betreft hier dus de omgekeerde wereld.

Bovenstaande voorbeelden omtrent framing dragen eraan bij dat wetenschappelijke informatie alsnog tot een nieuwswaardig verhaal gevormd kan worden, waardoor meer mensen binnen de samenleving weet krijgen van deze informatie. In welke frames SCP-onderzoek geplaatst wordt, komt in hoofdstuk zes aan bod.

2.2.3 De journalistieke werkwijze

Hoe journalisten te werk gaan, zoals bovenstaande alinea's laten zien, is een gevolg van verscheidene factoren. Met andere woorden: de werkwijze van journalisten en redacteurs kan niet los van organisatorische, economische en maatschappelijke factoren gezien worden (Weiss & Singer, 1986; Bardoel & d'Haenens, 2003). Hetgeen weer van invloed kan zijn op de informatie die de samenleving onder ogen krijgt.

2.2.3.1 Publiek, tijd, paginaruimte en omvang organisatie

De eerste en tegelijkertijd belangrijkste factor is het publiek. De mensen waarvoor journalisten schrijven, bepalen mede hun werkwijze. Hoe groter het publiek waarop een krant zich richt, hoe eenvoudiger de tekst van een nieuwsbericht moet zijn (Friedman, 1986: 19). Iedereen moet het immers kunnen begrijpen. Doordat vele mensen onbekend met de wetenschappelijke schrijfstijl en -taal zijn, hebben journalisten de taak om hun teksten van een 'vertaling' te voorzien zodat het toegankelijk wordt voor het beoogde publiek. Wat vaak weer ten koste gaat van de terminologische precisie en diepgang van de informatie (Weiss & Singer, 1988: 131). De wil van journalisten om een publiek aan te trekken, is niet vreemd. Aan de ene kant willen ze natuurlijk dat mensen hun artikelen lezen. Aan de andere kant moeten ze een aanzienlijke hoeveelheid mensen bereiken (Weiss & Singer, 1988: 131). Zonder lezers hebben kranten immers geen inkomsten uit de verkoop en komen adverteerders niet met geld over de brug.

Naast het publiek moeten journalisten ook rekening houden met de factor tijd. Voor hen is dit vaak een zeer schaars goed. Zes dagen in de week moet er een krant met actuele informatie afgeleverd worden. Deadlines zijn daarom eerder een feit dan een uitzondering. Dit heeft tot gevolg dat reflectie en media-ethische afwegingen weinig bij

journalisten voorkomen. Meer vallen ze terug op het gebruik van nieuwswaarden en hun *common sense* (Bardoel & d'Haenens, 2003: 120).

Schaarste komt echter niet alleen voor bij de factor tijd. Ook bij de derde factor, ruimte voor een verhaal, is dit terug te zien. Een journalist moet er zelfs om concurreren met zijn collega's (Weiss & Singer, 1988: 133). Daarom zal hij vrijwel zeker bepaalde framing-technieken toepassen om zijn verhaal geplaatst te krijgen. Bovendien zorgt het ruimtegebrek ervoor dat een journalist over het algemeen alleen de opvallende feiten in artikelen verwerkt (Weiss & Singer, 1988: 131). Details worden daarbij weggelaten.

Tenslotte speelt de omvang van de organisatie mee in de manier waarop journalisten en redacteuren hun werk verrichten. Bij grote nieuwsredacties, waarover landelijke dagbladen vaak beschikken, is het zeer waarschijnlijk dat een journalist zich in een bepaald nieuwsgenre heeft gespecialiseerd (Friedman, 1986: 20). Zo bestaan er redacteuren die zich alleen met wetenschappelijke informatie bezighouden. Verder komt het voor dat alleen redacteuren de koppen opstellen (Nelkin, 1987: 114). Degene die de inhoud van een artikel schrijft, hoeft dus nog niet de persoon te zijn die de kop boven de tekst verzint.

2.2.3.2 De krantenkop

Krantenkoppen hebben drie belangrijke functies (Conboy, 2007: 13). Ten eerste verwoordt een kop de belangrijkste boodschap in het bericht. Ten tweede trekt het de aandacht van de lezer. Tot slot representeert het zowel de nieuwswaarden waarvoor een krant staat als de manier waarop deze haar publiek aan zich probeert te binden.

De kop geeft echter niet altijd de strekking van het bijbehorende nieuwsbericht weer (Nelkin, 1987). Daar zijn twee oorzaken voor aan te wijzen. Om te beginnen kan zoiets voorkomen als niet de schrijver van het nieuwsbericht de kop opstelt (1987: 115). Daarnaast zorgt het streven om een aantrekkelijke en interessante kop op te stellen voor een dergelijke misrepresentatie van een nieuwsbericht (1987: 120). Technieken die journalisten daarvoor inzetten, dragen daar mogelijk aan bij. Al met al kunnen verkeerde koppen ertoe leiden dat mensen verkeerde informatie vergaren. Met name personen die alleen de koppen lezen kunnen zich een heel ander beeld vormen van bepaalde gebeurtenissen en ontwikkelingen dan de personen die wel de tekst lezen. Daarin is immers de uitleg terug te vinden (Nelkin, 1987: 120).

2.2.3.3 Verschil in werkwijze tussen journalist, redacteur en wetenschapsjournalist

Het feit dat tekst en bijbehorende kop door verschillende personen opgesteld kunnen worden, is een van de gevolgen van de verdeling in taken tussen redacteurs en journalisten (Nelkin, 1987: 114). Deze laatste groep houdt zich hoofdzakelijk bezig met het vergaren van nieuws en het schrijven van berichten. Daarna doen ze afstand van hun werk en is het de beurt aan de redacteurs. Zij richten zich op de vorm en de presentatie van de artikelen (Nelkin, 1987: 114). Dit betekent onder meer dat zij beslissen waar in de krant de berichten komen en welke koppen de berichten inleiden. Inspraak van de tekstschrijver is daarbij volgens Nelkin (1987) een zeldzaam verschijnsel.

Naast een verschil in het takenpakket van redacteurs en journalisten is er tevens een onderscheid in de manier waarop wetenschapsjournalisten nieuwsberichten evalueren en de wijze waarop redacteurs hun oordeel daarover vellen (Nelkin, 1987). Ook al houden beide groepen in hun werk het publiek voor ogen dan nog richten redacteurs zich meer op de aantrekkelijkheid van de tekst en kijken wetenschapsjournalisten hoofdzakelijk naar de nauwkeurigheid en het belang van de informatie (1987: 114).

Ook gaan wetenschapsjournalisten op een andere manier te werk dan hun collega-journalisten (Pleijter et al., 2003). De gemiddelde journalist baseert zijn oordeel met name op nieuwswaarde, terwijl de wetenschapsjournalist meer rekening houdt met de kwaliteit van het onderzoek en het belang van de onderzoeksresultaten (2003: 66). Voor de beoordeling van deze kwaliteit gaat hij vaak af op de publicatie waarin het onderzoek verschenen is of neemt hij contact op met een van de onderzoekers binnen zijn netwerk (2003: 66-67). Doordat een wetenschapsjournalist er dus een andere werkwijze op kan nahouden, is het hier van belang om na te gaan welke soort journalisten zich met persberichten van het SCP bezighouden. De daaruit voortkomende informatie kan namelijk consequenties hebben voor de verdere uitvoering van het onderzoek.

2.2.3.4 Overige invloedsfactoren

Het nieuwstype is een andere factor die invloed heeft op de werkwijze van journalisten. Houden zij zich bezig met hard nieuws dan hebben zij niet veel vrijheid in de opmaak van hun bericht. Meestal dienen zij in de eerste alinea's de 5 W's en H te verwerken, ofwel de wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe (Friedman, 1986: 23). Bovendien

dient een artikel opgesteld te worden volgens de ‘piramide-opmaak’. Dit betekent dat de journalist begint met de conclusie en eindigt met de details (Friedman, 1986: 23).

Hoewel de bovenste delen van de piramide vaak door de redacteurs wordt overgenomen, gaat dit niet op voor het laatste deel. De aanwezigheid van bijzonderheden in het nieuws is dan ook een zeldzaam verschijnsel.

Een factor dat ook een doorwerking kan hebben op de werkwijze van een journalist is bronstandaardisering. Dit betekent dat de journalist voor informatievergaring terugvalt op dezelfde personen (Johnson-Cartee, 2005: 219). Ze hebben reeds goede ervaringen met deze informanten. Waarom zouden ze dan andere, onbekende personen contacteren?

Tot slot kan de organisatiecultuur een effect hebben op de werkwijze (Bardoel & d’Haenens, 2003: 119). Wat zijn bijvoorbeeld de gangbare praktijken binnen een organisatie of welke ethiek houden de medewerkers aan? Ook kunnen beroepsnormen en externe controlemechanismen, zoals de Raad voor de Journalistiek, tot die factoren gerekend worden (2003: 120).

Kortom, er komt dus heel wat kijken bij het schrijven van een artikel. Het draait niet alleen maar om het schrijven van een informatief en aantrekkelijk stukje tekst. De journalist dient met vele factoren rekening te houden.

2.2.4 Het persbureau

Journalisten van dagbladen hoeven niet altijd zelf op zoek naar nieuws. Daarvoor kunnen ze terecht bij persbureaus. In Nederland is het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) het belangrijkste persbureau. Hier beschikt het ruim 75 jaar na zijn oprichting in 1934 nog steeds over een monopoliepositie (Vermaas & Janssen, 2009: 25).

In de regel voorziet een persbureau zijn leden, onder wie de dagbladen, elke minuut van nationale en internationale feiten. Daarvoor gebruikt een dergelijk bureau nieuwsberichten die door de eigen journalisten geschreven en gecontroleerd zijn (Vermaas & Janssen, 2009: 6). Het persbureau verzamelt echter niet alleen feiten en controleert de betreffende informatie op betrouwbaarheid. Het heeft nog drie andere belangrijke functies (Vermaas & Janssen, 2009: 7). Om te beginnen heeft het persbureau een agendafunctie. Dit betekent dat het een agenda op zijn website bijhoudt over wanneer en waar iets plaatsvindt. Het is aan de leden om daar daadwerkelijk iets mee te doen. Verder beschikt het persbureau over een signalerende functie. Het geeft

aan wanneer iets nieuws is. Daarom staan ze geregeld aan het begin van de nieuwsketen (Vermaas & Janssen, 2009: 7). Tot slot fungeert het persbureau als persalarm. Wanneer ergens een belangrijke gebeurtenis plaatsvindt waar journalisten aanwezig zijn, zoals in de Tweede Kamer, versturen zij een sms-alert. Andere journalisten kunnen daardoor snel ter plekke zijn.

Hoewel het persbureau dus een aantal belangrijke functies heeft voor zijn gebruikers, beschikt het niet over een opiniërende functie. Volgens zijn gebruikers is dit dan ook niet zijn taak. Visie, achtergrond en analyse leveren zichzelf wel (Vermaas & Janssen, 2009: 7).

Veel Nederlandse dagbladen beschouwen het ANP als een gezaghebbende organisatie. Dit blijkt onder meer uit de berichten die de kranten letterlijk van het ANP overnemen. Deze letterlijke overname van ANP-berichten wordt ook wel aangeduid met *churning* (Davies, 2008 in Vermaas & Janssen, 2009: 22). Volgens het Commissariaat voor de Media komt *churning* op steeds grotere schaal voor. Een krimpend deel van het nieuwsaanbod beschikt over de journalistieke handtekening. Daarbij gaat het vooral om het aanbod van de gratis kranten en de nieuwssites. Oorzaken voor *churning* zijn onder andere te vinden in de snelheid van het internet en de toename van de persvoorlichtingbranche (Vermaas & Janssen, 2009: 22-23).

Waarom de groei van persvoorlichters tot *churning* leidt, ligt enerzijds aan het feit dat hun persberichten veel gelijkenissen vertonen met het werk van journalisten. Daarom kan deze laatste groep eerder geneigd zijn om deze berichten letterlijk over te nemen. Anderzijds wordt het persbureau dankzij dit groeiende aanbod van persberichten juist waardevoller voor zijn gebruikers. Door zijn controlerende functie kunnen de dagbladen eerder de stap nemen om de berichten te plaatsen van de persbureaus in plaats van de persberichten van bijvoorbeeld overheidsorganisaties (Vermaas & Janssen, 2009: 33-34).

Vanwege de belangrijke functie van het ANP in het medialandschap is dit persbureau in mijn onderzoek meegenomen. Een betrouwbaar beeld van het gebruik van SCP-onderzoek door de pers was anders niet mogelijk geweest. Dagbladen kunnen immers in hun berichtgeving over SCP-onderzoek het ANP als bron hebben gebruikt. Hoe ANP-journalisten te werk gaan, is daarom net zo belangrijk als de werkwijze van journalisten van landelijke dagbladen.

2.3 Het beleid in aanraking met de wetenschap

Doordat in dit onderzoek naast de omgang van journalisten met sociaal wetenschappelijke informatie van het SCP ook wordt bekeken hoe beleidsmakers die gegevens hanteren, is het van belang de relatie tussen het beleid en de wetenschap nader te bekijken. Deze relatie zit namelijk niet zo eenvoudig in elkaar, zoals verschillende theoretici laten zien.

2.3.1 Het beleid in relatie tot de pers

Om te beginnen fungeert de pers vaak als tussenpersoon tussen het beleid en de politici enerzijds en de sociale wetenschap anderzijds. De pers voorziet deze personen veelvuldig van informatie over deze wetenschap (Weiss & Singer, 1988; Hanssen et al., 2003; Johnson-Cartee, 2005). Zelfs al zijn deze mensen specialisten te noemen op het gebied in kwestie of hebben ze binnenshuis de beschikking over onderzoekers en communicatiespecialisten dan nog is de kans groot dat ze informatie over de sociale wetenschap via de massamedia opmerken (Weiss & Singer, 1988: 1). Het lijkt er dus op dat de pers meer invloed op de overheid uitoefent dan andersom het geval is. Dit betekent dat beleidsmakers en politici een vervormd beeld kunnen krijgen van SCP-onderzoek. Ze zien immers de ‘vertaling’ in plaats van de originele informatie.

Het feit dat beleidsmakers regelmatig via de massamedia wetenschappelijke informatie doorgespeeld krijgen, is niet opmerkelijk. De pers heeft dan ook drie belangrijke functies voor beleidsmakers. Om te beginnen leren ze op zulke momenten nieuwe feiten. Daarnaast signaleren ze de komst van nieuwe informatie. Wat hen tot slot er weer bewust van maakt dat andere politieke leden ook op de hoogte van dezelfde informatie kunnen zijn. Het negeren van de berichtgeving is daarom geen optie (Weiss & Singer, 1988: 168-169).

Afsluitend kan de media zich ook door de politiek laat leiden (Kleinnijenhuis, 2003: 204). Van ‘mediacratie’ waarbij de media overwegend effect heeft op de opinievorming van de politiek en het publiek lijkt in Nederland daarom ook geen sprake (2003: 166).

2.3.2 De wetenschap in relatie tot het beleid

Naast het feit dat beleidsmakers en politici via de media aan wetenschappelijke informatie komen, voorziet ook de wetenschap zelf hen van deze informatie. Dit leveren wetenschappelijke instituten uit eigen beweging of juist op verzoek vanuit de overheid (SCP, 2010). Het praktische gebruik van de sociologische wetenschap is in vier modellen weer te geven. Dit zijn het instrumenteel model, het conceptueel model, het machtsmodel en het vertalingsmodel (Snel, 1996: 19).

Het instrumenteel model gaat ervan uit dat de sociologie in de vorm van concrete beleidsoplossingen en praktijkaanbevelingen binnen het overheidsbeleid toegepast wordt. Een dergelijk wetenschapsgebruik blijkt echter maar weinig voor te komen. Meerdere keren heeft onderzoek uitgewezen dat wetenschappelijke studies geen stempel hebben achtergelaten op de richting en de inhoud van het beleid (Weiss, 1986 in Snel, 1996: 22; Johnson, 2004: 24). Concrete beleidsoplossingen zijn alleen waardevol als bestuurders deze kunnen inzetten om het geplande beleid nog beter uit te voeren (Hoppe, 2002: 21).

Hoewel de inbreng van concrete beleidsoplossingen dus weinig effect op het 'kant-en-klare' beleid heeft, zijn de algemene concepten en ideeën uit het onderzoek daarentegen wel waardevol. Deze praktische toepasbaarheid van gangbare visies uit de sociologie vormt de kern van het conceptueel model (Snel, 1996: 25-26). 'Onderzoek als ideeënleverancier' heeft zowel een negatieve als positieve kant voor wetenschappers (Hoppe, 2001: 21-22). Enerzijds worden onderzoeksbevindingen uit hun context gehaald, waardoor de informatie een andere betekenis kan krijgen. Anderzijds blijken de bevindingen wel enige betekenis te hebben voor beleidsmakers en worden deze dus niet geheel genegeerd.

Naast het instrumenteel en conceptueel model veronderstelt het machtsmodel een relatie tussen kennis en macht (Snel, 1996: 28). De wetenschap vertelt de waarheid en daar kan je als gebruiker maar beter naar handelen. De gebruiker krijgt hierdoor een passief karakter. Daarmee komt dit model overeen met het instrumenteel en het conceptueel model: "In alle modellen geldt de verhouding tussen theorie en praktijk als eenzijdige relatie. Wetenschap spreekt, de praktijk luistert" (Snel, 1996: 27).

Het vertalingsmodel daarentegen kent een andere relatie tussen theorie en praktijk. De praktijk wordt hierin als actief neergezet. Volgens dit model hebben personen zoals beleidsmedewerkers het juist niet in hun aard om gegevens letterlijk

over te nemen en deze precies zo te gebruiken zoals de bedenkers van die informatie ermee willen beogen. Mensen maken juist een selectie van gegevens en passen deze informatie op geheel eigen wijze toe (Snel, 1996: 40).

Een activiteit die onder het vertalingsmodel lijkt te vallen, is de selectie van informatie ter ondersteuning van al ingenomen standpunten (Hoppe, 2002: 22). De informatie die politici en beleidsmakers goed kunnen gebruiken, vissen ze eruit. Dat wat hun standpunten in een slecht daglicht zet, laten ze weg (Hoppe, 2002: 22). Een belangrijke reden waarom beleidsmakers wetenschappelijke informatie inzetten om hun standpunten te onderbouwen, heeft te maken met een streven naar de waarheid. Iedereen wil zijn argumenten op de waarheid baseren en die waarheid halen mensen, waaronder dus ook beleidsmakers, vaak uit de wetenschap (Oreskes, 2004: 369).

Het wetenschapsgebruik zoals het vertalingsmodel uitlegt, valt ook niet te ontkennen (Haller & Gerrie, 2007: 163). Hoewel de wetenschap feiten aan het beleid levert, dienen beleidsmedewerkers zelf te bepalen welke van deze feiten waardevol zijn voor hun werkveld. Vervolgens maken ze op basis van deze feiten een beslissing betreft het beleid. Die beslissing kan de wetenschap niet al voor hen maken (Haller & Gerrie, 2007: 142).

Roes denkt dat de wetenschap meer in de verkennende fase van een beleidsproces een rol speelt en minder in de ontwikkeling van een beleid (2006: 53). De sociale wetenschap heeft bijvoorbeeld belangrijke problemen gesignaleerd waarvoor een beleidsoplossing nodig is (Johnson, 2004: 29). Ook Roes lijkt met zijn standpunt aan te willen geven dat bevindingen van het SCP goed als ideeën kunnen dienen voor beleidsmakers. Wanneer het beleid dan uiteindelijk gevormd wordt, verdwijnen die bevindingen naar de achtergrond.

Al met al maken politici en beleidsmakers dus wel degelijk gebruik van wetenschappelijke informatie. Alleen is dit vaak op een andere manier dan wetenschappers daarmee voor ogen hebben. Een mogelijke verklaring hiervoor ligt in het feit dat de wetenschap en het beleid als tegengestelde disciplines gezien worden. Hoppe noemt een aantal van die verschillen tussen beide werkerreinen op: “Waarheid ontdekken versus waarheid maken, productie van ware kennis versus productie van legitieme besluiten, scheppen van consensus onder vakgenoten versus tot stand brengen van politiek en maatschappelijk draagvlak” (2002: 34).

3. Vraagstelling, deelvragen en verwachtingen

3.1 Vraagstelling en deelvragen

3.1.1 Centrale vraagstelling

Dit hoofdstuk gaat hoofdzakelijk in op de onderzoeksmethoden. Voordat echter met de beschrijving van de eerste methode begonnen wordt, behandel ik eerst de centrale vraagstelling en de deelvragen. Deze vragen vormen immers de aanleiding voor de toegepaste methoden. De centrale vraagstelling is:

Wat doen pers en beleidsmakers met onderzoeksrapporten en persberichten van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)?

De verschillende termen in bovenstaande vraagstelling kunnen zeer breed geïnterpreteerd worden. Hieronder volgt daarom een definitie van deze termen.

Onderzoeksrapporten en persberichten van het SCP

Ieder jaar brengt het SCP vele onderzoeksrapporten uit onder begeleiding van een persbericht. Zo ook in 2009. Uit de publicaties van dat jaar is een selectie gemaakt van vier rapporten. Het gaat om de volgende rapporten:

1) *Emancipatiemonitor 2008* - Publicatiedatum 18 februari 2009

Dit rapport doet verslag van de staat van het emancipatiebeleid. Het geeft een overzicht van cijfers over de positie van vrouwen en mannen op het gebied van onderwijs, betaalde en onbetaalde arbeid, en de combinatie van arbeid en zorg, inkomen, politieke en maatschappelijke besluitvorming, geweld tegen vrouwen en gezondheid (SCP, 2010).

2) *Kunnen alle kinderen meedoen?* - Publicatiedatum 12 mei 2009

Dit rapport beschrijft hoeveel kinderen in 2008 vanwege financiële redenen niet aan vrijetijdsactiviteiten kunnen deelnemen.

3) *Jaarrapport Integratie 2009* - Publicatiedatum 17 november 2009

Hoe de integratie van niet-Westerse allochtonen en hun kinderen zich ontwikkeld heeft, komt in dit rapport aan bod. Hierin wordt onder meer de

situatie van niet-westerse leerlingen in het onderwijs, de positie op de arbeids- en woningmarkt, de vertegenwoordiging in de criminaliteit en de sociaal-culturele integratie uitgelicht (SCP, 2010).

4) *De Sociale Staat van Nederland 2009 (SSN 2009)* - Publicatiedatum 26 november 2009

Het betreft hier een beschrijving van leefsituaties in Nederland op een aantal uiteenlopende gebieden. Daartoe behoren onder meer het onderwijs en woonomgevingen. In tegenstelling tot de eerste drie rapporten, is dit rapport op eigen initiatief gemaakt door het SCP.

Waarom de keuze op deze vier publicaties is gevallen, ligt aan de mate van berichtgeving hierover in de landelijke dagbladen. Het betreffen hier onderwerpen waar buitenom het SCP al veel belangstelling voor is. Denk maar aan de integratie van minderheden en de posities van vrouwen in het bedrijfsleven. Onderzoek naar dit soort fenomenen krijgt daarom veel aandacht in de media. De bijbehorende persberichten bevinden zich in de eerste bijlage.

Pers

De pers heeft in dit onderzoek enerzijds betrekking op ANP. De keuze om het ANP hierin mee te nemen, ligt aan het feit dat dit bureau een belangrijke nieuwsbron is voor kranten (ANP, 2010). Anderzijds valt hier onder de pers het *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant*, *Trouw*, *De Telegraaf* en *De Pers*. Deze selectie is om twee redenen gemaakt. Ten eerste was het niet mogelijk om alle landelijke kranten in het onderzoek mee te nemen. Ten tweede staat deze selectie voor een verspreiding over verschillende type kranten. Het *NRC Handelsblad* is de enige avondkrant in Nederland en heeft van alle dagbladen het hoogste bereik onder academici (NRC Media, 2010). Hoewel het lezerspubliek van *de Volkskrant* ook veel hoogopgeleiden kent (VKbanen, 2010), is deze krant net als de overige geselecteerde kranten een ochtendblad. *Trouw* is een opiniërende krant. Het voorziet haar lezer van toelichtingen, analyses en achtergronden (Trouw, 2010). Verder is *De Telegraaf* met ruim 2 miljoen lezers de best gelezen krant van Nederland (Landelijke Media, 2010). Tot slot is *De Pers* van de drie gratis kranten de enige krant die veelvuldig zelf de artikelen schrijft. Journalisten met eigen ideeën voor artikelen worden binnen *De Pers* dan ook zeer gewaardeerd (Schilling, 2010: 73).

Beleidsmedewerkers

Allereerst zijn dit de personen die vanuit de overheid opdracht hebben gegeven tot de *Emancipatiemonitor 2008*, *Kunnen alle kinderen meedoen?* en het *Jaarrapport Integratie 2009*. Ten tweede behoren daartoe de personen die de zojuist genoemde publicaties en *SSN 2009* ingezien en gebruikt hebben. De laatste publicatie heeft het SCP uit eigen beweging vervaardigd.

3.1.2 Deelvragen

Voor de formulering van een deel van de deelvragen is bekeken welke trajecten de onderzoeksrapporten en de persberichten kunnen afleggen. Mogelijke scenario's van trajecten zijn:

Auteur → persvoorlichter → ANP → redacteur
Auteur → persvoorlichter → ANP → beleidsmedewerker
Auteur → persvoorlichter → redacteur → beleidsmedewerker
Auteur → persvoorlichter → redacteur
Auteur → persvoorlichter → beleidsmedewerker
Auteur → beleidsmedewerker

De deelvragen zijn:

1. Hoe ging de voormalige persvoorlichter van het SCP te werk?
2. Hoe gebruikt het ANP de onderzoeksrapporten en de persberichten van het SCP?
3. Hoe gebruiken de journalisten van de landelijke dagbladen de onderzoeksrapporten en de persberichten van het SCP?
4. Welke criteria van nieuwswaarde hanteert de pers bij SCP-onderzoek?
5. Welke vormen van framing past de pers op SCP-onderzoek toe?
6. Welke rol speelt het persbericht bij de kennisneming van een SCP-publicatie door beleidsmedewerkers en wat doen ze met deze informatie?
7. Hoe gebruiken beleidsmedewerkers de onderzoeksrapporten van het SCP?

3.2 Verwachtingen

In navolging op de centrale vraagstelling en deelvragen volgen nu verwachtingen over de uitkomsten van dit onderzoek. Net als de deelvragen op de werkwijze van de persvoorlichter, de pers en de beleidsmedewerkers zijn afgestemd, richten de verwachtingen zich ook hier op deze drie partijen.

3.2.1 De persvoorlichter

Om te beginnen verwacht ik dat de persvoorlichter van het SCP hoofdzakelijk als intermediair tussen onderzoekers en de pers optreedt. Hiermee baseer ik mij op de theorie van Willems, Bruins en Lürsen (1998). Zij omschrijven deze rol als een functie waarin de persvoorlichter tijdens zijn informatieoverdracht naar de pers met journalistieke criteria rekening houdt. Daarbij kan gedacht worden aan de verschillende nieuwswaarden. Naar mijn mening valt hieronder echter ook de taak om resultaten en conclusies uit onderzoeksrapporten in een toegankelijke taal naar buiten te brengen. Het taalgebruik dat onderzoekers gebruiken, verschilt immers van het journalistieke taalgebruik. Naar verwachting zal de persvoorlichter daarom in het persbericht rekening houden met het taalgebruik van de journalist.

Wanneer hij het persbericht opstelt, zal hij echter ook het beleid als doelgroep voor ogen hebben. Hoewel hij aan zal geven dat ze meer het rapport hanteren, zullen zij volgens hem ook het persbericht gebruiken.

3.2.2 De pers

Als persbureau heeft het ANP een ander doeleinde dan de dagbladen. In plaats van nieuws naar het publiek door te spelen, heeft het ANP juist de taak om kranten en televisieprogramma's van nieuws te voorzien. Dit Nederlandse persbureau zal daarom zo snel mogelijk het 'nieuwste' nieuws naar buiten willen brengen, zodat dagbladen dit over kunnen nemen. Kranten zijn immers tot op zekere hoogte afhankelijk van persbureaus. In de zin dat ze niet altijd de redactionele capaciteit hebben om de krant geheel te vullen. Vanwege de tijdsdruk van het ANP vermoed ik dan ook dat dit persbureau voor zijn berichtgeving vaker alleen op het persbericht afgaat dan op zowel

het persbericht als het onderzoeksrapport. Dit weer in tegenstelling tot de dagbladen. Zij zullen meer beide informatiebronnen hanteren.

Naast zowel het persbericht als het onderzoeksrapport te gebruiken, zullen de dagbladen in vergelijking tot het ANP ook meer verslag doen van interviews met onderzoekers, andere specialisten of burgers. Voor het ANP heeft het niet heel veel zin om dit te doen. Dagbladen trekken deze taak toch meer naar zichzelf toe (Vermaas & Janssen, 2009) Daarom is de kans kleiner dat ze interviews van het ANP letterlijk overnemen in hun berichtgeving. Ze zullen er eerder voor kiezen om zelf interviews af te nemen.

Wanneer journalisten contact opnemen met onderzoekers van het SCP voor een interview of aanvullende informatie zal dit contact naar verwachting niet altijd even soepel verlopen. Dit ligt enerzijds aan hun verschillende denkwijzen over wat nieuws is (Nelkin, 1987: 175). Anderzijds hebben onderzoekers de neiging om alleen de conclusies uit het rapport te belichten, terwijl journalisten liever op zoek zijn naar nieuwswaardige verhalen. Daarbij kan aan pakkende uitspraken over het beleid gedacht worden. De reden dat onderzoekers niet zo snel dergelijke uitspraken doen, is door de vele opdrachten vanuit de ministeries. Om deze partij niet tegen het been te willen schoppen, zal een onderzoeker zeker letten op wat hij over het beleid aan de pers vertelt.

3.2.3 De beleidsmedewerkers

Van haar onderzoeksresultaten doet het SCP hoofdzakelijk verslag aan de regering en de ministeries. Dit doet zij zelfs vaak in opdracht van die ministeries (SCP, 2010). Daarom vermoed ik dat het persbericht weinig tot niet gebruikt wordt door beleidsmedewerkers. Ze zullen eerder informatie uit het onderzoeksrapport halen.

Deze informatie zullen de beleidsmedewerkers vooral voor de argumentatie van hun standpunten inzetten (Hoppe, 2002). Ze pikken eruit wat zij als bewijsmateriaal kunnen aanvoeren voor hun reeds gevormde visies. De rest laten ze achterwege. Bovendien is de kans groot dat de resultaten en de conclusies in de verkenningsfase van het beleidsproces toegepast worden. In de beleidsontwikkeling zullen die gegevens zich meer op de achtergrond begeven (Roes, 2006).

4. Methode van onderzoek

4.1 Onderzoeksmethodes

De uitvoering van het onderzoek heeft in drie fasen plaatsgevonden. In de eerste fase is een open interview afgenomen met de voormalige persvoorlichter van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Vervolgens heb ik een inhoudsanalyse gedaan naar de wijze waarop de pers over SCP-onderzoek bericht. Tot slot zijn in de derde fase open interviews gedaan met vier journalisten van het ANP, negen journalisten van de landelijke dagbladen en zeven beleidsmakers.

4.1.1 Open interview met voormalige persvoorlichter van het SCP

Het persbericht is een van de documenten die binnen dit onderzoek centraal staat. Voordat ik mede hierover gesprekken ben aangegaan met journalisten en beleidsmedewerkers heb ik eerst de voormalige persvoorlichter van het SCP, de heer Kees Paling, geïnterviewd. Tot voor kort was hij zowel een van de makers van het persbericht als de persoon die tussen het SCP en de pers instond. Door zijn visie mee te nemen wordt ten eerste een beeld geschetst van de totstandkoming van het persbericht. Ten tweede kan ik daarmee verschillen en overeenkomsten achterhalen in de denkwijzen van de maker en de gebruikers over het persbericht. Wat de persvoorlichter met zo'n document beoogt, hoeft immers nog niet zo gebruikt te worden door redacteurs en beleidsmakers. De topiclijst voor dit interview bevindt zich in bijlage twee.

Verzamelde data

Het interview met Paling heeft ongeveer 55 minuten geduurd. Na het interview te hebben getranscribeerd, is de uitwerking naar hem opgestuurd. Dit gaf hem de mogelijkheid om hierin nog wijzigingen en waar nodig aanvullingen aan te brengen. Voor de analyse van de resultaten is een data-matrix toegepast (Van Zoonen, 1994: 142). Een dergelijke matrix stelt mij als onderzoeker in staat om de antwoorden per geïnterviewde thematisch te structureren. Hierdoor krijg ik een inzicht in de waarde van de thema's en de betekenissen die de geïnterviewden aan bepaalde onderdelen

toekennen (Van Zoonen, 1994: 142). Voorbeelden zijn nieuwswaarde, persberichten en gedrag van onderzoekers. De gebruikte data-matrix voor het interview met de persvoorlichter is in bijlage zes te vinden. De inhoud van het interview komt in hoofdstuk vijf aan bod.

4.1.2 Kwantitatieve inhoudsanalyse van berichtgeving over SCP-onderzoek

Burgers halen hun informatie over resultaten van sociaal wetenschappelijk onderzoek voornamelijk uit de media en dan in het bijzonder het dagblad (Schnabel & Bouman, 2000 in Wester et al., 2006). De berichten binnen de dagbladen geven niet alleen informatie over een bepaalde gebeurtenis. De berichten representeren ook de werkwijze van de journalist, waaronder hun gebruik van framing. Om te achterhalen welke vormen van framing journalisten hanteren wanneer zij over sociaalwetenschappelijke informatie schrijven, heb ik gekozen voor een kwantitatieve inhoudsanalyse naar de berichtgeving over de vier SCP-rapporten door het ANP en alle landelijke dagbladen. Een dergelijke inhoudsanalyse definieert Wester als: “Een selectieve lezing van het materiaal vanuit een bepaalde vraagstelling” (2006: 16).

Van elk onderzoeksrapport heb ik de nieuwsberichten uit alle landelijke dagbladen tot vijf maanden na publicatiedatum bekeken. Wanneer een analyse naar media-inhoud over een langere periode wordt verricht, is een kwantitatieve inhoudsanalyse een goede keuze (Pleijter et al., 2006: 47; Deacon et al., 1999: 133). Tot die dagbladen behoren *Algemeen Dagblad*, *Metro*, *Nederlands Dagblad*, *NRC Handelsblad*, *NRC Next*, *Parool*, *De Pers*, *Reformatorisch Dagblad*, *Spits*, *De Telegraaf*, *Trouw* en *de Volkskrant*.

De nieuwsberichten heb ik met behulp van de databank Lexis Nexis verzameld. Deze databank vergaart alle nieuwsberichten van alle Nederlandse dag- en weekbladen. Vervolgens heb ik de knipselkranten van het SCP geraadpleegd om na te gaan of ik tijdens de eerste selectie geen nieuwsberichten over het hoofd heb gezien. De knipselkranten bevatten alle nieuwsberichten over onderzoek van het SCP, waaronder die van Lexis Nexis. Daardoor fungeerden deze goed als checkmiddel. Uiteindelijk heeft het mij dan ook nog enkele ‘gemiste’ berichten opgeleverd.

Voor de kwantitatieve inhoudsanalyse heb ik een checklist opgesteld aan de hand van bestaande theorieën over vormen van framing (zie bijlage 3). Dit zijn de theorieën die in hoofdstuk twee onder het kopje ‘framing’ worden behandeld. De

geanalyseerde framing-technieken heb ik verwerkt in staafdiagrammen welke in hoofdstuk zes zijn terug te vinden.

Tijdens de analyse heb ik met name gelet op welke plek in het bericht het onderzoek genoemd werd, welke informatie daaraan vooraf ging en welke informatie daarop volgde. Deze werkwijze gaf een goed idee van het gebruik van framing door journalisten als zij wetenschappelijke resultaten omvormen tot nieuwsberichten. Hoewel de journalisten ook zelf naar hun werkwijze gevraagd wordt, geeft de combinatie van beide onderzoeksmethoden een completer en betrouwbaarder beeld daarvan. Wat journalisten mij vertellen over hun omgang met informatie vanuit het SCP, hoeft in de praktijk nog niet altijd zo uit te wijzen. Bovendien stelt een combinatie van een kwalitatieve en een kwantitatieve onderzoeksmethode mij in staat om met de resultaten uit de ene methode illustraties te vinden voor data uit de andere methode (Van Zoonen, 1994: 134).

Voordat ik begon met de kwantitatieve inhoudsanalyse heb ik eerst bekeken hoe vaak over de vier geselecteerde onderzoeksrapporten van het SCP bericht is. Ook hier heb ik de tijdslijm tot vijf maanden na publicatie gehanteerd. Deze eerste analyse heeft enerzijds voorzien in informatie over het aantal nieuwsberichten aangaande de *Emancipatiemonitor 2008*, *Kunnen alle kinderen meedoen?*, het *Jaarrapport Integratie 2009* en *SSN 2009*. Anderzijds heb ik daarmee een beeld kunnen vormen van de periode waarin na de publicatiedatum over het rapport bericht is. De resultaten bevinden zich in het eerste deel van hoofdstuk zes.

Verzamelde data

In totaal zijn er 91 nieuwsberichten getraceerd die een verwijzing hebben naar een van de vier rapporten. Daarvan hebben 25 betrekking op de *Emancipatiemonitor 2008*, 23 op *Kunnen alle kinderen meedoen?*, 16 op het *Jaarrapport Integratie 2009* en 27 op de *SSN 2009*.

Dezelfde berichten zijn geanalyseerd op het gebruik van journalistieke framing-technieken. Met uitzondering van twee nieuwsberichten heb ik in elk nieuwsbericht één framing-techniek geanalyseerd. In die andere twee nieuwsartikelen, waarvan één over de *Emancipatiemonitor 2008* en één over *Kunnen alle kinderen meedoen* bericht, kwamen twee journalistieke frames prominent naar voren. Die keren zijn beide frames dan ook als resultaten in het onderzoek meegenomen. Als ik daarvoor

niet gekozen had, zou het ten koste zijn gegaan van de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Van de veertien framing-technieken die naar aanleiding van het theoretisch kader zijn samengesteld, zijn er drie niet teruggevonden in de nieuwsberichten. Deze drie zijn dan ook niet in de verwerking van de onderzoeksdata meegenomen.

4.1.3 Open interviews met journalisten

Voor een breder inzicht in de werkwijze van journalisten met wetenschappelijke informatie van het SCP heb ik naast een kwantitatieve inhoudsanalyse ook voor open interviews met journalisten gekozen. Uit eerder onderzoek omtrent de vertaling van het persbericht naar het nieuwsbericht blijkt dat de combinatie van tekstanalyse en open interviews, ofwel het samenspel van een theoretische met een functionele analyse, interessante informatie heeft voortgebracht (Bolding, 1995: 32). De topiclijst die ik voor deze interviews heb opgesteld, bevindt zich in bijlage vier. De lijst bevat naast vragen voor elke type journalist ook aparte vragen voor ANP-journalisten en voor journalisten van landelijke dagbladen.

De interviews zijn zowel *face-to-face* als via de telefoon afgenomen. Hoewel mijn voorkeur naar *face-to-face* interviews uitging, was dit niet mogelijk met alle redacteuren. Sommige redacteuren waren alleen bereid aan een telefonisch interview mee te werken, terwijl anderen niet in de gelegenheid waren om mij persoonlijk te woord te staan. Door er dus voor te kiezen om beide interviewvormen te combineren, heb ik uiteindelijk meer redacteuren vragen kunnen voorleggen. Toch kan de combinatie van twee interviewvormen nadelen met zich mee hebben gebracht voor de aard van de verkregen informatie. Ten eerste bestaat de mogelijkheid dat de redacteuren zich in een telefonisch interview anders hebben opgesteld dan tijdens een *face-to-face* interview. Tijdens het eerste type interview kunnen ze bijvoorbeeld, vanwege een bepaalde mate van anonimiteit, meer betrouwbare informatie hebben losgelaten. Ten tweede was de kans op misverstanden via de telefonische interviews groter, omdat ik niets heb meegekregen van de lichaamstaal van de geïnterviewden.

Door de redacteuren via deze wegen te interviewen, heb ik op een snelle manier de benodigde informatie verkregen. In tegenstelling tot interviews per e-mail was ik met zowel *face-to-face* als telefonische interviews direct in de gelegenheid om door te vragen waar nodig. Bovendien heb ik direct om uitleg kunnen vragen wanneer

ik iets niet goed begreep of heb ik direct uitleg kunnen geven wanneer de geïnterviewden mijn vragen niet snapt (Meho, 2006: 1292).

De resultaten uit de kwantitatieve inhoudsanalyse en de open interviews met de journalisten zijn beide ondergebracht in hoofdstuk zes. Daarvoor is gekozen, omdat nu alle uitkomsten met betrekking tot de pers in één hoofdstuk staan.

Verzamelde data

In totaal zijn er dertien interviews met journalisten afgenomen. Het volgende overzicht biedt zowel een inzicht in de persinstantie die ze vertegenwoordigen als de rapporten waarover ze geschreven hebben.

	Naam	Werkgever	Rapport
1)	Mw. Van Eenennaam	ANP	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
2)	Mw. Grutterink	ANP	<i>Jaarrapport Integratie 2009</i>
3)	Mw. Vermeulen	ANP	<i>Kunnen alle kinderen meedoen? & SSN 2009</i>
4)	Dhr. Raven	ANP	<i>Kunnen alle kinderen meedoen?</i>
5)	Dhr. Bakker	ANP	<i>Jaarrapport Integratie 2009</i>
6)	Mw. Veldhuis	NRC	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
7)	Mw. Van Geel	NRC	<i>Jaarrapport Integratie 2009</i>
8)	Mw. Vos	<i>de Volkskrant</i>	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
9)	Dhr. Dirks	<i>de Volkskrant</i>	<i>Kunnen alle kinderen meedoen?</i>
10)	Mw. Kiene	<i>de Volkskrant</i>	<i>Kunnen alle kinderen meedoen?</i>
11)	Mw. Graveland	<i>De Telegraaf</i>	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
12)	Mw. Van Houten	<i>Trouw</i>	<i>SSN 2009</i>
13)	Dhr. Sabel	<i>De Pers</i>	Algemeen

De interviews duurden gemiddeld 30 minuten. Tijdens het transcriberen van de interviews merkte ik een aantal keren op dat ik niet alle gewenste informatie verzameld had. Daarom heb ik na het transcriberen nog met enkele journalisten een kort vervolfgesprek via de telefoon gehad.

Op de resultaten is een thematische analyse toegepast. Met behulp van een data-matrix (Van Zoonen, 1994) zijn de resultaten op een overzichtelijke manier per thema en per subthema ingedeeld. De data-matrix is te vinden in bijlage zeven.

4.1.4 Open interviews met beleidsmakers

De onderzoeksrapporten en persberichten komen niet alleen bij de media terecht. Ook beleidsmakers komen daarmee in aanraking. Vaak vanwege het feit dat zij juist de personen zijn die opdracht tot deze rapporten hebben gegeven. Vanzelfsprekend gaan beleidsmedewerkers op een andere manier met deze documenten om. Voor het achterhalen van deze werkwijze is daarom ook met hen een interview afgenomen. Van de zeven beleidsmedewerkers is één via de telefoon geïnterviewd. Bij de rest zijn de interviews *face-to-face* afgenomen. De topiclist die ik voor het interview heb opgesteld, bevindt zich in de vijfde bijlage.

Verzamelde data

Mijn doel was om van elk rapport dat in opdracht van een ministerie opgesteld is tenminste één beleidsmaker te spreken die intensief betrokken was bij de productie van het desbetreffende rapport. In totaal zijn zestien beleidsmedewerkers benaderd voor een open interview. Daarvan hebben zeven toegestemd met een open interview. De overige personen waren niet bereid om mee te werken of hadden nog nooit het rapport ingezien. Van de *SSN 2009* wilde ik in ieder geval drie mensen spreken die dit rapport ingezien hadden. Doordat de *SSN 2009* in tegenstelling tot de andere drie rapporten verschillende thema's behandelt, vond ik het een logische keuze om meer personen over de *SSN 2009* te spreken. Beide doelen zijn bereikt, zoals onderstaand overzicht aantoont.

	Naam	Ministerie	Rapport
1)	Dhr. Wierda	OCW	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
2)	Dhr. Hansen	OCW	<i>Emancipatiemonitor 2008</i>
3)	Dhr. Van der Zand	SZW	<i>Kunnen alle kinderen meedoen?</i>
4)	Dhr. Verweij	VROM	<i>Jaarrapport Integratie 2009</i>
5)	Dhr. Oosterhuis	OCW	<i>SSN 2009</i>
6)	Dhr. Neevel	VWS	<i>SSN 2009</i>
7)	Dhr. Hovens	VWS	<i>SSN 2009</i>

De interviews duurden gemiddeld 40 minuten.¹ Net als bij de interviews met de journalisten gedaan is, zijn de resultaten hier ook via een thematische analyse nader bekeken en in een data-matrix verwerkt. De data-matrix bevindt zich in bijlage acht.

---

¹ Na de transcripties heb ik Hovens nog een aantal vragen via de telefoon gesteld.

5. De werkwijze van de persvoorlichter

“Yes it would appear that without a press release – or its functional equivalent – the odds are lower that reporters hear about a study” (Weiss & Singer, 1988: 26).

Heel veel organisaties en instituten beschikken over een persvoorlichting. Binnen een commercieel bedrijf zal zo'n voorlichting alleen wat anders functioneren dan in een wetenschappelijk instituut. Hoe dat bij het SCP eraan toegaat en wat de ervaringen daar op het gebied van externe communicatie zijn, staat in dit hoofdstuk centraal. Daarbij wil ik nogmaals aanstippen dat de informatie hierin gebaseerd is op een interview met de voormalige persvoorlichter van het SCP, genaamd Dhr. Kees Paling. Een vervanger was ten tijde van de dataverzameling nog niet aan de orde. Hoewel de situatie zoals Paling die kent op bepaalde punten van de huidige situatie kan afwijken, zal zijn beeld van het externe communicatieproces van het SCP voldoende betrouwbaar zijn. Paling werkte ten tijde van het verschijnen van de vier rapporten bij het SCP. Bovendien heeft het SCP zijn externe communicatieprocedure na het vertrek van Paling niet rigoureus veranderd.

5.1 De productiefase van het persbericht

5.1.1 Procedure en opmaak

Over het algemeen hebben de persberichten van het SCP betrekking op de nieuwe onderzoeksrapporten. Paling geeft aan dat de persvoorlichter bij het opstellen van het bericht samenwerkt met de onderzoekers. De eerste versie van het persbericht komt volgens hem uit handen van de onderzoeker, ofwel de maker van het rapport. De onderzoeker weet immers het beste waarover zijn onderzoek gaat. Nadat de onderzoeker zijn concept heeft afgerond, is het de beurt aan de persvoorlichter. Paling zegt dat hijzelf in deze fase vaak de lengte van de tekst inkortte, heldere en goedlopende zinnen creëerde en koppen met een boodschap erin opstelde. Tenslotte komt het persbericht bij de directeur van het SCP terecht. In overleg met de onderzoeker(s) legt hij hieraan de laatste hand. Zo kan het gebeuren dat de directeur nog een kop verandert, omdat deze politiek gevoelig is, teveel informatie blootgeeft of juist te weinig vertelt.

De opstelling van het persbericht verloopt over het algemeen volgens een vast stramien, verwoordt Paling. Om te beginnen worden enkele thema's uit het rapport gelicht, waarna over elk thema een kleine paragraaf met de nodige toelichting wordt geschreven. Vervolgens worden uit die paragrafen weer korte statements gehaald die voor de conclusies van het rapport moeten doorgaan. De statements komen direct onder de kop. Tot slot wordt tussen de kop en de statements kort informatie gegeven over de auteurs, de verschijningsdatum en waar van toepassing de naam van het ministerie.

Voor het opstellen van een persbericht wordt ongeveer drie tot zes weken uitgetrokken. Vooral wanneer een onderzoek in samenwerking is gedaan met een ander onderzoeksinstituut, zoals het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), kan deze periode flink oplopen. Doordat de uitgeverij twee maanden de tijd neemt om van een onderzoeksverslag een rapport te maken, is die tijd er vaak wel. Het persbericht moet in ieder geval klaar zijn zodra het rapport van de drukker komt.

5.1.2 De betrokkenheid van andere partijen

Zoals net kort is aangeduid, verricht het SCP weleens onderzoeken in samenwerking met andere onderzoeksinstanties. Volgens Paling zijn in die gevallen ook de directie, de onderzoekers en de persvoorlichting van de andere partij bij de opzet van het persbericht betrokken. Dit betekent dat ze samen tot een compromis moeten komen, waardoor het gehele productieproces van dit bericht dus meer tijd in beslag neemt.

Tijdens een dergelijke samenwerking is de kans groter dat er moeilijkheden ontstaan dan als het SCP alleen een persbericht opstelt. Zo kan over een persbericht al onenigheid ontstaan binnen één instantie. Laat staan als daar nog een andere partij bij betrokken is. Een goede oplossing daarvoor is de overeenkomst die het SCP en het CBS hebben afgesloten voor vaste samenwerkingsverbanden. Volgens Paling houdt deze overeenkomst in dat het ene jaar het SCP de regie over de format en de stijl van het persbericht heeft en het andere jaar het CBS.

Een ander onderzoeksinstituut is niet de enige instantie die bij de opstelling van het SCP-persbericht betrokken kan zijn. Ook de beleidsafdeling en de persvoorlichting van een ministerie kan daarin een rol spelen, zegt Paling. Een deel van de SCP-onderzoeken wordt immers in opdracht gedaan van een ministerie. Hoewel zij wel commentaar op het persbericht mogen geven, is hun invloed daarop volgens hem alleen

nihil: “Uiteindelijk is het SCP dermate onafhankelijk dat de directeur van het SCP het persbericht vaststelt. De departementen hebben daar verder geen invloed op”.

5.2 De functie van het persbericht

5.2.1 De pers

Het persbericht van het SCP kent verschillende doelgroepen, waaronder beleidsmakers, politici, het algemeen publiek en maatschappelijke organisaties. Toch stelt Paling dat de pers de belangrijkste doelgroep is. Voor deze partij vervult het persbericht dan ook volgens hem verschillende functies. Ten eerste leidt het de aandacht van de journalist naar bepaalde informatie:

“Als je alleen een rapport toestuurt, kan de pers daaruit van alles halen. Geef je ze ook een persbericht dan stuur je als het ware de aandacht van de journalisten die het onder ogen krijgen. Met diezelfde ogen zullen ze ook het rapport bekijken. Als dus een bepaalde paragraaf interessant is, zoeken ze op grond van die paragraaf verder in het rapport.”

Ten tweede is Paling van mening dat het persbericht een uitleg is van het onderzochte fenomeen. Journalisten zullen als gevolg daarvan minder snel de neiging hebben om het SCP op te bellen voor opheldering. Tot slot wordt met een persbericht een stuk dienstverlening aan de journalisten aangeboden, omdat ze hele stukken tekst daaruit zo in hun artikelen over kunnen nemen. Met name het ANP en gratis kranten als *Spits* en *Metro* doen dit naar zijn idee.

Naast bovenstaande drie functies lijkt ook de lengte van het SCP-persbericht aan de bruikbaarheid hiervan bij te dragen. In vergelijking met persberichten van andere instanties zijn die van het SCP vaak langer. Toch heeft de pers daar volgens Paling nooit problemen mee gehad: “Eigenlijk hebben we alleen complimenten in plaats van kritiek op de opzet of de lengte van het persbericht gehad. In feite kan je daarin ook alles vinden waarover het rapport gaat.”

5.2.2 De beleidsmedewerkers

Voor beleidsmedewerkers daarentegen heeft het SCP-persbericht volgens Paling een andere functie. Door hen wordt het meer gebruikt als samenvatting: “Als ze weinig tijd hebben om dingen door te lezen, maar ze willen wel in hele korte tijd een idee krijgen van wat er in het rapport staat dan spelen die persberichten een belangrijkere functie dan alleen een persbericht voor de pers. Het is dan eigenlijk een soort beleidssamenvatting.”

Het idee dat veel beleidsmedewerkers aan een korte weergave van de inhoud van een rapport belang hechten, voert Paling bewijs voor aan. Hij zegt dat het SCP in het verleden eens een populaire versie heeft gemaakt van een rapport bestaande uit ongeveer dertig tot veertig pagina's. De versie is naar zo'n 500 adressen verstuurd. Elke keer met de mededeling dat ook het 'echte' rapport aangevraagd kon worden. Doordat slechts vijf mensen op dit aanbod ingingen, weten ze sindsdien bij het SCP dat veel beleidsmedewerkers niet het hele rapport grondig lezen. Zeker als het om een dik rapport gaat.

5.3 De wisselwerking tussen pers en SCP

Vaak ontvangt de pers een paar dagen voor de publicatiedatum het rapport onder embargo. Paling zegt dit belangrijk te vinden, omdat het hen dan de mogelijkheid biedt daaromheen een reportage te maken. Tegenwoordig kiezen ze volgens hem liever voor deze werkwijze dan voor een interview met een van de onderzoekers: “De laatste tijd maken *de Volkskrant*, *NRC* en *Trouw* liever zo'n reportage erom heen. Als je bijvoorbeeld iets over de armoede in Nederland vertelt, interviewden ze vroeger liever de onderzoeker, terwijl ze nu als ze de tijd hebben de mensen om wie het gaat willen interviewen.”

In het verleden hebben enkele dagbladen zich alleen niet altijd aan het embargo gehouden. De overhandiging van een rapport aan een minister ging eens niet door, omdat een dagblad enkele uren daarvoor al met nieuws over het rapport naar buiten was getreden. Als gevolg daarvan is het SCP nu voorzichtiger met het toesturen van een rapport onder embargo wanneer deze nog aan een bewindspersoon moet worden aangeboden. Alleen voor vertrouwde adressen wordt volgens hem een uitzondering gemaakt.

Het ANP heeft zich tot op heden netjes aan het embargo gehouden. Wel heeft Paling mogen ervaren dat dit instituut niet altijd de agenda tijdig verandert wanneer zich wijzigingen voordoen. Zo verschuift het SCP volgens hem weleens de verschijningsdatum van een rapport door een fout van de drukker of door de annulering van een aanbieding. Als het ANP deze wijziging dan niet in hun agenda doorvoert, kan het gebeuren dat journalisten onnodig bellen met de vraag of het rapport al uit is.

Naast embargoschending en ondoorgevoerde wijzigingen in de ANP-agenda geeft Paling nog een tweetal andere factoren aan die een negatieve uitwerking kunnen hebben op het SCP. Ten eerste kunnen journalisten slordig zijn in hun werkwijze, waardoor ze de naam van het instituut verkeerd opschrijven of in plaats van het SCP een ander planbureau noemen. Ten tweede zijn er maar een beperkt aantal binnenlandpagina's. Wanneer de pers op de publicatiedag van een rapport ander nieuws belangrijker acht, kan dit tot gevolg hebben dat een nieuw SCP-rapport heel klein of helemaal niet in de krant meegenomen wordt.

Ondanks de misstappen die de pers kan maken, vindt Paling het wel van belang om een goede relatie met de pers te hebben. Hetgeen hij probeert te bereiken door hen zo goed mogelijk te helpen met vragen en interviewverzoeken. Een voorlichter die zoveel mogelijk informatie achterhoudt of journalisten manipuleert zal naar zijn mening alleen maar het tegenovergestelde bereiken. Een goede relatie zorgt juist ervoor dat een voorlichter ook eens een beroep kan doen op de pers. Dat hij hen bijvoorbeeld kan vragen iets meer met een rapport te doen.

5.4 Leermomenten

Gedurende zijn periode bij het SCP heeft Paling enkele belangrijke ervaringen opgedaan op het gebied van externe communicatie. Een van die ervaringen is de moeilijke omgang van de pers met een breed rapport als *De Sociale Staat van Nederland*. De verschillende ontwikkelingen die hierin zijn terug te vinden, vormen voor de pers een probleem. Volgens Paling weten ze vaak niet wat ze eruit moeten halen. Ze weten gewoonweg niet wat de belangrijkste informatie is. Met zo'n breed rapport kan het naar zijn mening dan ook allerlei kanten opgaan. Van een overzichtsartikel tot aan helemaal geen bericht.

Daarnaast heeft Paling ervaren dat een gezamenlijke persconferentie over een rapport van het SCP en een beleidsnota niet werkt. De laatste keer is geen enkel woord

gewijd aan het rapport. Ook stelde de pers geen vragen aan de onderzoekers. Het enige wat ze wilden weten, was of de toenmalige vrouwelijke minister van integratie wel of geen ruzie met minister Verdonk had. Daarom is naderhand de regel ingesteld dat het SCP niet meer meelift met een beleidsnota.

5.5 Conclusie

De productie van een persbericht is geen eenvoudig proces. Daar komt veel bij kijken. Het persbericht blijkt dan ook niet zomaar een document. Het heeft het vermogen om zowel voor pers als beleidsmedewerkers belangrijke functies te vervullen. Is het niet als middel om journalisten op bepaalde informatie te wijzen dan wel als samenvatting voor beleidsmedewerkers.

De relatie tussen de pers en het SCP vertoont daarnaast een duidelijke wisselwerking. Wat journalisten met rapporten en persberichten van het instituut doen, heeft gevolgen voor de representatie van SCP-onderzoek en het SCP zelf. De keuzes die het SCP maakt op het gebied van externe communicatie werkt weer door in de werkwijze van de pers.

Hoe denken pers en beleidsmedewerkers echter over die wisselwerking en de functionaliteit van het persbericht? Wat in dit hoofdstuk beschreven is, zijn immers alleen de ervaringen van de persvoorlichter. Die andere twee partijen zouden weleens een heel ander beeld daarvan kunnen hebben. Om te achterhalen op welke manier de denkbeelden verschillen en overeenkomen, wordt in de komende twee hoofdstukken aandacht besteed aan de werkwijze en de ervaringen van pers en beleidsmedewerkers.

6. SCP-onderzoek in een journalistieke context

Het hoofdstuk bestaat uit drie delen. Het eerste deel gaat in op de zichtbaarheid van de vier SCP-rapporten in de landelijke pers. Welke dagbladen deden wanneer verslag van de rapporten? Vervolgens worden de verscheidene framing-technieken besproken die op informatie uit de rapporten toegepast zijn. Tot slot worden de belangrijkste visies uit de interviews met de journalisten belicht.

6.1 Zichtbaarheid en framing van SCP-onderzoek

“Media frames, largely unspoken and unacknowledged, organize the world both for journalists who report it and, in some degree, for us who rely on their reports” (Gitlin, 1980 in Johnson-Cartee, 2005: 147).

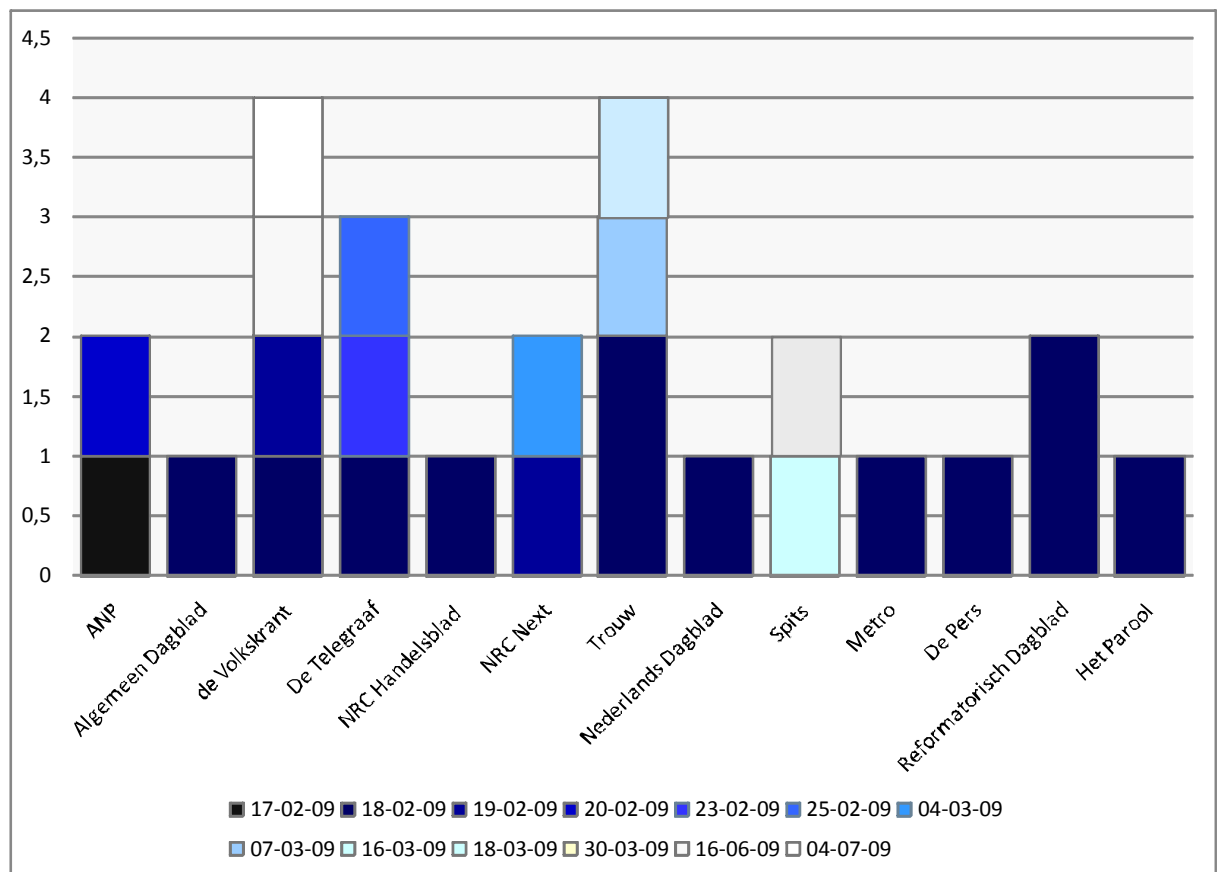
Niet iedereen begrijpt de wetenschappelijke informatie die onderzoeksinstituten in hun rapporten naar buiten brengen. Bij het lezen van de term “allocatiefunctie” of een staafdiagram haakt een groot deel al snel af. Om deze mensen toch te kunnen informeren over nieuwe onderzoeksresultaten, maken journalisten regelmatig van framing gebruik om de betreffende informatie toegankelijk en aantrekkelijk te maken. Voordat echter een inzicht wordt gegeven in de framing-technieken die journalisten hebben gehanteerd met betrekking tot feiten uit de *Emancipatiemonitor 2008*, *Kunnen alle kinderen meedoen?*, het *Jaarrapport Integratie 2009* en *SSN 2009*, wordt eerst een overzicht gegeven van de zichtbaarheid van de rapporten bij het ANP en in de landelijke dagbladen. Het betreft hier de hoeveelheid verwijzingen naar de rapporten gedurende een tijdsperiode van vijf maanden na de publicatiedatum. Door ook deze informatie mee te nemen, kan enerzijds aangetoond worden dat de pers zeker aandacht had voor de vier rapporten. Anderzijds kan deze informatie weer verklaringen geven voor bepaalde visies van journalisten.

6.1.1 Zichtbaarheid in de pers

6.1.1.1 Emancipatiemonitor 2008

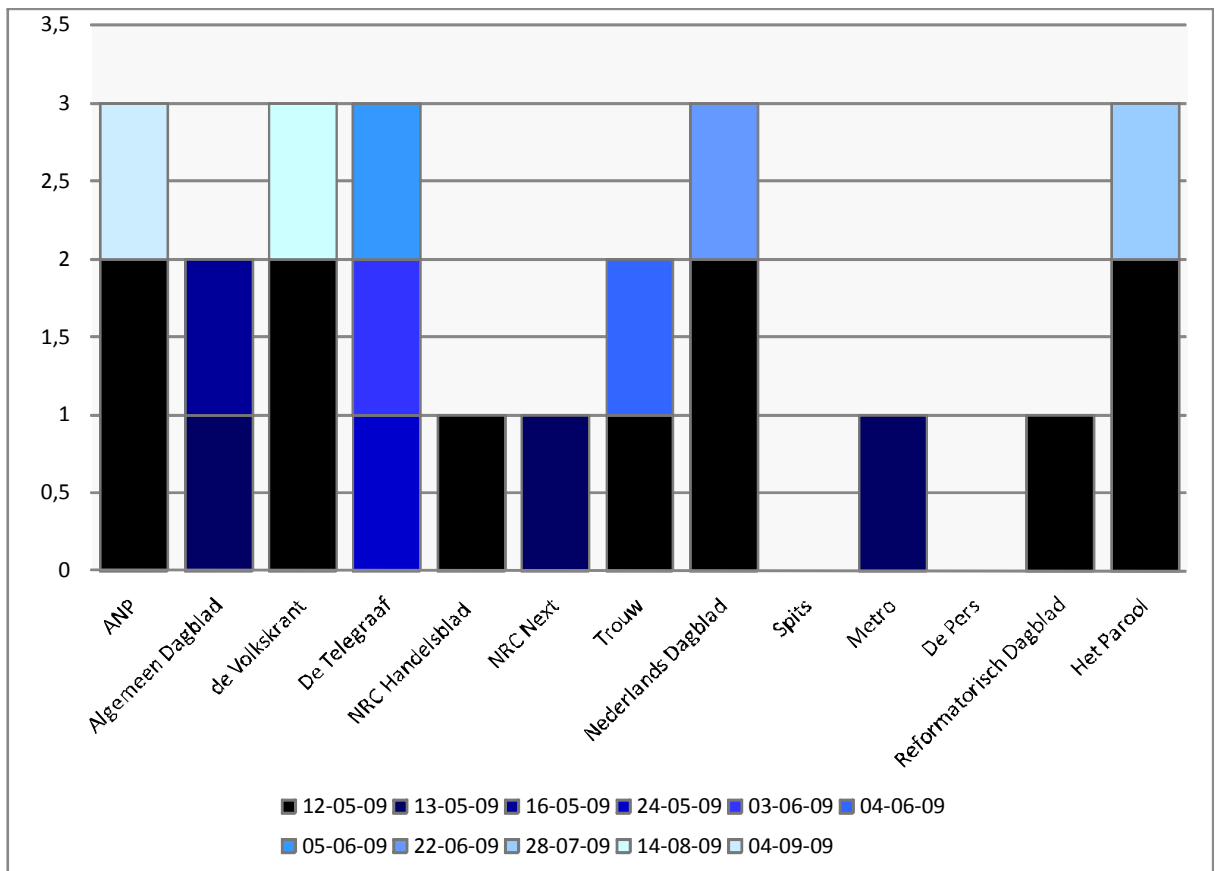
In de vijf maanden na zijn uitkomst op 18 februari 2008 is de *Emancipatiemonitor 2008* in elke landelijke nieuwsbron in Nederland tenminste één keer genoemd (zie figuur 6.1). Het persbureau ANP kwam als eerste met nieuws over het rapport, waarna met uitzondering van *NRC Next* en *Spits* alle dagbladen de dag daarop volgden. Opvallend is dat alleen *Spits* pas een kleine maand na de publicatiedatum voor het eerst over de *Emancipatiemonitor 2008* berichtte. *De Volkskrant* en *Trouw* verwezen ieder de meeste keren naar het rapport. Alleen zat er bij *de Volkskrant* een langere periode tussen de eerste en de laatste publicatie: $\pm 4,5$ maand.

Figuur 6.1: Zichtbaarheid *Emancipatiemonitor 2008* in ANP en landelijke dagbladen

6.1.1.2 Kunnen alle kinderen meedoen?

Figuur 6.2: Zichtbaarheid *Kunnen alle kinderen meedoen?* in ANP en landelijke dagbladen

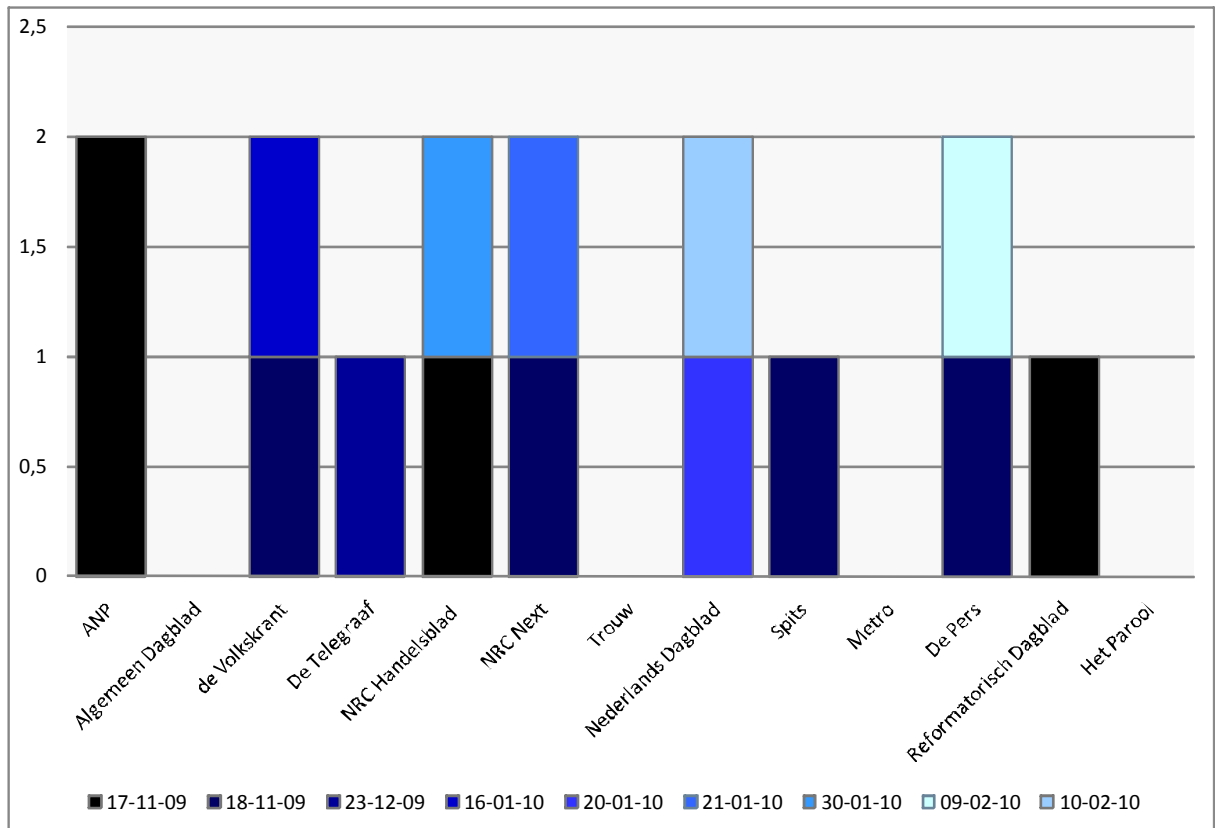
Op de publicatiedatum van 12 mei 2009 hebben zowel het ANP als *de Volkskrant*, het *Nederlands Dagblad* en *Het Parool* twee keer over *Kunnen alle kinderen meedoen?* geschreven (zie figuur 6.2). Verder hebben dezelfde nieuwsbronnen, net als *De Telegraaf*, de meeste keren naar het rapport verwezen. Wat echter aan *De Telegraaf* opvalt, is dat de eerste verwijzing hierin pas twaalf dagen na de publicatiedatum verscheen. In tegenstelling tot het voorgaande rapport noemden de gratis dagbladen *Spits* en *De Pers* tenslotte geen enkele keer *Kunnen alle kinderen meedoen?*.

6.1.1.3 Jaarrapport Integratie 2009

In tegenstelling tot de *Emancipatiemonitor 2008* en *Kunnen alle kinderen meedoen?* is het tijdsbestek waarin de landelijke pers naar het *Jaarrapport Integratie 2009* verwees korter (zie figuur 6.3). Net als *De Telegraaf* niet direct over *Kunnen alle kinderen meedoen?* schreef na zijn publicatiedatum, noemde de krant ook hier pas later het rapport voor de eerste keer. Hetzelfde kan gezegd worden van het *Nederlands Dagblad*. Ruim twee maanden nadat het *Jaarrapport Integratie 2009* werd uitgebracht, vermeldde

deze krant voor de eerste keer het rapport. Tot slot schreven *Algemeen Dagblad*, *Trouw*, *Metro* en *Het Parool* gedurende de vijf maanden na zijn publicatiedatum geen enkele keer over het *Jaarrapport Integratie 2009*.

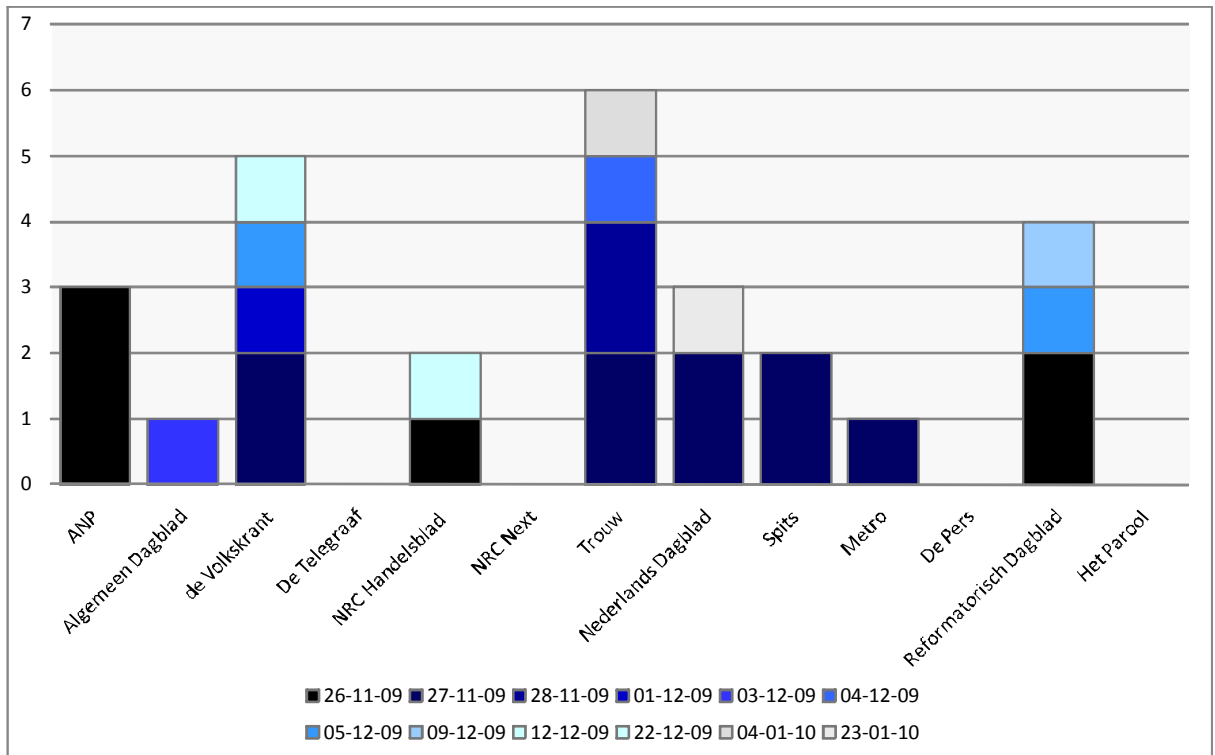
Figuur 6.3: Zichtbaarheid *Jaarrapport Integratie 2009* in ANP en landelijke dagbladen

6.1.1.4 SSN 2009

Wat meteen opvalt, is dat *de Volkskrant* en *Trouw* binnen twee maanden tijd tenminste vijf keer *SSN 2009* genoemd hebben (zie figuur 6.4). Hier schreef een deel van de pers dus in een korter tijdsbestek meer over *De Sociale Staat van Nederland* dan in een langere periode over de *Emancipatiemonitor 2008*, *Kunnen alle kinderen meedoen?* en het *Jaarrapport Integratie 2009*. Verder hebben *De Telegraaf*, *NRC Next*, *De Pers* en *Het Parool* geen enkele keer een vermelding gemaakt van het rapport. Het *Algemeen Dagblad* tenslotte noemde pas een week na de publicatiedatum voor de eerste keer het rapport, terwijl het ANP en het *Reformatorisch Dagblad* twee keer op die datum daarover berichtten.

Figuur 6.4: Zichtbaarheid *De Sociale Staat van Nederland 2009* in ANP en landelijke dagbladen

6.1.1.5 Totaaloverzicht

Om een goed beeld te krijgen van de mate van aandacht voor SCP-onderzoek vanuit de landelijke nieuwsbronnen zijn de vier voorgaande figuren in een totaaloverzicht samengevoegd (zie figuur 6.5 in bijlage 9). Hieruit zijn enkele belangrijke resultaten af te leiden. Ten eerste berichtte het ANP als een van de eersten over de rapporten. Ten tweede schrijft dit persbureau over elk van de vier rapporten ten minste twee nieuwsberichten. Ten derde hebben *de Volkskrant* en *Trouw* in vergelijking tot de overige landelijke dagbladen en het ANP de meeste keren over de rapporten geschreven. Een verklaring daarvoor kan zijn dat *de Volkskrant* en *Trouw* zich op onderwerpen richten die zich op het snijvlak bevinden van de vier SCP-rapporten. *De Volkskrant* brengt nieuws met een maatschappelijke betrokkenheid (De Persgroep Nederland, 2010), terwijl *Trouw* met name aandacht besteedt aan levensbeschouwelijke zaken, opvoeding en onderwijs. Ook is er vanuit *Trouw* vraag naar betrouwbare informatie (De Persgroep Nederland, 2010). Vanzelfsprekend voorziet het SCP met haar wetenschappelijke informatie in deze behoefte. Ten vierde hebben van alle dagbladen het *Algemeen Dagblad*, *Metro* en *De Pers* het minst de rapporten genoemd. Daar zijn meerdere mogelijke oorzaken voor. Allereerst kan een deel van de rapporten een gebrek aan nieuwswaarde hebben voor deze dagbladen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat

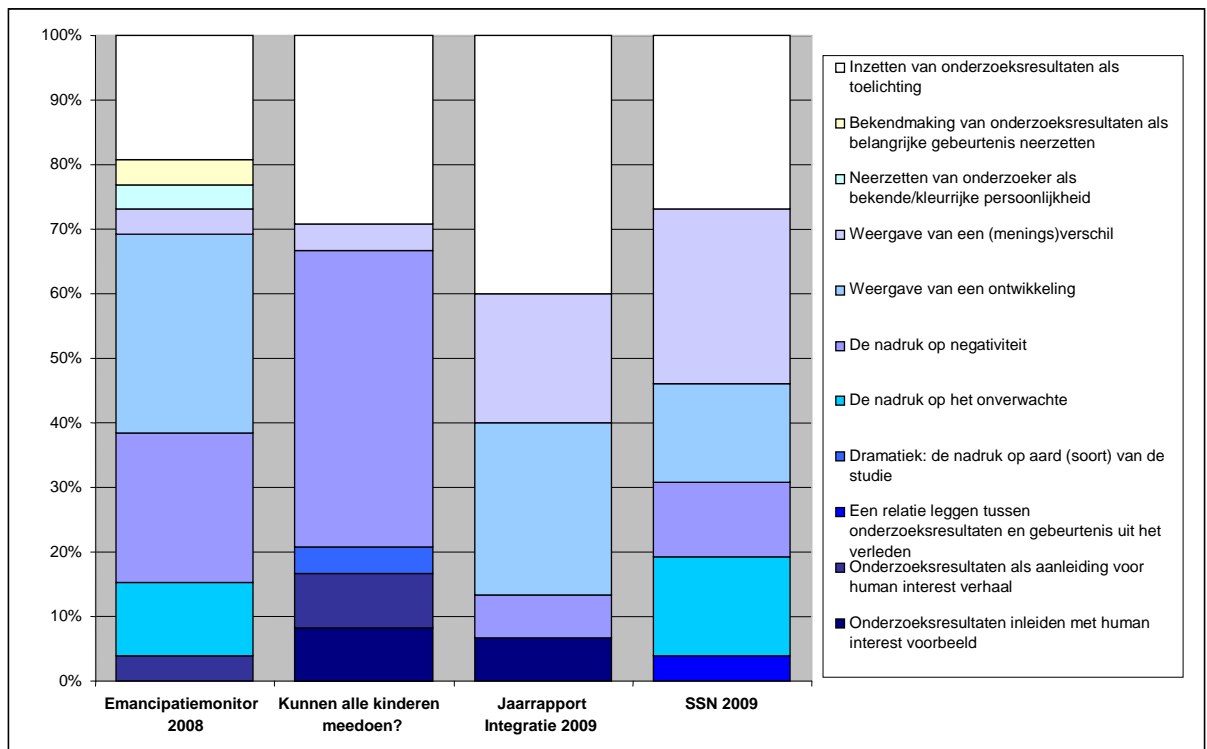
journalisten geen persoonlijke interesse in deze wetenschappelijke werken hebben. Tot slot kan er teveel concurrentie aan ander nieuws zijn (Breure & Hamstra, 1984 in Aben, 1991: 65).

6.1.2 Type journalistieke framing-technieken

6.1.2.1 Populaire framing-technieken

Op elk rapport zijn verschillende vormen van framing toegepast (zie figuur 6.6.). Toch springen enkele technieken er duidelijk tussenuit. Ten eerste leggen journalisten bij elk rapport een keer de nadruk op een negatief aspect. Naar aanleiding van de *Emancipatiemonitor 2008* bijvoorbeeld schrijft *Trouw* zowel in haar kop als inleiding dat de doelstellingen van het kabinet voor de emancipatie van de vrouw niet gehaald zijn (Nourhussen, 2009). Daarnaast beginnen zowel het ANP, *Algemeen Dagblad*, *Nederlands Dagblad*, *Parool*, *Reformatorisch Dagblad* als *de Volkskrant* in hun berichten met dezelfde negatieve conclusie uit *Kunnen alle kinderen meedoen?*. Dit is het gegeven dat ongeveer een half miljoen van de 2,5 miljoen kinderen door geldgebrek niet aan sport kunnen deelnemen. Nu moet wel gezegd worden dat deze informatie als een van de belangrijkste conclusies in het persbericht wordt aangeduid. Het is daarom ook niet verrassend dat de landelijke pers deze conclusie een prominente plek geeft in haar berichten.

Figuur 6.6: Type framing-technieken per SCP-rapport; tot 5 maanden na publicatiedatum

Ten tweede zijn alle rapporten meerdere malen als toelichting in nieuwsberichten gebruikt. Het dagblad *Trouw* bijvoorbeeld doet dit in een nieuwsbericht omtrent overgewicht bij Utrechtse scholieren. Hierin wordt met informatie uit *Kunnen alle kinderen meedoen?* een verklaring gegeven voor het feit dat arme kinderen gratis kunnen sporten in Utrecht (Vermeulen, 2009). Verder wordt in een achtergrondartikel over de Nederlandse vader informatie uit de *Emancipatiemonitor 2008* aangehaald om het tijdbestedingspatroon van vaders thuis uit te leggen:

“Ook al werken de meeste vaders fulltime, dat betekent niet dat ze bij thuiskomst met een biertje achter de krant kunnen zitten, zoals onze vaders vroeger. Mannen met jonge kinderen zijn volgens het SCP sinds 2000 per week ruim drie uur meer gaan besteden aan zorg en huishouden” (Truijens, 2009).

Hoe het kan dat de pers veelvuldig informatie uit SCP-rapporten inzet om fenomenen of standpunten te verduidelijken, is toe te wijzen aan het wetenschappelijke karakter van deze informatie. Automatisch beschouwen mensen dergelijke informatie dan als betrouwbaar, objectief en accuraat.

Tot slot lijken journalisten veelvuldig een (menings)verschil tot uiting te brengen. Dit gebeurt op twee manieren. Enerzijds halen ze dit verschil uit de rapporten zelf. In de inleiding van een artikel uit *de Volkskrant* bijvoorbeeld staat dat de integratie zowel vooruit als achteruit gaat (Dagevos & Gijsberts, 2010). Ook journalisten Van Geel en Kamerman (2009) brengen die tweedeling in een artikel uit NRC Handelsblad terug. Anderzijds zetten ze SCP-onderzoek in om één kant van een vraagstuk te belichten, zoals *Trouw* doet in een artikel omtrent het ‘thuisgevoel’ van Marokkanen (Hendriks, 2009). Het SCP wordt hierin tegenover godsdienstwetenschapper Femke Stock gezet. De weergave van twee meningen of twee ontwikkelingen is niet zonder reden. Een dergelijke weergave moet een balans brengen in het stuk, waardoor dit een zekere mate van objectiviteit krijgt (Johnson-Cartee, 2005: 130).

6.1.2.2 Andere vormen van framing

Hoewel de voorgaande drie framing-technieken veruit de meeste keren zijn toegepast, heeft de landelijke pers nog drie andere vormen met regelmaat gehanteerd. Dit betekent dat deze vormen in elk geval bij twee rapporten terugkomen. Om te beginnen zet de schrijvende pers in haar berichten regelmatig een ontwikkeling op de voorgrond. In het *Nederlands Dagblad* (2009) bijvoorbeeld wordt in een bericht over de *Emancipatiemonitor 2008* direct op de toename van arbeidsuren onder vrouwen in de afgelopen jaren ingezoomd. Vervolgens geeft CBS-econoom Michiel Vergeer een verklaring voor die groei. Verder begint het ANP in haar bericht over de *SSN 2009* met de “voortgang” van de Nederlandse leefsituatie. Ook gaat ze verderop in dit stuk op de “positieve trend” van de veiligheid in (Krijnen, 2009).

Naast dat journalisten met SCP-onderzoek een ontwikkeling tot uiting brengen, dient dit onderzoek ook als aanleiding voor een of meerdere *human interest* verhalen. Na een beschrijving van de belangrijkste conclusies uit *Kunnen alle kinderen meedoen?* toont een bericht uit *de Volkskrant* bijvoorbeeld de ervaringen van twee ‘arme’ moeders (Dirks & Kiene, 2009). Verder leidt de *Emancipatiemonitor 2008* in *De Telegraaf* het verhaal in van freelance marketing- en communicatieadviseur Ine van der Velde (Janssen, 2009).

Tenslotte hebben journalisten twee van de vier rapporten op een zodanige manier behandeld dat onverwachte informatie de boventoon voert. Volgens het *Algemeen Dagblad* bijvoorbeeld kan de recessie “verrassend genoeg, in het voordeel van vrouwen werken” (Voorn, 2009), ondanks een conclusie uit de *Emancipatiemonitor*

2008 dat het emancipatieproces weinig vooruitgang laat zien. Ook neemt het *Reformatorisch Dagblad* het woord verrassend in de mond met betrekking tot de SSN 2009: “Beetje verrassend waren de resultaten van het tweejaarlijkse SCP-rapport De sociale staat van Nederland 2009 wel. Terwijl iedereen vermoedde dat vanwege de wereldwijde economische malaise de Nederlandse burger zich ongelukkiger zou voelen dan vroeger, blijkt het tegendeel waar te zijn” (Kranendonk, 2009).

6.1.3 Tussenconclusie

In het kleine half jaar waarin de landelijke pers over de vier rapporten schreef, zijn verscheidene vormen van framing toegepast. Van de tien framing-technieken die gesignaleerd zijn, staan er drie duidelijk op de voorgrond. Ten eerste leggen journalisten graag de nadruk op negatief nieuws. Ten tweede wordt informatie uit de rapporten meerdere keren als toelichting ingezet. Tot slot belichten ze veelvuldig twee kanten van een item.

Dit gebruik van framing is natuurlijk niet zonder reden. Naast het feit dat journalisten dit gebruiken om informatie begrijpelijk en/of aantrekkelijk voor hun lezerspubliek te maken, zoals bestaande theorieën al aangeven, kunnen ze dit naar mijn mening ook inzetten om zich te onderscheiden van andere dagbladen. Hoewel ze dan wel over hetzelfde onderwerp schrijven, brengen ze dit toch op een andere manier aan hun lezers over. Meutevorming, zoals de RMO onder meer ‘medialogica’ kenmerkt, wordt dan op deze manier voorkomen. Welke visie journalisten zelf hebben op hun werkwijze met SCP-onderzoek geeft de volgende paragraaf antwoord op.

6.2 De journalist aan het woord

“Reporters approach the reporting of social science with the set of journalistic conventions in mind. They fit social science to the available story-telling forms, and the genre helps to shape their presentation” (Weiss & Singer, 1988: 143).

Onder de journalist verstaan we in dit onderzoek zowel de journalist van een dagblad als die van een persbureau. Hoewel beide werkvormen veel overeenkomsten laten zien, vertonen deze zeker ook verschillen. De doelgroep waarvoor ze schrijven is daar één

van. Om een helder beeld van deze overeenkomsten en verschillen te kunnen geven, worden de inzichten en ideeën van beide groepen eerst afzonderlijk behandeld. Uiteindelijk volgt een overkoepelende conclusie.

6.2.1 Het ANP

Voordat de belangrijkste visies van de dagbladjournalisten in kaart gebracht worden, volgt hieronder eerst een verslag van de belangrijkste resultaten uit de interviews met ANP-journalisten. Deze journalisten bestaan uit Van Eenennaam, Grutterink, Vermeulen, Raven en Bakker.

6.2.1.1 Aanbod ANP voor dagbladen

De nieuwsberichten van het ANP bestaan uit twee verschillende vormen. Enerzijds, zoals Van Eenennaam aangeeft, is er sprake van het *mainstream* bericht. Dit is een bericht bestaande uit alleen feiten. Anderzijds biedt de ANP-website verhalen met achtergrondinformatie aan. Dit is een tendens die tegenwoordig steeds meer gaande is bij het ANP, aldus Vermeulen. Als voorbeeld geeft ze het 5-vragen format dat ze voor een van de berichten over de *SSN 2009* heeft gebruikt. Dit is een format bestaande uit vijf interviewvragen. Toch lijkt het erop dat niet veel dagbladen dit soort berichten overnemen.

Van Eenennaam: “Uit ervaring kan ik zeggen dat nieuwsberichten gewoon rechttoe en rechtaan moeten. Deze berichten scoren bij het ANP altijd het beste. Vorige week nog haalde een interview maar vier kranten. Dan denk ik: een nieuwsbericht had het veel beter gedaan.”

6.2.1.2 Opmerken van SCP-onderzoek

Oordeel over het SCP

Op het moment dat journalisten een persbericht of een rapport van het SCP opmerken, vormen ze daarover al snel een waardeoordeel. Wat weer gevolgen heeft voor de manier waarop ze de informatie gebruiken. Uit de KNAW-evaluatie komt naar voren dat het SCP veel waardering krijgt vanuit de media (KNAW, 2008: 3). Een van de manieren waarop ze deze waardering in de praktijk lijken te brengen, is rapporten en

persberichten van het SCP in ieder geval goed te bekijken zodra deze binnenkomen. Zowel Van Eenennaam als Grutterink doen dit.

Een hoge waardering blijkt echter nog geen voorwaarde voor een nieuwsbericht. Volgens Vermeulen speelt het onderwerp daarin een rol, terwijl Van Eenennaam dit op de originaliteit van de informatie baseert. Heeft ze het idee dat veel mensen de informatie al kennen, dan maakt ze daarover geen bericht. Onder de geïnterviewden is alleen Raven een uitzondering. Hij zegt het standaard in de berichtgeving mee te nemen.

In vergelijking met soortgelijke onderzoeksinstituten, zoals het CBS, het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), behandelen ANP-journalisten het SCP niet anders.

Vermeulen: “We hebben daar geen andere maatstaven voor. Wij kijken naar elke publicatie of rapport op basis van nieuwswaarde.”

Raven: “Afhankelijk van het onderwerp behandelen we rapporten van het SCP op dezelfde manier als die van bijvoorbeeld het CBS, het CPB of het PBL. Het gaat bij elke instantie om hard en gedegen onderzoek met betrekking tot actuele ontwikkelingen. Die lenen zich prima voor berichtgeving door het ANP.”

Wel vertellen Van Eenennaam, Grutterink en Raven dat nieuwsberichten over SCP-onderzoek vaak langer zijn dan berichten over CBS-onderzoek. Rapporten van het CBS bestaan dan ook met name uit korte statistische gegevens, terwijl het SCP in zijn verslagen meer een kader schetst.

Nieuwswaarde en persoonlijke voorkeur

Zoals Vermeulen aanstipt, beoordelen journalisten dus rapporten en persberichten op basis van nieuwswaarde. In de *SSN 2009* komt dit volgens haar terug in de vorm van een interessante paradox. Een verwijzing naar de politicus Wilders daarentegen heeft ze gebruikt vanwege het actuele karakter daarvan. Dit is een criterium dat journalisten vaker hanteren. Van Eenennaam, Grutterink en Raven zijn daar het bewijs van.

Een andere nieuwswaarde waaraan Van Eenennaam belang hecht, is concreetheid. Daarin staat ze niet alleen:

Bakker: “Het *Jaarrapport Integratie* was de aanleiding voor het nieuwsbericht, omdat dit naar mijn idee het enige echte concrete punt was. Wat ik mij kan herinneren is dat de persconferentie een vrij vage bedoeling was met heel veel vergezichten. Ik werd redelijk wanhopig, omdat ik niet wist waaraan ik het nieuwsbericht moest ophangen. Tot ik het rapport inkeek.”

Tot slot noemt Van Eenennaam nog maatschappelijke highlights en negatief nieuws als nieuwscriteria op. Positief nieuws is in haar ogen geen nieuws.

De manier waarop het persbureau SCP-rapporten behandelt, hangt echter volgens Vermeulen ook van ander nieuws af. De reden dat ze namelijk op dezelfde dag twee nieuwsberichten over de *SSN 2009* schreef, is de beschikbaarheid van weinig ander nieuws op die dag. Daarmee lijkt ze dus te willen zeggen dat meer waardevol nieuws leidt tot minder nieuwsruimte voor het SCP.

In hoeverre naast het criterium van nieuwswaarde de persoonlijke voorkeur een rol speelt in de beoordeling van rapporten en persberichten denken de ANP-journalisten verschillend over. Zowel Grutterink als Raven geven aan niet op hun persoonlijke voorkeur af te gaan. Beiden hebben daar de volgende verklaringen voor:

Grutterink: “Samen met een collega heb ik integratie, binnenlandse zaken en justitie in mijn pakket. Daar schrijf ik over. Los van de persoonlijke belangstelling.”

Raven: “Eigen voorkeur speelt geen rol bij het beoordelen van onderwerpen. Als persbureau levert het ANP berichtgeving aan een breed scala aan afnemers met verschillende interesses. Voorkeur om met bepaalde onderwerpen groter uit te pakken dan met anderen wordt ingegeven door zaken als onderwerp, actualiteit en conclusies.”

Van Eenennaam en Vermeulen daarentegen zeggen dat de persoonlijke voorkeur wel degelijk meespeelt. Dat valt volgens beiden niet te ontkennen. Zelfs niet voor een generalist als de ANP-journalist, aldus Vermeulen.

6.2.1.3 Omgang met persbericht en rapport

Het persbericht van het SCP lijkt voor het ANP een onmisbaar document. Elke respondent van dit persbureau maakt hier gebruik van. De manier waarop verschilt alleen. Bakker bijvoorbeeld geeft aan zich voor zijn nieuwsbericht over het *Jaarrapport Integratie 2009* uitsluitend op het persbericht te hebben gebaseerd. Het rapport heeft hij niet in handen gehad. Ook Vermeulen zegt haar bericht op basis van het persbericht te hebben geschreven. De tijd om een rapport te lezen, ontbreekt haar vaak. Uit de woorden van Grutterink blijkt dat ze alleen op het persbericht afgaat als het zeer druk is. De overige keren hanteert ze dit bericht evenals Van Eenennaam als handleiding. De laatste zegt eerst te kijken welke gegevens in het persbericht het meest interessant zijn. Naar aanleiding daarvan zoekt ze verder in het rapport.

De reden dat Van Eenennaam niet op het persbericht afgaat, heeft volgens haar met de onvolledigheid van het document te maken. Zo zegt ze:

Van Eenennaam: “Het is heel moeilijk om alleen het persbericht van het SCP over te tikken. Dat is kort en puntsgewijs. Om toch een beetje het omveld te kunnen schetsen, moet je even bladeren.”

Hoewel Bakker voor zijn bericht over het *Jaarrapport Integratie 2009* alleen het persbericht heeft ingekeken, geeft hij aan toch moeilijkheden te hebben met de ambtelijke opstelling van dit document. Daarom pakt hij vaak alsnog de samenvatting van het rapport erbij om met meer informatie een stuk tekst in toegankelijke woorden te maken. Bij voldoende tijd is dit volgens hem ook de norm:

Bakker: “Het persbericht moet natuurlijk de kern aangeven. Alleen worden daarin nog weleens keuzes gemaakt waarover wij anders denken. De regel hier is: bij voldoende tijd eerst de samenvatting lezen en daarna pas het bericht maken. Even onafhankelijk van het persbericht. Het is daarom goed mogelijk dat wij uiteindelijk op een andere journalistieke invalshoek uitkomen dan in het persbericht het geval is.”

Net als Bakker geeft ook Grutterink eerlijk toe niet het gehele rapport te lezen. De samenvatting vindt ze vaak voldoende. In tegenstelling tot de andere journalisten kan

Raven zich niet herinneren überhaupt het persbericht in handen te hebben gehad. Zijn nieuwsbericht baseert zich volgens hem op passages uit het rapport.

Hoewel Van Eenennaam de meeste waarde aan het rapport lijkt te hechten, heeft ze wel problemen met een rapport als de *SSN*. Volgens haar is de variëteit aan informatie hierin zo groot dat ze moeite heeft de belangrijkste boodschap eruit te destilleren.

6.2.1.4 Contact met onderzoekers

Net als het ANP zelden burgers aanspreekt voor een reportage, interviewt dit persbureau ook weinig onderzoekers van het SCP. Dit stellen zowel Grutterink als Bakker. De laatste is van mening dat een nieuwsvoorziening zoals het ANP niet snel kiest voor interviews. Het brengt eerder alleen de feiten.

Een reden om wel contact met de onderzoekers te zoeken, is voor uitleg. Van Eenennaam belt zodra een vraag bij haar opkomt. Grutterink pakt de telefoon op als politieke debatten haar onduidelijkheid verschaffen. Ze zegt hierover:

Grutterink: “In debatten wordt heel vaak iets niet goed uitgelegd. Het is allemaal gesneden koek voor degene die daar zitten, terwijl toehoorders er veel meer vanaf staan. Dan bel je rondom voor meer uitleg.”

Daarnaast contacteert Grutterink een van de onderzoekers als ze van hen wil horen welke informatie in het rapport het meest van belang is. Van Eenennaam tenslotte belt nog op voor citaten. Het is voor haar een manier om niet-ambtelijk geformuleerde informatie te verzamelen.

In tegenstelling tot de andere ANP-journalisten heeft Vermeulen voor een nieuwsbericht omtrent SCP-onderzoek een deskundige van een ander instituut opgebeld. Het gaat hier om Hilde Coffé van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Haar reden daarvoor is dat ze al eerder contact heeft gehad met Coffé en dit ook als positief ervaren heeft. Die positiviteit heeft zich waarschijnlijk doorgezet, want het verhaal van de sociologe leende zich volgens Vermeulen voor een tweede nieuwsbericht waarin naar de *SSN 2009* wordt verwezen.

6.2.1.5 Politieke reacties

Naast citaten van onderzoekers mee te nemen quoten journalisten ook politici. In het gezamenlijke nieuwsbericht van Grutterink en Bakker bijvoorbeeld staan citaten van PVV-kamerlid Sietse Fritsma. Beiden kunnen niet zeggen hoe ze aan zijn reacties zijn gekomen, maar ze vermoeden dat hij er zelf mee gekomen is. Is het niet per telefoon dan wel via de e-mail.

Naast het feit dat politici op eigen initiatief reageren, vergaren journalisten van het ANP tevens zelf politieke reacties. Volgens Grutterink doen ze bij grote onderwerpen zelfs een “rondje kamer”. Het besluit om politieke reacties te halen, laat Raven van het thema van het rapport afhangen. Bakker kijkt daarvoor naar de politieke gevoeligheid van de informatie.

6.2.1.6 Schrijven van nieuwsbericht

Zoals in een eerdere alinea al werd aangestipt, schrijven journalisten bij het ANP ook samen nieuwsberichten. Bakker geeft aan dat een dergelijke samenwerking zeer gebruikelijk is binnen het ANP. Zijn collega geeft een verklaring daarvoor:

Grutterink: “Je kunt niet altijd wachten met belangwekkende dingen totdat degene die daarover gaat er weer is. Je kiest dan toch voor de snelheid.”

Hoewel Bakker zich positief ten opzichte van zo’n samenwerking opstelt, zegt Grutterink het liever zelf te doen. Van Eenennaam lijkt zich daarbij aan te sluiten. Volgens haar gaat het namelijk nog weleens ten koste van de samenhang van een bericht.

Wat de ANP-journalisten in ieder geval hoofdzakelijk zelf doen, is het maken van de koppen. “Jij kent immers de inhoud van het rapport heel goed”, aldus Van Eenennaam. Wel kan de eindredactie volgens haar en Bakker veranderingen aanbrengen in de kop.

De rapporten en de persberichten van het SCP tenslotte vormen niet alleen de aanleiding voor nieuwsberichten. Ook zetten journalisten van het ANP informatie uit deze documenten als achtergrondinformatie in. Vermeulen heeft bijvoorbeeld *Kunnen alle kinderen meedoen?* ingezet om “het nieuws kracht bij te zetten”.

6.2.2 De dagbladen

De dagbladjournalisten die bereid waren hun visies voor dit onderzoek te delen, zijn Veldhuis (*NRC*), Van Geel (*NRC*), Vos (*de Volkskrant – VK*), Kiene (*VK*), Dirks (*VK*), Graveland (*De Telegraaf*), Van Houten (*Trouw*) en Sabel (*De Pers*). De volgende alinea's geven een overzicht van hun belangrijkste visies.

6.2.2.1 Opmerken van SCP-onderzoek

Rapporten en persberichten van het SCP komen meestal op een centraal e-mailadres van de krant binnen, waarna iemand beoordeelt welke redactie de informatie krijgt. Dit vertellen Van Geel (*NRC*), Vos (*VK*), Kiene (*VK*) en Graveland (*De Telegraaf*). De laatste journaliste zegt het gehele rapport niet altijd te ontvangen. Het persbericht en de samenvatting zijn op die momenten de enige documenten die ze krijgt.

Hoewel de *Emancipatiemonitor 2008* via dezelfde weg bij Veldhuis (*NRC*) terecht kwam, heeft ze het idee dat ze vaker via een externe bron op nieuw SCP-onderzoek wordt gewezen. Voorbeelden van externe bronnen zijn volgens haar de ANP-agenda of een bericht op NU.nl. Verder heeft Veldhuis het idee dat rapporten van het SCP pas op de officiële dag van publicatie binnenkomen. Dit is in haar ogen te laat, omdat een primeur er dan niet meer inzigt. Om tijdig op de hoogte te zijn van nieuwe onderzoeksresultaten is een thematische agenda op de SCP-website volgens haar de oplossing. Net als het CBS op zijn website aanbiedt.

In tegenstelling tot Veldhuis (*NRC*) zal het Graveland (*De Telegraaf*) weinig uitmaken of een SCP-rapport een paar dagen voor de publicatiedatum op de redactie belandt. Zij kijkt er pas op het laatste moment naar:

Graveland: “Als ik een paar dagen speling heb, dan leg ik het net zo lang weg tot ik nog maar 1 dag heb. Wat dat betreft leef ik echt met de dag. Soms denk ik: het zou lekker zijn als ik een week had om erover na te denken en kon bedenken hoe ik het zou aanpakken, maar zo werkt het dus niet.”

Journalisten van dagbladen lijken in hun waardering voor SCP-onderzoek op dezelfde lijn te staan als de ANP-journalisten. Zodra er een persbericht en/of een rapport van het SCP binnenkomt, kijken ook zij aandachtig naar deze informatie. Ze leggen het niet direct terzijde. Enkele journalisten leggen uit:

Veldhuis (*NRC*): “Voor mij is het SCP een betrouwbare bron voor verhalen. Het is in mijn ogen dan ook een gerenommeerd instituut. Ik krijg altijd ladingen persberichten binnen, waarvan je de helft of driekwart terzijde schuift. Deze vallen daar niet onder.”

Van Geel (*NRC*): “Het SCP is een belangrijke bron voor ons. Als er iets van binnenkomt dan nemen we dat altijd door. Of het interessant voor een stuk is, is dan een tweede. In ieder geval houden we altijd in de gaten wat het SCP uitbrengt en aan informatie naar voren brengt.”

Kiene (*VK*): “Het SCP is echt een grote naam. Als zij een persbericht sturen dan geef ik dat meer aandacht.”

Deze aandacht voor het SCP is in vergelijking met het werk van het CBS, het CPB en het PBL niet anders. Alle instanties staan naar hun mening op hetzelfde niveau. Wel vertelt Graveland (*De Telegraaf*) een voorkeur voor het CBS te hebben. Hierover zegt ze:

Graveland: “In principe gebruik ik liever het CBS, omdat zij wat spannender zijn. Zij zijn wat meer to the point. Het SCP is zelfs in de samenvatting of het persbericht nog heel nauwkeurig en uitgebreid.”

Het lijkt echter niet de enige verklaring te zijn. Graveland geeft aan dat het CBS ook een van de onderwerpen is in haar portefeuille. Dit betekent dus dat zij in de eerste plaats over deze thema's dient te schrijven, voordat ze voor andere items kan kiezen.

6.2.2.2 Bepalende factoren in de beoordeling van SCP-onderzoek

Naast Graveland heeft ook Veldhuis (*NRC*) over de *Emancipatiemonitor 2008* geschreven vanwege de link met haar portefeuille. De persoonlijke voorkeur heeft volgens haar geen enkele rol gespeeld in de keuze voor dit rapport. Daarmee wijkt ze af van Vos (*VK*). Deze journaliste heeft namelijk wel dit rapport behandeld vanwege haar persoonlijke interesse in het thema emancipatie.

De persoonlijke voorkeur is ook niet iets wat ontkend kan worden, aldus Van Houten (*Trouw*). Alleen mag deze voorkeur nooit volgens haar de eigen professionaliteit ontstijgen. Het lezerspubliek moet het natuurlijk ook interessant vinden. Sabel (*De Pers*) geeft aan dat ze bij *De Pers* zelfs een persoonlijke inbreng toejuichen. Zo lang je maar kunt toelichten waarom een onderwerp belangrijk is om mee te nemen, zegt Sabel.

Of en hoe groot journalisten SCP-onderzoek in de kranten meenemen, hangt niet alleen af van hun portefeuille en persoonlijke voorkeur. Ander nieuwsaanbod is ook een bepalende factor, zoals uit de antwoorden van Van Geel (*NRC*), Vos (*VK*) en Graveland (*De Telegraaf*) blijkt. De eerste journaliste stelt dat de reactie van minister Van der Laan op het *Jaarrapport Integratie 2009* tot een groter nieuwsbericht over dit rapport heeft geleid. Zonder die reactie was het bericht zeker kleiner uitgevallen. Volgens Graveland leidt de publicatie van meerdere onderzoeksrapporten op één dag tot minder of geen ruimte voor SCP-onderzoek. Hetzelfde effect heeft nieuws over misdaad en verkeer. Deze twee thema's krijgen naar haar mening de meeste aandacht in *De Telegraaf*.

Als vierde bepalende factor noemt Kiene (*VK*) de tijd. Doordat ze het rapport *Kunnen alle kinderen meedoen?* ruim van tevoren kreeg, heeft ze een reportage kunnen maken rondom dit rapport. Anders was het naar haar mening bij een klein nieuwsbericht gebleven. De keuze voor een grote reportage hangt echter nog van iets anders af. Kiene heeft de reportage in samenwerking met Dirks (*VK*) voor de bijlage 'Jong' gemaakt. Vanwege het feit dat deze bijlage op dezelfde dag als het rapport uitkwam, kon het groots meegenomen worden. Kiene geeft toe dat als *Kunnen alle kinderen meedoen?* een dag later uitgebracht was, ze geen week zou wachten om het in de volgende 'Jong' mee te nemen. Ze zegt hier dus in feite dat het moment waarop een rapport in de openbaarheid gebracht wordt van groot belang kan zijn voor de hoeveelheid persaandacht.

Daarnaast kijkt de gratis krant *De Pers* in haar beoordeling van het nieuwsaanbod naar andere dagbladen, stelt Sabel.

Sabel: "Als het SCP-rapport een belangrijke rapportage is die veel prominente kranten behandelen, kiezen we er eerder voor om het heel klein of niet mee te nemen."

In deelparagraaf 6.1.1 is al aangestipt dat *De Pers* een van de dagbladen is die het minst over de SCP-rapporten geschreven heeft. De uitleg van Sabel kan een goede verklaring daarvoor zijn.

Nieuwswaarde

De laatste factor die een prominente plek in de beoordeling van rapporten en persberichten van het SCP inneemt, is nieuwswaarde. Zowel Veldhuis (*NRC*), Van Geel (*NRC*), Kiene (*VK*) als Van Houten (*Trouw*) zien afwijking als een belangrijk kenmerk daarvan. Twee van hen hebben zelfs de SCP-rapporten daarop geselecteerd:

Van Geel (*NRC*): “Het rapport constateert iets wat we voorheen nog niet wisten. Waarvan voorheen het tegenovergestelde werd beweerd.”

Kiene (*VK*): “Een onderzoek heeft pas nieuwswaarde als blijkt dat er iets veranderd is. Nieuwswaarde is dan toch iets waarvan je denkt wat opmerkelijk.”

Voor Dirks (*VK*) heeft een rapport nieuwswaarde als het belangrijk is of op thema's aansluit die vaker het nieuws halen. Vos (*VK*) daarentegen vindt maatschappelijk relevante onderwerpen nieuwswaardig, terwijl Graveland (*De Telegraaf*) de vertaalslag naar de 'gewone' mens moet kunnen maken met concrete informatie. Daarin staat Graveland niet alleen. Ook Kiene (*VK*) hecht waarde aan concreetheid.

6.2.2.3 De rol van het ANP

Het ANP lijkt een belangrijke rol te spelen voor journalisten. Elke journalist zegt het persbureau te gebruiken. Wel zijn er verschillen te ontdekken in de manier waarop het benut wordt. Ten eerste kijken journalisten op de ANP-website voor het laatste nieuws. Veldhuis (*NRC*) en Graveland (*De Telegraaf*) zijn daar voorbeelden van. Ten tweede fungeert het persbureau voor Van Geel (*NRC*), Van Houten (*Trouw*) en Sabel (*De Pers*) als informatiebron. In de zin dat de krant de kleine berichten overneemt. Vrijwel nooit de grote artikelen. Ook zegt Van Geel (*NRC*) politieke citaten van de website te halen. Het citaat van PVV-kamerlid Sietse Fritsma in het artikel over het *Jaarrapport Integratie 2009* heeft ze daar vandaan. Zoals eerder aangegeven, hebben ANP-

journalisten dit citaat inderdaad in de openbaarheid gebracht. Ten derde heeft het ANP een agendafunctie voor verscheidene journalisten:

Graveland (*De Telegraaf*): “Wij kijken vaak naar hun agenda om te zien wat er die dag voor rechtszaken zijn en wat voor rapporten eruit komen.”

Sabel (*De Pers*): “We maken veel gebruik van de ANP-agenda. Het ANP houdt onder andere een agenda bij van rapportages die uitkomen en dat geldt ook voor rapportages van het SCP.”

Tot slot geven Van Houten (*Trouw*) en Sabel (*De Pers*) aan de nieuwsberichten op het ANP als vergelijkingsmateriaal te gebruiken. Om even te kijken wat zij ervan gemaakt hebben.

6.2.2.4 Omgang met persbericht

Als journalisten besluiten over SCP-onderzoek te schrijven, is het persbericht vaak het eerste document dat ze daarvoor gebruiken. Zoals Kiene (*VK*) verwoordt: “Het is waar het allemaal mee begint.” Journalisten gaan hierin eerst na wat de belangrijkste informatie is. Daarna pakken ze pas het rapport erbij. In die zin is het persbericht volgens Vos (*VK*), Van Houten (*Trouw*) en Sabel (*De Pers*) wel een handleiding.

Over het algemeen gaan de persberichten van het SCP de gemiddelde lengte van een persbericht voorbij. De meeste journalisten zeggen daarmee geen problemen te hebben. Enkele redenen zijn:

Vos (*VK*): “Ik ben op zich niet een voorstander van lange persberichten, maar omdat die van het SCP vaak een aantal aspecten van een bepaald onderwerp belichten, vind ik dat in dit geval wel het voordelige.”

Graveland (*De Telegraaf*): “Een voordeel van de uitgebreide persberichten is dat je er allemaal wat anders uit kan pikken. Wat bij het CBS weleens gebeurt, is dat kranten allemaal de eerste zinnen over tikken. In het geval van het SCP is het een uitdaging om dat anders aan te pakken, waardoor je uiteindelijk verschillende berichten krijgt.”

Veldhuis (*NRC*) vindt de lengte van het persbericht sowieso geen kwestie. Voor haar moet het vooral praktisch zijn. Dit betekent dat ze snel moet kunnen achterhalen wat de belangrijkste conclusies zijn en wie ze kan bellen.

Daarnaast geven zowel Vos (*VK*), Kiene (*VK*) als Sabel (*De Pers*) aan de persberichten van het SCP helder te vinden. De berichten geven volgens hen een goed overzicht van de belangrijkste conclusies. Graveland daarentegen vindt de persberichten te ambtelijk geformuleerd. Voor haar bericht over de *Emancipatiemonitor 2008* vond ze de uitleg van CBS-onderzoeker Michiel Vergeer ook belangrijker dan het persbericht.

6.2.2.5 Omgang met rapport

Veel van de geïnterviewde journalisten vinden het waardevol om ook het rapport te lezen. Eén reden daarvoor, de invloed van het instituut op het persbericht, noemen meerdere personen op:

Van Geel (*NRC*): “Wij schrijven nooit een nieuwsbericht puur op basis van een persbericht. Dit kan immers scherper gesteld zijn.”

Vos (*VK*): “Als het rapport voorhanden is gebruiken we het, omdat in het persbericht toch een selectie staat dat het SCP zelf maakt en idealiter maken we ook ons eigen selectie.”

Van Houten (*Trouw*): “Ik moet jullie rapport hebben. Anders ga ik echt alleen maar uit van wat de instantie belangrijk vindt.”

Het rapport in z'n geheel doorlezen, gebeurt alleen vrij weinig. Graveland (*De Telegraaf*) en Sabel (*De Pers*) geven een gebrek aan tijd als argument daarvoor op, terwijl Van Houten (*Trouw*) haar eigen luiigheid de schuld geeft. Ze geeft toe dat een dergelijke werkwijze slecht is, omdat daardoor vooral op het persbericht afgegaan wordt. Graveland (*De Telegraaf*) vindt zo'n werkwijze juist ten koste gaan van een rapport als de *SSN 2009*. De informatie hieruit krijgt ze naar haar mening minder goed vertaald naar het publiek. Daarom laat ze dit al snel links liggen.

De delen die journalisten wel uit het rapport lezen, zijn de samenvatting en één of twee hoofdstukken. Graveland (*De Telegraaf*) bijvoorbeeld doet dit. Van Houten (*Trouw*) zegt eerst de samenvatting door te lezen, waarna ze het boek nog doorbladert.

6.2.2.6 Contact met onderzoekers

Naast dat dagbladjournalisten het persbericht en het rapport inzien, nemen ze regelmatig contact op met de onderzoekers. Veldhuis (*NRC*) en Kiene (*VK*) zeggen zelfs altijd een onderzoeker te willen spreken zodra ze besloten hebben over een onderzoeksrapport te schrijven.

Waarom journalisten contact zoeken met onderzoekers hebben ze net als hun collega's van het ANP verschillende redenen voor. Ten eerste met als doel een interview af te nemen met de onderzoeker. Ten tweede wil Vos (*VK*) daarmee voorkomen dat haar nieuwsbericht gelijkenissen vertoont met die van anderen. Ten derde hopen Van Geel (*NRC*) en Dirks (*VK*) informatie te verkrijgen dat minder ambtelijk geformuleerd is. Eén legt uit:

Dirks: “Als je alleen maar op basis van het rapport of het persbericht een stukje maakt, krijg je een soort kopie of samenvatting van zo'n rapport, terwijl een artikel in de krant juist levendiger wordt als iemand met kennis van zaken dat levendig samenvat. Natuurlijk weet ik vaak al wat het mogelijke antwoord is. Ik vraag dus niet naar dingen die ik totaal niet snap of onverwacht acht. Waar het op neer komt is dat de onderzoeker via mij aan de lezers moet uitleggen wat voor haar de belangrijkste conclusies van het rapport zijn of wat zij daaraan verrassend vindt.”

Ten vierde bellen journalisten voor uitleg, zoals Van Geel (*NRC*), Dirks (*VK*) en Sabel (*De Pers*) zeggen te doen. Tot slot maken citaten van onderzoekers een nieuwsbericht spannender, aldus Graveland (*De Telegraaf*).

Het contact met onderzoekers van het SCP is de meeste journalisten goed bevallen. Van Geel (*NRC*), Vos (*VK*) en Van Houten (*Trouw*) wijzen dit toe aan de goede bereikbaarheid van de onderzoekers, terwijl Kiene (*VK*) haar positieve ervaring baseert op de hulp van het SCP bij het maken van de reportage rondom *Kunnen alle kinderen meedoen?*. Hoewel Kiene aangeeft zich niet te kunnen herinneren wie van het SCP geholpen heeft, weet ze wel dat diegene vlak voor het weekend drie moeders voor haar regelde om te kunnen interviewen. Voor wat betreft toekomstige rapporten over kinderen zou direct contact met de onderzoekers naar haar mening fijn zijn. Het rapport *Kunnen alle kinderen meedoen?* zegt ze namelijk bij puur toeval te hebben gekregen.

In tegenstelling tot voorgaande vier journalisten heeft Dirks (VK) een minder goede ervaring met een SCP-onderzoeker. Hoewel het naar zijn mening een leuk gesprek was, heeft hij haar terughoudendheid als problematisch ondervonden. Hij had graag meer dan alleen zakelijk geformuleerde informatie willen horen.

Van alle journalisten is Graveland (*De Telegraaf*) het minst te spreken over haar contact met SCP-onderzoekers. De paar keren dat ze hen sprak, was dit voor haar een hele omweg. Bovendien hebben de onderzoekers naar haar mening geen harde uitspraken durven doen. Voor haar bericht over de *Emancipatiemonitor 2008* heeft Graveland dan ook geen enkele onderzoeker van het SCP gesproken. Daarvoor in de plaats koos ze Vergeer, hoofdeconoom en woordvoerder van het CBS. De slechte ervaringen met SCP-onderzoekers is niet de enige verklaring voor haar keuze. Tevens geeft ze aan in het verleden al goede gesprekken met Vergeer te hebben gehad, waardoor contact met hem een makkelijke weg is. Het feit dat Vergeer een woordvoerder is, draagt naar mijn mening zeker bij aan Gravelands voorkeur voor deze man. Adequaat reageren op vragen vanuit de media behoort immers tot de kerntaken van een dergelijke functie.

Zo nu en dan komt het ook voor, zegt Graveland, dat *De Telegraaf* de onderzoeker voor een geheel ander type deskundige vervangt:

Graveland: “Zeker omdat het SCP al redelijk taaie kost kan zijn, kiezen wij er ook weleens voor om iemand helemaal van buitenaf te nemen. De Telegraaf-psycholoog Jeffrey van Wijnberg bijvoorbeeld, want die kan heerlijk de menselijke noot erin brengen. Ik bel de onderzoekers weleens om te achterhalen hoe het precies zit. Maar voor de leuke, spannende feiten kiezen we dan voor een buitenstaander.”

Al met al lijkt de omgang van *De Telegraaf* met SCP-onderzoek niet positief voor het SCP uit te pakken. Zijn onderzoekers sluit de krant buiten, zoals is te zien bij Graveland. Bovendien blijkt uit de vorige paragraaf omtrent de zichtbaarheid van SCP-onderzoek in kranten dat een rapport als de *SSN 2009* niet meegenomen wordt.

6.2.2.7 Schrijven van nieuwsbericht

Net als bij het ANP werken ook bij de dagbladen journalisten samen. Van Geel (*NRC*) bijvoorbeeld heeft met één andere journaliste het nieuwsbericht over het *Jaarrapport*

Integratie 2009 geschreven. Ze legt uit dat één verantwoordelijk was voor het deel omtrent het rapport en één voor het deel omtrent de persconferentie. Zoals al eerder aangegeven, hebben Kiene (VK) en Dirks (VK) ook samen een bericht gemaakt. Vanwege tijdsgebrek is volgens Kiene voor deze werkwijze gekozen. Hetgeen haar goed bevallen is. Naar haar mening kan echter ook voor een samenwerking gekozen worden, omdat een ander persoon er meer vanaf weet. In dit geval was dat niet aan de orde, zegt ze.

In tegenstelling tot de ANP-journalisten maken de dagbladjournalisten zelden zelf de koppen. Dit is het werk van de eindredactie, aldus Van Geel (NRC) en Graveland (*De Telegraaf*). Bij de eindredactie van *De Telegraaf* oogst je volgens Graveland ook weinig waardering als jezelf de kop opstelt. Hoewel ze het soms vervelend vindt niet zelf de koppen te creëren, heeft het naar haar mening zeker voordelen dat de eindredactie daar verantwoordelijk voor is. Zij hebben daar immers de meeste verstand van. Wel geven journalisten als Veldhuis (NRC), Vos (VK), Dirks (VK), Kiene (VK), Van Houten (*Trouw*) en Sabel (*De Pers*) vaak een kopsuggestie. Van Houten doet dit om met permissie te kunnen klagen over een kop. Veldhuis kiest daarvoor, omdat ze zelf het beste weet wat er in haar stuk staat en hoe ze dat in een titel verwoorden moet. Als journalisten niet zelf de koppen opstellen, zoals bij bovenstaande journalisten het geval is, is de kans groter dat de koppen een andere weergave van informatie over SCP-onderzoek geven dan de lopende teksten doen (Nelkin, 1987: 115). Wat weer implicaties geeft voor het denkbeeld dat iemand kan vormen over bepaalde zaken.

6.2.3 Conclusie

Hoewel de werkwijze van ANP-journalisten en dat van dagbladjournalisten zojuist afzonderlijk behandeld zijn, wordt hier de vergelijking tussen deze twee werkwijzen als instrument gebruikt om een conclusie te kunnen geven op deelparagraaf 6.2. Doordat de overeenkomsten en verschillen tussen beide werkwijzen erg opvallend zijn, is voor deze methode gekozen.

Het werk van een journalist staat in het teken van nieuws, of het nu een ANP-journalist of een dagbladjournalist is. Overeenkomsten in de werkwijze van beide journalisten ligt daarom voor de hand. Hun werk vertoont echter ook een aantal verschillen. De doelgroep waarvoor ze schrijven, is mogelijk een verklaring daarvoor.

Het ANP is hoofdzakelijk een nieuwsvoorziening voor andere nieuwsmedia, waaronder de dagbladen, terwijl deze dagbladen juist weer de burger van nieuws voorzien.

De overeenkomsten tussen beide typen journalisten zijn allereerst te vinden in hun waardering voor het SCP zelf, in de gelijkenis met andere onderzoeksinstituten en in hun omgang met persberichten en rapporten van het SCP. Allen nemen bijvoorbeeld het persbericht door zodra deze op de redactie binnenkomt. Ook gebruiken veel van hen dit als handleiding bij het rapport. Verder bestaat er bij beiden groepen geen consensus over de persoonlijke voorkeur voor bepaalde nieuwsitems. Daarnaast gebruiken ze vrijwel dezelfde criteria als ze uit het bestaande nieuws een selectie moeten maken. Tot slot bellen ze om dezelfde redenen onderzoekers van het SCP op. Dit is voor uitleg, minder ambtelijke informatie en helderheid over de belangrijkste punten van het rapport.

Journalisten die voor hun nieuwsstuk puur op het persbericht afgaan, lijken echter alleen onder ANP-journalisten voor te komen. Een mogelijke verklaring hiervoor ligt in de snelheid van het nieuwsmedium. Als belangrijke nieuwsbron van de dagbladen wil het ANP hen natuurlijk een stap voor zijn met nieuwe feiten en gebeurtenissen. Een nieuwsbericht op basis van een persbericht maken, scheelt gewoonweg een hoop tijd.

De wil om zo snel mogelijk nieuws te leveren, verklaart wellicht ook het gegeven dat journalisten van het ANP hun eigen koppen maken. Als ze een kant-en-klaar bericht afleveren, kan deze na controle gelijk op het net gezet worden. Dagbladjournalisten daarentegen geven een suggestie of laten deze taak geheel aan de eindredactie over.

Een ander duidelijk verschil tussen het ANP en de dagbladen zijn de nieuwsberichten. Het ANP maakt hoofdzakelijk feitelijke nieuwsberichten, terwijl de dagbladen regelmatig reportages en opiniërende stukken maken. Zoals al is aangegeven in 2.2.4 verwachten dagbladen ook dat het ANP die feitelijke nieuwsberichten maakt. Andere soorten berichten maken ze zelf wel (Vermaas & Janssen, 2009: 7).

In hoeveel woorden over een rapport bericht wordt, hangt tenslotte bij beide persgroepen voor een groot deel van verschillende factoren af. Hoewel allebei wel daarvoor naar ander nieuws kijken, *De Pers* zelfs naar het nieuws van concurrerende kranten, laten dagbladen het afhangen van de beschikbare tijd en het moment waarop het rapport openbaar gemaakt mag worden.

Ondanks deze overeenkomsten en verschillen tussen beide groepen journalisten staat het in ieder geval vast dat de werkwijze van de journalist van invloed is op de

omgang met SCP-onderzoek en op de vorm waarin dit vervolgens weer bij anderen terechtkomt. De pers is alleen niet de enige gebruiker van de persberichten en rapporten van het SCP. Daartoe behoren ook beleidsmedewerkers. Hoe zij daarmee omgaan, komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

7 SCP-onderzoek in een beleidscontext

“Though science may be all about finding the truth, it takes democracy to make sure those truths are also significant” (Jasanoff, 2004 in Haller & Gerrie, 2007: 142).

De pers krijgt alleen inzage in rapporten en persberichten van het SCP zodra deze afgerond zijn. Dit in tegenstelling tot beleidsmedewerkers. Hoewel onder hen ook veel personen zijn die in diezelfde fase pas de documenten in handen krijgen, zijn er ook een aantal betrokken bij de productie en zelfs de ontwikkeling daarvan. Hoe zij een bijdrage leveren aan de productie van SCP-rapporten en persberichten en hoe beleidsmedewerkers deze documenten gebruiken moet in dit hoofdstuk duidelijk worden.

De visies die hier aan bod komen, zijn afkomstig van zeven beleidsmedewerkers bestaande uit Wierda (OCW), Hansen (OCW), Van der Zand (SZW), Verweij (VROM), Oosterhuis (OCW), Neevel (VWS) en Hovens (VWS). De eerste twee beleidsmakers heb ik geïnterviewd in het kader van de *Emancipatiemonitor 2008*. Van der Zand heeft vragen beantwoord over *Kunnen alle kinderen meedoen?*, terwijl Verweij dit deed met betrekking tot het *Jaarrapport Integratie 2009*. De overige drie beleidsmakers heb ik geïnterviewd over de *SSN 2009*.

7.1 Oordeel over SCP

7.1.1 Oordeel over instituut

In de beleidswereld zijn verschillende denkbeelden over het SCP te ontdekken. Veel mensen vinden het SCP een waardevol instituut. Verweij (VROM) ten eerste ziet het als een belangrijke intermediair tussen de wetenschap en het beleid. Met dit laatste doelt hij op de beleidsontwikkeling en –evaluatie. Ten tweede beschouwt Oosterhuis (OCW) het SCP als de belangrijkste kennisleverancier binnen de beleidssector. In vergelijking met het CBS acht hij het SCP bijvoorbeeld veel sterker op het gebied van analyses. Het eerste onderzoeksinstituut is meer van de statistieken. Met deze vergelijking staat Oosterhuis op één lijn met Verweij.

Hoewel het SCP vanuit de perspectieven van Oosterhuis (OCW) en Verweij (VROM) boven het CBS staat, behoudt het SCP niet dezelfde positie in vergelijking tot het CPB. Het laatste instituut oefent volgens Verweij en Oosterhuis meer invloed uit binnen de beleidswereld dan het SCP.

Er zijn echter ook beleidsmedewerkers die minder over het instituut te spreken zijn. Zo mag het SCP van Hovens (VWS) meer open staan voor onderzoeksvragen vanuit de beleidshoek:

Hovens: “Op momenten merk je gewoon dat het SCP meer oog mag hebben voor het feit dat het afhankelijk is van beleidsonderzoek. Dat merk je bijvoorbeeld als hier bepaalde vragen worden geopperd, waarvan men zegt dat het instituut dat goed kan uitzoeken. Het SCP kan vervolgens reageren van dat is onze tak van sport niet, want dat zit te dicht op de praktische uitvoering.”

Door deze houding van het SCP ziet Hovens een belangrijke rol voor zichzelf weggelegd als “makelaar tussen onderzoek en beleid.” Daarmee lijkt hij in standpunt af te wijken van Verweij (VROM). Deze beleidsmedewerker wijst die functie juist toe aan het SCP.

7.1.2 Oordeel over rapport

Net als de beleidsmedewerkers een mening over het instituut zelf hebben, beschikken enkelen ook over een oordeel omtrent een SCP-rapport. Ten eerste zijn Wierda (OCW) en Hansen (OCW) van mening dat het gebruik van de *Emancipatiemonitor* afneemt naarmate dit rapport langer uit is:

Wierda: “Het boekwerk wordt in het begin nog veel gebruikt, maar op den duur steeds minder, omdat de cijfers verouderen.”

Hansen: “Zo werkt de *Emancipatiemonitor*: gebruikt als nieuw en heet van de naald. Zodra de monitor uitkomt denk ik dat de meeste mensen hier het in ieder geval goed doorkijken. Niet iedereen zal even goed op de hoogte zijn van wat erin staat, maar het doorbladeren en het gericht op de eigen onderwerpen lezen

van stukken dat is wel iets waarvan ik inschat dat de meeste collega's dat doen.”

Als oplossing hiervoor noemt Wierda elektronische statistieken. Daarmee trekt hij een vergelijking naar het CPB die al op zo'n manier werkt. Net als het CPB zou het SCP volgens hem tussentijds statistieken op de website moeten zetten, omdat mensen steeds meer hun cijfers van het internet en minder vaak uit een boek halen.

Ten tweede is Verweij (VROM) van mening dat de toegankelijkheid van de rapporten zo nu en dan gebreken vertoont. In die rapporten staat dan zoveel informatie dat het volgens hem moeilijk is een algemeen beeld eruit te halen.

7.2 Voorbereidingsfase rapport

7.2.1 Aanleiding voor onderzoek

Drie van de vier rapporten zijn in opdracht gedaan van een van de ministeries. Alleen de *SSN 2009* heeft het SCP op eigen initiatief gemaakt. Een belangrijke reden waarom het SCP volgens Wierda (OCW) de *Emancipatiemonitor 2008* opgesteld heeft, is de vraag vanuit OCW naar sekse onderscheiden data. Zonder deze data is het naar zijn mening onmogelijk een emancipatiebeleid te ontwikkelen. De vraag naar data is ook de reden geweest voor *Kunnen alle kinderen meedoen?*, aldus Van der Zand (SZW). Het *Jaarrapport Integratie 2009* daarentegen werd in het leven geroepen vanwege het verzoek om opvattingen en attitudes op etnisch-cultureel gebied.

7.2.2 Rol van beleidsmedewerker

Van de beleidsmedewerkers die in de vorige alinea aan bod kwamen, hebben alleen Wierda (OCW) en Van der Zand (SZW) een rol vervuld in de voorbereidingsfase van een rapport. Voor Wierda hield dit in dat hij de opdrachtgever van de *Emancipatiemonitor 2008* vertegenwoordigde. In die rol heeft hij het SCP onder meer gevraagd het hoofdstuk gezondheid toe te voegen. Van der Zand heeft met betrekking tot *Kunnen alle kinderen meedoen?* een soortgelijke rol als Wierda beoefend. Ook hij begeleidde dit project al vanaf de voorbereidingsfase.

Vanwege het feit dat het *Jaarrapport Integratie 2009* in eerste instantie een opdracht vanuit het Ministerie van Justitie was, heeft Verweij (VROM) als beleidsmedewerker bij WWI geen aandeel in het project gehad ten tijde van de opdrachtverlening. Wat ze volgens hem echter normaal in de beginfase doen, is een programma van eisen opstellen waarin ze aangeven welk product ze wanneer willen hebben.

Doordat de opdracht er dus al lag, hebben ze volgens Verweij een startbijeenkomst georganiseerd waarbij een aantal mensen van WWI en het SCP bijeen kwamen. In zijn herinnering hebben ze daar besproken wat de wensen van het ministerie waren en wat mogelijk was op basis van de beschikbare data.

7.3 Productiefase rapport

7.3.1 Rol van beleidsmedewerker

In tegenstelling tot de voorbereidingsfase van de *SSN 2009* heeft een beleidsmedewerker wel in de productiefase van dit rapport een bijdrage geleverd. Neevel (VWS) zegt een tabel te hebben aangeleverd voor het hoofdstuk met de titel ‘Wonen en wijken uit de jaren zestig en zeventig’. Deze tabel komt oorspronkelijk uit een rapportage die VROM had opgesteld, aldus Neevel.

Tussen de rollen van Wierda (OCW) en Van der Zand (VWS) zijn in de productiefase van de rapporten een tweetal overeenkomsten te ontdekken. Allereerst hebben beiden geholpen een definitie helder te krijgen. In het geval van Wierda ging het om de beschrijving van arbeidsparticipatie, terwijl Van der Zand (SZW) meedacht over de definitie van armoede. Ten tweede zien beiden erop na dat het SCP geen uitspraken doet over het beleid:

Wierda: “Wij bewaken dat het SCP zo min mogelijk beleidsmatige conclusies trekt uit de cijfers. Als het SCP bijvoorbeeld concludeert dat het emancipatiebeleid tekort schiet dan trekt zij een politieke conclusie. Daardoor ondergraaft ze haar eigen legitimatie.”

Van der Zand: “We vragen het SCP om zich aan de feitelijkheden te houden. We vragen hen niet om beleidsaanbevelingen.”

Om te voorkomen dat het SCP in de rol van beleidsmaker kruipt, hebben ze volgens Wierda de doelstellingen van de overheid voor 2009 als uitgangspunt genomen voor de *Emancipatiemonitor 2008*. Op die manier, zegt hij, kan het SCP conclusies trekken over de realisatie van die doelstellingen. Bovenstaande uitspraken van Wierda en Van der Zand lijken niet voor een groot deel van de beleidsmedewerkers op te gaan. De directeur van het SCP heeft namelijk aangegeven dat ze dat wel degelijk mogen doen.

Naast bovenstaande punten zegt Verweij (VROM) nog erop aangedrongen te hebben het nieuwe cijfer van de arbeidsparticipatie van vrouwen mee te nemen. Dit is uiteindelijk niet in het rapport, maar in het persbericht beland. Verder heeft Van der Zand (SZW) de vragenlijsten bekeken voordat deze aan de gezinnen werden voorgelegd.

Hoewel het vertalingsmodel dat Snel (1996) in zijn boek beschrijft hoofdzakelijk van een niet-wetenschappelijke invloed op het wetenschappelijke eindproduct uitgaat, valt hier echter op dat tijdens de productiefase van een rapport al een duidelijke invloed van andersoortige partijen zichtbaar is. In deze fase bepalen beleidsmedewerkers voor een deel hoe het eindproduct, waaronder de nieuwe bevindingen vallen, eruit komt te zien.

7.3.2 Contact tussen SCP en beleid

Het belangrijkste contactmoment tussen het SCP en de beleidsmedewerkers lijkt plaats te vinden vlak na afronding van de conceptversie. Zowel Verweij (VROM) als Van der Zand (SZW) verwijzen namelijk naar dit moment wanneer het onderwerp contact wordt aangekaart. Na het concept te hebben ontvangen, komen ze volgens Van der Zand bijeen om dit te bespreken. Ook Verweij zegt dat er dan een dergelijk overleg plaatsvindt. Wat ze daarin volgens hem hebben besproken, ging niet over de uitkomsten, maar over de analyse en de schrijfwijze. Een rapport als het *Jaarrapport Integratie 2009* bijvoorbeeld moet naar zijn mening niet heel ambtelijk geformuleerd zijn. Beleidsmedewerkers hebben daar niets mee:

Verweij: “Beleidsmedewerkers hebben niet zoveel aan analyserende en verantwoordende hoofdstukken. Voor het Jaarrapport Integratie is het echter

van groot belang om de resultaten op een toegankelijke manier te presenteren, zodat deze doorwerken in het beleid. Anders valt de dood in de ambtelijke organisatie.”

In tegenstelling tot Verweij en Van der Zand heeft Wierda (OCW) het meer over tussentijdse commentaren op hoofdstukken. Hij zegt het contact met het SCP als zinvol te hebben ervaren.

7.4 Gebruiksfase rapport

7.4.1 Manier(en) van gebruik

De rapporten kennen een divers gebruik onder beleidsmedewerkers. Om te beginnen zijn de resultaten uit de *Emancipatiemonitor 2008* beleidsmatig door Wierda (OCW) geïnterpreteerd, voordat hij een beleidsconclusie aan de minister voorlegde. Verder heeft hij aan de hand van de uitkomsten het emancipatiebeleid beoordeeld.

Hansen (OCW) daarentegen gebruikt dit rapport met name om zaken te beargumenteren. Hoewel dit naar zijn mening afneemt naarmate het rapport veroudert, pakt hij ruim een jaar na de publicatiedatum nog steeds dit boekwerk erbij. En daarin is hij niet de enige, zegt Hansen. Volgens hem wordt het dan ook echt als een gewichtig rapport gezien:

Hansen: “De *Emancipatiemonitor* wordt gebruikt als autoriteit in het veld. Als het hierin staat, wordt het wel gezien als iets dat weegt, dat belangrijk en dat waar is. Het noemen van de naam van het rapport geeft al een soort van cachet. In de betekenis van dat we weten waar we het over hebben.”

Ook informatie uit de *SSN 2009* hebben Oosterhuis (OCW), Neevel (VWS) en Hovens (VWS) met name voor onderbouwing van zaken gehanteerd. Zo zegt Oosterhuis een tabel uit het hoofdstuk ‘Cultuur, media en sport’ in zijn werk te hebben toegepast. In vergelijking met ander onderzoek geeft deze tabel naar zijn mening een minder dramatisch beeld van het maatschappelijk draagvlak voor cultuurbeleid. Neevel geeft

daarnaast aan informatie over het diverse karakter van wijken uit de jaren zestig en zeventig als referentie te hebben aangevoerd.

Hoewel de *SSN 2009* volgens Hovens (VWS) niet veel nieuwe informatie bevat, heeft hij het rapport in eerste instantie daarvoor ingekeken. Ook Oosterhuis (OCW) zegt daarnaar op zoek te zijn gegaan. Tenslotte heeft Hovens informatie uit de *SSN 2009* doorgespeeld naar de politieke en ambtelijke leiding. Hij geeft toe dit rapport minder gebruikt te hebben dan de vorige editie. De manier waarop die rapporten toegepast worden, hangt volgens Hovens dan ook van factoren als de functie, de beschikbare expertise binnenshuis en de politieke actualiteit af.

Hovens (VWS) is niet de enige die een derde partij op de hoogte heeft gesteld van een SCP-rapport. Ook Verweij (VROM) en Van der Zand (SZW) zeggen dit gedaan te hebben. Namens WWI heeft Verweij een PDF van het *Jaarrapport Integratie* aan de Kamer aangeboden vanwege de begrotingsbehandeling die daar plaatsvond. De reden dat dit een PDF was, kwam volgens hem door de verplaatsing van de begrotingsbehandeling naar een eerdere datum. Het gevolg daarvan was dat de persconferentie verviel, omdat dus op de daadwerkelijke publicatiedatum het rapport al bekend was. Het rapport *Kunnen alle kinderen meedoen?* heeft Van der Zand naar verscheidene gemeenten gestuurd. Hij stelt dat zij immers verantwoordelijk zijn voor de uitvoering en invulling van het beleid. Verder is er volgens hem nog een uitleg naar de Kamer gegaan over hetgeen zij als Ministerie met de informatie uit het rapport willen doen.

Voor het Ministerie van SZW was het rapport *Kunnen alle kinderen meedoen?* ter kennisneming, aldus Van der Zand. Hij geeft aan dat dit rapport hen alleen informatie geeft over de hoeveelheid kinderen die niet mee kunnen doen vanwege financiële redenen. Het *Jaarrapport Integratie 2009* daarentegen vervult andere functies. Volgens Verweij kan het waardevol zijn in de beleidsontwikkeling:

Verweij: “Nuanceringen die in het Jaarrapport Integratie zitten, zijn voor de beleidsontwikkeling heel relevant. Dat betekent immers dat je een aanleiding hebt om voor een specifieke groep specifiek beleid te maken.”

Bovendien zegt Verweij hieruit tabellen met ander onderzoek van het SCP te hebben gecombineerd.

Bovenstaand gebruik van wetenschappelijke informatie uit de rapporten van het SCP herbergt een duidelijk proces van veranderingen. Het feit dat beleidsmedewerkers deze informatie interpreteren en selecteren, toont namelijk aan dat ze wetenschappelijke bevindingen niet letterlijk overnemen. Net als Snel met het vertalingsmodel uitlegt. Ze bepalen zelf hoe ze deze informatie gebruiken, waardoor het een ander karakter krijgt (Snel, 1996: 37).

7.4.2 Berichtgeving over rapport

De berichtgeving in de pers over een rapport als het *Jaarrapport Integratie 2009* kan volgens Verweij (VROM) tot accentverschuivingen in het beleid leiden. Dit is echter wel afhankelijk van de minister die op dat moment met de scepter zwaait. Naar zijn mening is de ene minister namelijk makkelijker te beïnvloeden dan de ander. In ieder geval oefent de media indirect een rol uit op ministers. Dit blijkt uit de volgende reacties:

Verweij: “De media spelen natuurlijk altijd indirect een rol, omdat ze ook de beeldvorming in de samenleving beïnvloeden, en dus dat van de Kamer.”

Van der Zand (SZW): “Kamerleden pakken de krant en vormen daarop vaak hun mening. Wanneer bijvoorbeeld vanuit de kamer de vraag komt of de minister op een artikel uit De Telegraaf wil reageren dan krijgt de Kamer van ons een reactie. Wij reageren niet op de media. Wij reageren op de Tweede Kamer.”

Van der Zand zegt de berichtgeving zelf met name voor kennisgeving aan te nemen. Hiermee staat hij op één lijn met Hovens (VWS). Oosterhuis (OCW) tenslotte is van mening dat de berichtgeving van invloed op zijn leesgedrag is. Als hij een bericht leest in de krant over een SCP-rapport kan hij zich ertoe aanzetten dit te gaan lezen.

7.4.3 Contact tussen SCP en beleid

Nadat het rapport gepubliceerd is, vindt er ook contact plaats tussen beleidsmedewerkers en onderzoekers. Wierda bijvoorbeeld zegt dat het SCP na uitgave

van de *Emancipatiemonitor 2008* een evaluatie organiseerde. Daarnaast heeft hij nog met de onderzoekers telefonisch contact gehad over de doorwerking van het rapport. Ondanks dat Hansen tot op heden nog niet met een van de onderzoekers van de *Emancipatiemonitor 2008* heeft gesproken, geeft hij aan wel bereid te zijn om te bellen mochten er vragen zijn. Zo heeft hij in verleden al eens SCP-onderzoeker Saskia Keuzekamp opgebeld vanwege een vraag.

7.5 Het persbericht

7.5.1 Rol van beleidsmedewerker

In tegenstelling tot hun actieve rol in de beoordeling van het rapport lijken de beleidsmedewerkers zich tijdens de controle van het persbericht meer afzijdig te houden. Deze taak laten Wierda (OCW), Van der Zand (SZW) en Verweij (VROM) met name aan hun eigen communicatiemedewerkers over. Hun controlerende functie kan zich op vijf aspecten richten. Ten eerste letten communicatie-experts volgens Wierda op een onterechte beoordeling van het beleid. Hierover zegt hij:

Wierda: “Aan feiten kunnen de perswoordvoerders weinig doen. Ze bekijken dus of eventuele, voorzichtige kritiek op het beleid of het emancipatieproces door de cijfers wordt gestaafd. Wanneer dit niet het geval is, proberen ze die formulering veranderd te krijgen.”

Ten tweede zijn beleidsaanbevelingen volgens Van der Zand uit den boze. Hij ziet daarvan liever niets terug in het persbericht. Ten derde zegt Verweij dat de communicatiemedewerkers op de toegankelijkheid van dit document letten. Teveel inhoudelijke onderzoeksverantwoording draagt daar in ieder geval niet aan bij. Ten vierde moet het persbericht volgens hem de meest opvallende conclusies bevatten. Tot slot dient dit op de maatschappelijke en beleidscontext aan te sluiten, zegt Verweij.

7.5.2 Manier(en) van gebruik

Het persbericht van het SCP heeft meerdere functies voor beleidsmedewerkers. Wierda (OCW), Van der Zand (SZW), Oosterhuis (OCW), Neevel (VWS) en Hovens (VWS) gebruiken het ten eerste allemaal als samenvatting van het rapport. Met dit doel sturen Wierda, Verweij en Hovens het ook door naar andere personen. Ten tweede kijkt Wierda het persbericht in om alvast na te gaan wat de kranten gaan publiceren. Ten derde speelt dit een rol tijdens de voorbereiding van de minister:

Wierda: “Journalisten gaan hoofdzakelijk uit van het persbericht. Daarom bereiden wij de minister voor op basis van formuleringen in het persbericht.”

Neevel: “Heel vaak wordt de minister via het persbericht op de hoogte gebracht. Hij doet er niets actiefs mee, maar mocht hij om wat voor reden ook een journalist tegen het lijf lopen dan kan hij adequaat reageren. Dan staat hij niet met een mond vol tanden.”

Ten vierde hanteert Verweij (VROM) het persbericht als vergelijkingsmateriaal. Voordat dit bericht uitkomt, stelt hijzelf een lijst met de belangrijkste punten uit het rapport op. Vervolgens pakt hij het persbericht erbij om na te gaan of het SCP dezelfde punten eruit gehaald heeft.

7.5.3 Oordeel over het persbericht

Wierda (OCW), Van der Zand (SZW), Verweij (VROM) en Neevel (VWS) geven aan dat ze tevreden zijn over het persbericht. Het feit dat het persbericht langer dan één A4 was, heeft de eerste beleidsmedewerker niet als nadelig ondervonden. De pers maakt er toch wel gebruik van, aldus Wierda. Verweij is van mening dat het persbericht een goed totaalbeeld gaf van het rapport. Hansen (OCW) en Hovens (VWS) daarentegen konden over het persbericht geen oordeel geven, omdat zij zich dit niet meer konden herinneren.

7.6 Conclusie

De wijze waarop beleidsmedewerkers met rapporten en persberichten van het SCP omgaan, lijkt voor een deel afhankelijk van de opdrachtgever van het onderzoek. Of een rapport in opdracht van een ministerie of uit eigen beweging is vervaardigd, maakt dus degelijk verschil. In het eerste geval is er een duidelijke vraag naar bepaalde kennis. Daarom lijkt een dergelijk rapport eerder van toegevoegde waarde voor beleidsmedewerkers te zijn dan de gegevens uit bijvoorbeeld een verzamelrapport als de *SSN*. Van de informatie uit de *Emancipatiemonitor 2008* heeft Wierda een beleidsconclusie voor de minister gemaakt. De nulmeting uit *Kunnen alle kinderen meedoen?* is een vereiste om in 2011 een vervolgmeting te kunnen doen, aldus Van der Zand. Bovendien biedt het *Jaarrapport Integratie 2009* volgens Verweij informatie om specifiek beleid te kunnen maken. Gegevens uit de *SSN 2009* daarentegen nemen beleidsmedewerkers meer ter kennisname aan of ze gebruiken dit ter onderbouwing van standpunten.

Als een onderzoek in opdracht van een ministerie uitgevoerd wordt, valt in de controlerende fase op dat beleidsmedewerkers zich met name op twee aspecten richten. Zowel tijdens de controle van het rapport als die van het persbericht komen deze immers aan bod. Allereerst willen beleidsmedewerkers een toegankelijke tekst terugzien in beide documenten. Ten tweede gaan ze na of het rapport en het persbericht geen beleidsmatig oordeel bevatten wanneer daarom niet gevraagd is.

Hoewel een persbericht, zoals de naam al zegt, met name voor de pers bedoeld is, maken ook beleidsmedewerkers er gebruik van. Is het niet als samenvatting dan wel als document ter voorbereiding van de minister. Het heeft dus ook zeker een toegevoegde waarde binnen de beleidswereld.

De berichtgeving door de pers blijkt een indirect effect te hebben op de beleidsvorming. Zowel Verweij als Van der Zand geven aan dat ministers de media volgen. De laatste geeft zelfs aan dat ze hun standpunten daarop baseren. Als de pers dus van invloed is op de beeldvorming van een minister kan dit gevolgen hebben voor de beleidsrichting. De beeldvorming van een persoon bepaalt immers mede zijn keuzes. In die zin lijkt niet alleen de informatie uit een SCP-rapport door te kunnen werken in het beleid, maar ook de berichtgeving over dat rapport.

8. Conclusie

Informatie over wetenschappelijke bevindingen stuurt het SCP met name in de vorm van rapporten en persberichten de buitenwereld in. In die omgeving verliest dit instituut zijn controle over deze informatie en bepalen de gebruikers wat daarmee gebeurt. Van twee belangrijke gebruikersgroepen, de pers en het beleid, is in dit onderzoek de omgang met vier rapporten en de bijbehorende persberichten geanalyseerd. De volgende vraagstelling stond daarbij centraal:

Wat doen pers en beleidsmakers met onderzoeksrapporten en persberichten van het SCP?

Op deze vraagstelling wordt in dit hoofdstuk een antwoord geformuleerd. Daarna zal op basis van belangrijke resultaten een advies aan het SCP uitgebracht worden over het externe communicatiebeleid. Tot slot reflecteer ik op de operationalisering van dit onderzoek. Om echter tot een overkoepelende conclusie te komen, worden hieronder eerst de deelvragen een voor een beantwoord.

8.1 Beantwoording van deelvragen

De rapporten en persberichten van het SCP leggen niet allemaal dezelfde weg af. Voordat de documenten op hun eindbestemming aankomen, zoals een beleidsmedewerker of burger, bestaat de mogelijkheid dat verschillende gebruikers er al mee in aanraking zijn geweest. Zo krijgt een beleidsmaker de ene keer direct een rapport van het SCP, terwijl de andere keer de pers hem van dit rapport op de hoogte stelt. Voor een formulering van een deel van de deelvragen is daarom bekeken welk traject rapporten en persberichten van het SCP kunnen afleggen. Naast het traject is echter ook de werkwijze van de pers bestudeerd. Van de zeven deelvragen richten twee zich op deze werkwijze.

8.1.1 Eerste deelvraag

Hoe gaat de persvoorlichter van het SCP te werk?

De voorlichting lijkt een belangrijke plek in te nemen binnen het SCP. Het is dan ook het middel om de buitenwereld op de hoogte te stellen van belangrijke sociaal-culturele ontwikkelingen (Hanssen et al., 2003: 19). Dat het SCP veel waarde aan de externe communicatie hecht, blijkt uit de samenwerking bij het opstellen van het persbericht. Niet alleen de persvoorlichter houdt zich hiermee bezig. Ook de onderzoeker en de directeur werken eraan mee. Daardoor kunnen ze met hun eigen expertise allemaal een positieve bijdrage aan het persbericht leveren. De onderzoeker heeft de meeste kennis van het rapport. De persvoorlichter kent de werkwijze van de pers door en door, terwijl de directeur weer weet welke informatie het SCP wel of niet de buitenwereld in kan zenden. Om dit te achterhalen, kijkt hij onder meer door de ogen van de pers naar de persberichten. Pas nadat de directeur het persbericht goedkeurt, kan deze de buitenwereld ingezonden worden.

Het SCP houdt de zeggenschap over het persbericht met name in eigen handen. Beleidsmakers bijvoorbeeld mogen wel commentaar op het concept leveren, maar niet de informatie hierin veranderen. De momenten waarop het SCP wel die zeggenschap moet delen, is tijdens een samenwerkingsverband met een ander onderzoeksinstituut. De persvoorlichter werkt dan niet alleen samen met de 'eigen mensen' aan het persbericht. Ook de directie, de onderzoekers en de persafdeling van het andere instituut maken daar deel van uit.

Hoewel het persbericht ook naar beleidsmedewerkers, politici en maatschappelijke organisaties gestuurd wordt, heeft de persvoorlichter tijdens de opstelling van dit bericht hoofdzakelijk de pers voor ogen. Voor deze partij heeft het persbericht bericht drie belangrijke functies. Ten eerste leidt het de aandacht van de journalisten naar informatie die het SCP voorop wil stellen. Ten tweede dient het als uitleg. Vanwege de ruime lengte van het persbericht is de kans groot dat het ook daadwerkelijk zo gebruikt wordt. Met name bij een rapport als de SSN. Journalisten hebben moeite met de grote diversiteit aan thema's in dit rapport. Tot derde doet de persvoorlichter met het persbericht de journalisten een dienst, omdat ze hele stukken hieruit kunnen overnemen. Dit doen ze ook met grote regelmaat. Zoals Nelkin al formuleerde dragen tijdsgebrek en informatie met een hoge moeilijkheidsgraad daaraan bij (1987: 129).

Zoals aan de functies van het persbericht te zien, moet dit bericht de kans vergroten dat de pers daarover schrijft. De persvoorlichter van het SCP lijkt in zijn werk echter ook op andere manieren die kans omhoog te willen schroeven. Zo stuurt hij de rapporten een paar dagen voor de daadwerkelijke publicatiedatum onder embargo naar de pers. Ze hebben dan voldoende tijd om zich in te lezen en daarover een stuk of zelfs reportage te maken. Ook probeert hij een goede relatie met de pers te onderhouden door hen te helpen als zij met vragen of interviewverzoeken komen.

Ondanks de invloed die de persvoorlichter op de werkwijze van journalisten uitoefent, is er nog steeds een belangrijke factor die buiten zijn macht ligt. Dit is het aanbod van ander nieuws (Breure & Hamstra, 1984 in Aben, 1991: 65). Als de pers meer belang hecht aan ander nieuws dan bestaat de kans dat het persbericht en dus ook het rapport klein of niet door de journalisten meegenomen wordt.

Al met al probeert de persvoorlichter van het SCP hoofdzakelijk in zijn werk op de werkwijze van de pers in te spelen. Hij weet hoe journalisten met wetenschappelijke informatie van het SCP kunnen omgaan en tot zover dat in zijn macht ligt, houdt hij daar rekening mee.

8.1.2 Tweede deelvraag

Hoe gebruikt het ANP de onderzoeksrapporten en de persberichten van het SCP?

Het ANP functioneert als nieuwsvoorziening voor zijn leden. Dagbladen bijvoorbeeld kunnen hier de nieuwste feiten vandaan halen (Vermaas & Janssen, 2009). Om die rol zo goed mogelijk voor zijn leden te vervullen, moet dit persbureau snel handelen en over een breed nieuwsaanbod beschikken. Beide aspecten lijken zich te weerspiegelen in zijn omgang met de rapporten en de persberichten van het SCP. De snelheid komt om te beginnen tot uiting in het moment van aanbieden. Het ANP is een van de eerste nieuwsbronnen met nieuws over de rapporten. Ten tweede schrijven de journalisten in tegenstelling tot de dagbladen zelf de koppen. Dit scheelt tijd. Het brede nieuwsaanbod daarentegen reflecteert zich in het aantal nieuwsberichten over de rapporten. Het ANP heeft over elk van de vier rapporten tenminste twee keer een bericht geschreven. Verder biedt het persbureau regelmatig politieke quotes aan.

Het Nederlandse persbureau heeft een hoge pet op van het SCP. Daarom kijken de journalisten daar altijd het persbericht in zodra dit binnenkomt. Het SCP is daarin alleen geen uitzondering. Dezelfde werkwijze hanteren ze ook bij andere

onderzoeksinstituten als het CBS, het CPB of het PBL. Een grote waardering voor het SCP is echter nog geen voorwaarde voor een nieuwsbericht over zijn rapporten en persberichten. Ten eerste hangt dit van de nieuwswaarde van de informatie af. Ten tweede heeft het overige nieuws daar een effect op (Breure & Hamstra, 1984 in Aben, 1991: 65). Tot slot speelt de persoonlijke voorkeur van de journalist daarin een rol. Onder de journalisten van het ANP bestaat daarover alleen geen consensus. Toch kan de aanwezigheid van de persoonlijke voorkeur in de journalistiek niet ontkend worden. Een journalist streeft in zijn werk dan wel naar volledige objectiviteit, ofwel naar nieuws dat zonder tussenkomst van de eigen mening opgesteld is (Califano & Simon, 1979 in Johnson-Cartee, 2005: 113). Hetgeen hij produceert, blijft altijd in meer of mindere mate gekleurd.

Twee ANP-journalisten hebben zich bij een nieuwsbericht over SCP-onderzoek alleen op het SCP-persbericht gebaseerd. De overige journalisten hebben het als handleiding bij het rapport gebruikt. Deze werkwijze hanteren veel journalisten niet zonder reden. Ze zijn zich namelijk wel degelijk bewust van de invloed van het SCP op het persbericht. Toch lezen ze dan niet het gehele rapport. Ze lezen bijvoorbeeld alleen de samenvatting. Als oorzaak wijzen ze het tijdsgebrek aan. Dit leidt ertoe dat media-ethische afwegingen, zoals het lezen van alle toegestuurde informatie over een onderwerp, wegvallen (Bardoel & d'Haenens, 2003: 120).

Naar aanleiding van de rapporten en persberichten van het SCP bellen ANP-journalisten ook SCP-onderzoekers op. Het achterliggende doel van deze activiteit is niet een interview met de onderzoeker. Voor dit soort informatie bestaat namelijk weinig animo onder dagbladen en andere mediaorganisaties. Zij kiezen er eerder voor om zelf interviews af te nemen (Vermaas & Janssen, 2009: 7). ANP-journalisten daarentegen bellen SCP-onderzoekers op om minder ambtelijke informatie, de belangrijkste conclusies en uitleg te vergaren. De laatstgenoemde reden is vermoedelijk veel voorkomend. Vanwege de moeilijkheidsgraad van wetenschappelijke informatie zijn journalisten immers vaak op onderzoekers aangewezen (Willems, De Bruin & Lürsen, 1998: 15). Deze informatie vergaren ze echter ook bij onderzoekers van andere wetenschappelijke instituten. Waarom zij daartoe besluiten, komt vaak door de positieve ervaring die ze al met hen opgedaan hebben. Mensen hebben dan eerder de neiging om weer contact met deze personen op te nemen (Johnson-Cartee, 2005: 219).

Het ANP heeft dankzij zijn karakter als persbureau een leidende rol in de verstrekking van nieuws aan andere nieuwspartijen (Vermaas & Janssen, 2009: 7).

Snelheid is daarom een heersende factor bij het ANP en bepaalt dus ook tot op zekere hoogte het gebruik van de persberichten en rapporten van het SCP.

8.1.3 Derde deelvraag

Hoe gebruiken de journalisten van de landelijke dagbladen de onderzoeksrapporten en de persberichten van het SCP?

De waardering vanuit de pers voor het SCP, zoals het KNAW-onderzoek (2008) aangeeft, zet dagbladjournalisten ertoe aan om in ieder geval zijn rapporten en persberichten in te kijken. Dit instituut heeft daarin geen uitzonderingspositie. Ook informatie van het CBS, CPB en PBL wordt op dezelfde manier gehanteerd. De dagbladjournalisten handelen in dit opzicht dus niet anders dan de ANP-journalisten.

De omgang van beide type journalisten met rapporten en persberichten van het SCP komt op nog meer punten met elkaar overeen. De keuze om tot de publicatie van een persbericht over te gaan, laten ook dagbladjournalisten nog afhangen van factoren als de nieuwsaarde, de persoonlijke voorkeur en ander nieuws. *De Pers* kijkt zelfs naar het nieuws van de concurrent, zoals dat van nieuwsprogramma's, -websites en andere kranten, om tot een beslissing te komen over hetgeen in hun krant komt. Door op deze wijze een nieuwsselectie te maken, verkleinen journalisten van *De Pers* de kans om deel uit te maken van een hype (RMO, 2003: 35). Met andere woorden: het dagblad publiceert niet snel berichten die ook in andere nieuwsbronnen terugkomen, zodat zijn lezers vaker kans hebben om nieuwe informatie op te doen. De werkwijze van *De Pers* kan echter nadelig uitpakken voor bijvoorbeeld het SCP. Als informatie over een onderzoek van dit instituut al in *NRC Handelsblad* of op Nu.nl staat, kan *De Pers* er eerder voor kiezen het niet mee te nemen. Dat in mijn onderzoek *De Pers* een van de kranten is die het minst over de SCP-rapporten geschreven heeft, kan dan ook een gevolg zijn van zijn werkwijze.

Verder laten dagbladjournalisten hun keuze voor een item van de tijd afhangen. Tijd is immers een schaars goed. Met uitzondering van *De Telegraaf* geven ze de voorkeur eraan om een aantal dagen voor de publicatiedatum het rapport al te ontvangen. Dan hebben ze de tijd om bijvoorbeeld een reportage te maken. *De Volkskrant* kon dit bijvoorbeeld doen met *Kunnen alle kinderen meedoen?*. In hun bijlage 'Jong' verscheen daarover een uitgebreid artikel. Belangrijk om hierbij te vermelden, is dat de bijlage op dezelfde dag als het rapport uitkwam. Het artikel kreeg daardoor meer nieuwsaarde.

De informatie was immers zeer actueel. Als *Kunnen alle kinderen meedoen?* op een andere dag in de openbaarheid was gebracht, was dit waarschijnlijk klein of helemaal niet in de krant meegenomen.

De dagbladen hanteren het persbericht met name als handleiding bij het rapport. Net als bij het ANP het geval is. Ook de dagbladjournalisten zijn zich ervan bewust dat de informatie in het persbericht een keuze van het SCP zelf is. Het hele rapport lezen ze alleen niet. Een mogelijk gevolg daarvan is dat de lezer een selectief beeld van de informatie meekrijgt, namelijk het beeld dat de journalist nieuwswaardig genoeg vindt om over te schrijven.

Waarin het ANP en de dagbladen ook voor een groot deel op één lijn staan, is in hun beweegredenen om contact op te nemen met een onderzoeker van het SCP. Ook de journalisten van de landelijke kranten bellen op voor uitleg en minder ambtelijke informatie. In tegenstelling tot het Nederlandse persbureau zoeken de dagbladjournalisten daarnaast contact vanwege een interview of om de gelijkenis met concurrerende kranten tegen te gaan.

Het contact dat naar aanleiding van een rapport met SCP-onderzoekers is aangegaan, hebben de meeste journalisten als positief ervaren. Dit kan tot gevolg hebben dat deze journalisten in het vervolg makkelijker een onderzoeker van het SCP opbellen. Graveland van *De Telegraaf* telefoneert immers vaak met woordvoerders van het CBS vanwege de positieve ervaringen die ze daar al mee heeft. Deze ervaring heeft ze niet met onderzoekers van het SCP. Net als een journalist van *de Volkskrant* aangeeft, speelt de terughoudendheid van de onderzoekers haar parten. Liever spreekt ze een persoon die harde uitspraken durft te doen. Het feit dat het SCP in tegenstelling tot bijvoorbeeld het CBS geen vaste mensen heeft om op reacties en vragen vanuit de media te reageren, kan een oorzaak voor die terughoudendheid zijn. Wegens gebrek aan ervaring met perscontacten gaan SCP-onderzoekers daar wellicht minder goed mee om.

Het nieuwsaanbod van het ANP zelf wordt door dagbladjournalisten gebruikt als vergelijkings- of inspiratiemateriaal. Daarnaast nemen ze politieke citaten en kleine berichten uit dit nieuwsaanbod letterlijk in hun krant over. Dit laatste betekent dus dat een dagblad niet altijd een persbericht en/of rapport van het SCP gebruikt om daarover een nieuwsbericht in de krant te laten verschijnen. De originele maker van dit bericht is dan in dat geval een ANP-journalist.

Hoe journalisten van de Nederlandse dagbladen met de rapporten en persberichten van het SCP omgaan, is van te voren niet precies te voorspellen. Niet

alleen de journalist zelf speelt daar met zijn voorkeur en ervaringen een rol in. Ook externe factoren als ander nieuws en het lezerspubliek zijn daarin dus bepalend.

8.1.4 Vierde deelvraag

Welke criteria van nieuwswaarde hanteert de pers bij SCP-onderzoek?

Nieuwswaarde lijkt een steeds terugkerende factor te zijn in de werkwijze van een journalist. De aantrekkelijkheid van een mogelijk item wordt met dit criterium beoordeeld. Wat betreft de *Emancipatiemonitor 2008*, *Kunnen alle kinderen meedoen?*, *Jaarrapport Integratie 2009* en *SSN 2009* kwamen verschillende nieuwswaarden aan de oppervlakte. Daaronder valt allereerst concrete informatie. Wat journalisten aan informatie onder ogen krijgen moet niet al te ingewikkeld zijn. Daarnaast noemen ze items met een maatschappelijk karakter en items waarin een paradox verwerkt is. Dit laatste criterium brengt de informatie in balans, waardoor dit een zekere objectiviteit met zich meekrijgt (Johnson-Cartee, 2005: 130). Ook krijgt een persbericht of rapport van het SCP nieuwswaarde als het aansluit op bestaande nieuwsonderwerpen of als het een verandering laat zien ten opzichte van de status quo, dus een ontwikkeling representeert (Hagen, 1991: 50). Negatieve informatie is een vierde criterium van nieuwswaarde. Met andere woorden: “If it bleeds it leads” (Evensen, 1997 in Johnson-Cartee, 2005: 126). Tenslotte komt actualiteit aan bod. Mijn verwachting dat journalisten niet snel wetenschappelijke informatie op dit criterium beoordelen, wordt daarmee weerlegd. Hetzelfde geldt voor het standpunt van Weiss & Singer (1988). Hoewel zij zeggen dat journalisten geen belang aan actualiteit hechten, is hier nogmaals het bewijs dat dat wel degelijk zo is.

Hoewel verscheidene theoretici van mening zijn dat het criterium van nieuwswaarde de kans verkleint dat journalisten over wetenschappelijke informatie schrijven (Hanssen et al., 2003; Nelkin, 1987: 111), blijkt dit voor de rapporten van het SCP niet als zodanig uit te pakken. De zichtbaarheid van SCP-rapporten in de landelijke pers, zoals in hoofdstuk zes aan bod komt, toont dit aan.

8.1.5 Vijfde deelvraag

Welke vormen van framing past de pers op SCP-onderzoek toe?

Journalisten ontkomen niet aan het proces van framing. Willen zij complexe informatie, waaronder wetenschappelijke feiten, begrijpelijk en aantrekkelijk maken voor hun lezerspubliek dan zijn ze op dit proces aangewezen (RMO, 2003: 34). Wat betreft de informatie uit de vier SCP-rapporten valt de schrijvende pers regelmatig op drie vormen van framing terug. Ten eerste zetten ze in hun stukken een selectie van negatieve informatie op de voorgrond. Hoewel dit type frame niet in hoofdstuk twee terugkomt, zijn selectie en een opvallende plek toewijzen aan informatie wel onlosmakelijk met framing verbonden (Entman, 1993 in Johnson-Cartee, 2005: 162-163). Ten tweede gebruiken journalisten informatie uit de SCP-rapporten als toelichting. Het waarheidsgetrouwe karakter van wetenschappelijke informatie lijkt hieraan bij te dragen. Tot slot is de representatie van een (menings)verschil een veel voorkomend frame. In deze representatie kunnen twee vormen onderscheiden worden. Enerzijds betreft het een verschil in de informatie uit het rapport. Anderzijds zet de journalist een SCP-onderzoeker tegenover een andere deskundige.

Naast de bovenstaande drie populaire vormen van framing hebben journalisten nog drie andere type frames meerdere keren toegepast. Om te beginnen presenteren ze een ontwikkeling in het nieuwsbericht. Daarnaast gebruiken ze informatie uit een rapport van het SCP om een *human interest* verhaal in te leiden. Tenslotte laten ze informatie over een SCP-onderzoek als onverwacht voorkomen. Aan het woord “verrassend” herkende ik bijvoorbeeld een dergelijk frame.

Afsluitend durf ik te stellen dat framing een grote rol speelt als journalisten informatie over SCP-onderzoek naar een nieuwsbericht omzetten. Dit is niet verrassend. Wetenschappelijke informatie, zoals dat in rapporten en persberichten van het SCP voorkomt, is geen eenvoudige stof voor het grote publiek. Framing helpt deze informatie meer begrijpelijk en aantrekkelijk te maken (RMO, 2003).

8.1.6 Zesde deelvraag

Welke rol speelt het persbericht bij de kennisneming van een SCP-publicatie door beleidsmedewerkers en wat doen ze met deze informatie?

Voor beleidsmedewerkers vervult het persbericht met name de functie van samenvatting. Via dit bericht stellen ze zichzelf dus van de belangrijkste resultaten uit een SCP-rapport op de hoogte. Daarnaast kijken ze het persbericht in om alvast een idee te krijgen wat van het rapport in de pers kan verschijnen. Voor ditzelfde doeleinde voorzien ze ook de minister van feiten uit het persbericht. Kortom: het persbericht dient als bron van informatie.

8.1.7 Zevende deelvraag

Hoe gebruiken beleidsmedewerkers de onderzoeksrapporten van het SCP?

De manier waarop beleidsmakers het persbericht hanteren, geeft ook een indicatie van hun omgang met SCP-publicaties. Als zij al de belangrijkste resultaten in het persbericht kunnen terugvinden, lezen ze waarschijnlijk daarna niet nog eens het hele rapport door. Dat blijft slechts een illusie.

Hoe beleidsmedewerkers wel SCP-rapporten gebruiken, hangt af van hun bijdrage tijdens de productiefase van deze stukken. Als zij in deze fase van een rapport betrokken zijn, is dit vaak vanwege een vraag naar bepaalde informatie. Het doeleinde waarvoor het rapport in gebruik wordt genomen, verschilt dan ook vaak. Zo blijkt bij deze groep dat de informatie in het rapport beleidsmatig geïnterpreteerd wordt om vervolgens een conclusie daarvan naar de minister te sturen. Ook beoordelen ze naar aanleiding van het rapport het beleid. Verder sturen ze informatie daarin naar andere partijen door. Tot slot pakken ze het rapport erbij als ze hun minister van advies moeten voorzien als deze een kamervraag heeft ontvangen. Dit kan een kamervraag zijn naar aanleiding van berichtgeving uit de pers. Dit bevestigt het idee dat politici de media volgen (Weiss & Singer, 1988; Hanssen et al., 2003; Johnson-Cartee, 2005). De beleidsmedewerkers daarentegen, die het rapport pas na de publicatiedatum in handen kregen, slaan het meer ter kennisneming open. Daarnaast gebruiken ze het ter ondersteuning van argumenten. Dankzij het waarheidsgetrouwe karakter van wetenschappelijke informatie komt deze werkwijze veel voor onder beleidsmakers (Oreskes, 2004: 369).

Als beleidsmedewerkers intensief bij de productiefase betrokken zijn, zouden ze naar mijn mening het gebruiksgemak van het rapport onder collega's kunnen vergroten. Tijdens gezamenlijke bijeenkomsten met onderzoekers van het SCP letten beleidsmedewerkers bijvoorbeeld op de schrijfwijze van het rapport. Ze willen liever

niet dat ambtelijke formuleringen hierin de overhand hebben, omdat dit het begrip en de aantrekkelijkheid van de informatie kan verkleinen. Mensen binnen het beleid kunnen daardoor eerder afhaken. Ondanks het feit dat het SCP in de rapporten beleidsaanbevelingen en/of conclusies verwerkt, zijn er daarnaast beleidsmedewerkers die niets daarvan in het rapport willen terugzien. Dat werk doen zij liever zelf. Daar kunnen twee oorzaken voor zijn. Ten eerste vinden beleidsmakers dat zijzelf de taak hebben om beleidsconclusies of –aanbevelingen op te stellen. Wierda is daar één van. Ten tweede zijn beleidsmedewerkers naar mijn mening bang om in een SCP-rapport kritiek op het beleid te krijgen. Kritiek zet het beleid immers in een slecht daglicht.

Afsluitend blijkt dat het gebruik van sociaalwetenschappelijke informatie ook hier veel overeenkomsten vertoont met het vertalingsmodel van Snel (1996). Ze gebruiken deze informatie op een manier zoals zij dat voor ogen hebben. Hooguit halen ze er nog ideeën uit voor het beleid, zoals het conceptueel model voorschrijft. Voor de rest bepaalt de gebruiker wat hij met de informatie doet.

8.2 Overkoepelende conclusie

Nu ik een antwoord op alle zeven deelvragen heb geformuleerd, besteed ik deze paragraaf aan de opstelling van een eindconclusie. De hoofdvraag die aan het begin van dit hoofdstuk opnieuw is geformuleerd, draagt eraan bij dat ik mij in de conclusie alleen op de hoofdzaak richt: de omgang van pers en beleidsmakers met wetenschappelijke informatie.

Wanneer pers en beleidsmedewerkers een rapport of een persbericht van het SCP gebruiken, ondergaat deze informatie veranderingen. Dit transformatieproces kan op verschillende manieren verklaard worden. Om te beginnen zijn beide partijen onlosmakelijk aan de beperkingen van hun werk verbonden. Journalisten voeren hun werk uit volgens de ‘logica van de media’ (RMO, 2003), waaronder de afhankelijkheid van ander nieuws, het criterium van nieuwswaarde en het proces van framing vallen. Beleidsmedewerkers zijn afhankelijk van het huidige beleid. Hoe zij wetenschappelijke informatie gebruiken, hangt dan ook voor een groot deel daar vanaf.

Daarnaast past de omgang van journalisten en beleidsmedewerkers met de rapporten en persberichten van het SCP goed binnen het vertalingsmodel van Snel (1996). Dit gaat ervan uit dat wetenschapsgebruik geen passief gebruik is.

Praktijkmensen als journalisten en beleidsmedewerkers bepalen zelf hoe ze wetenschappelijke informatie in hun werk toepassen. Daarvoor kunnen ze terugvallen op hun eigen kennis en ervaringen (1996: 20). Beide partijen bijvoorbeeld blijken alleen die informatie uit de rapporten en persberichten te selecteren die zij goed in hun werk kunnen gebruiken. Ook komt uit het onderzoek naar voren dat journalisten naar aanleiding van een SCP-rapport een onderzoeker van een ander onderzoeksinstituut contacteren vanwege eerdere positieve ervaringen met deze persoon. Als vervolgens de visies van deze persoon en de informatie uit het rapport in één context geplaatst worden, kan die informatie een hele andere betekenis krijgen. Tenslotte zijn beleidsmedewerkers zich heel goed bewust van hoe het beleid in elkaar zit en welke wetenschappelijke informatie nodig is om over dit beleid bepaalde conclusies te trekken of om dat in een beter daglicht te zetten.

Naast dat het vertalingsmodel ervan uitgaat dat wetenschapsgebruik een actief gebruik is, veronderstelt dit model ook dat de wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke wereld in elkaar overlopen. Beide werelden beïnvloeden elkaar (Snel, 1996: 169). Veranderingen van wetenschappelijke informatie komen daarom ook binnen het wetenschappelijke veld aan bod (Snel, 1996: 20). Een voorbeeld van deze wederzijdse beïnvloeding kan met de productie van het persbericht gegeven worden. Enerzijds bepalen de makers van het persbericht welke informatie uit het wetenschappelijke rapport in het persbericht komt. Anderzijds nemen zij tijdens de productie van dit bericht de werkwijze van de journalist in hun werk mee. Dit betekent dat ze zich in die fase alvast met nieuwswaarden en andere journalistieke aspecten rekening houden.

Hoewel Snel (1996) in zijn omschrijving van het vertalingsmodel zeker op de wederzijdse beïnvloeding van de wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke wereld wijst, komt hierin geen enkele keer aan bod hoe deze invloed binnen de wetenschappelijke wereld plaatsvindt. Het ziet ernaar uit dat het vertalingsmodel hoofdzakelijk van toepassing is op het gebruik van het wetenschappelijke eindproduct. Mijn onderzoek brengt echter duidelijk naar voren dat de niet-wetenschappelijke wereld vaak al haar invloed uitoefent tijdens de aanloop naar onderzoeken en tijdens de productie van wetenschappelijke rapporten en persberichten. Dit effect dat buitenstaanders op wetenschappelijke informatie kunnen hebben, is dan ook een ontwikkeling die zeker de nodige aandacht moet krijgen.

In mijn onderzoek komt die invloed vanuit de niet-wetenschappelijke wereld bijvoorbeeld voor als het SCP een onderzoeksopdracht van het ministerie uitvoert. Voorafgaand aan een dergelijk onderzoek spreken beleidsmedewerkers al hun behoeften en belangen uit. Het SCP kan er vervolgens voor kiezen om deze in het onderzoek mee te nemen. Als dit het geval is, hebben beleidsmedewerkers tijdens de voorbereidingsfase van het onderzoek al wijzigingen in de uitvoering van het onderzoek en de daaruit voortkomende bevindingen aangebracht.

Kortom, het gebruik van sociaal-wetenschappelijke rapporten en persberichten door pers en beleidsmedewerkers, zoals die van het SCP, is de voortgang van een transformatieproces dat al in een veel vroeger stadium van start ging. Sociaal-wetenschappelijke informatie heeft dus als het ware een constante wisselwerking met haar (potentiële) gebruikers.

8.3 Advies

Naar aanleiding van een deel van de uitkomsten van dit onderzoek wil ik hier een advies uitbrengen aan het SCP over zijn externe communicatiebeleid. Daaronder vallen hoofdzakelijk het persbericht en de website. Het advies richt zich op een optimalisering van dit beleid dat in relatie tot de pers en de beleidssector staat.

Ten eerste zal de website van het SCP van een groter gebruiksgemak mogen worden voorzien. Op dit moment kunnen bezoekers van deze website op jaartal oudere publicaties vinden. Ook hebben ze de mogelijkheid om via een uitgebreide zoekfunctie op titel, auteur en trefwoord te zoeken. Doordat uit dit onderzoek blijkt dat beleidsmedewerkers voor informatie meer en meer het internet opgaan en minder snel een boek uit de kast pakken (zie 7.1.2), is een onderverdeling van publicaties per thema een idee. Beleidsmedewerkers, maar ook journalisten, houden zich in hun werk immers vaak bezig met bepaalde onderwerpen. Journalisten noemen dit wel portefeuilles. Wanneer ze dan direct op hun eigen vakgebied naar een rapport kunnen zoeken, scheelt het hen niet alleen tijd. Bovendien kan het SCP daarmee het praktische gebruik van zijn producten vergroten.

Naast een thematische onderverdeling van rapporten op de SCP-website kan ook een thematische agenda van aankomende publicaties daarop aan het gebruiksgemak van de website bijdragen. In ieder geval één journaliste van het *NRC Handelsblad* heeft

haar wens daarnaar uitgesproken (zie 6.2.2). Als referentie geeft ze de website van het CBS op. Dit onderzoeksinstituut biedt per thema een webpagina aan waarop onder meer een agenda van aankomende publicaties, een overzicht van het recentste materiaal en een overzicht van bestaande rapporten en persberichten is terug te vinden (CBS, 2010). Een vergelijkbare presentatie kan ook het SCP in zijn website integreren. Informatie over nieuwe publicaties bereikt mogelijk eerder de doelgroep als dit via een thematische agenda naar buiten gecommuniceerd wordt. Praktijkmensen, zoals journalisten en beleidsmedewerkers, kijken waarschijnlijk toch eerder naar informatie die in relatie tot hun vakgebied staat. Daarbij, hoe eerder de juiste personen op de hoogte zijn hoe beter. Dit geeft hen de mogelijkheid voorbereidingen te treffen. In het geval van journalisten kan dat de voorbereiding van een reportage zijn.

In tegenstelling tot de website van het SCP hebben zowel de lengte als de inhoud van zijn persbericht geen aanpassingen nodig. Geen enkele journalist of beleidsmedewerker gaf dan ook aan beide kenmerken als problematisch te ondervinden. Wel beoordeelden meerdere journalisten de schrijfstijl van het persbericht als te ambtelijk. Wanneer de directeur en de persvoorlichter van het SCP tot doel willen hebben om de aanwezigheid van SCP-onderzoeken in de pers te vergroten dan kunnen ze ervoor kiezen om meer in de stijl van een journalist te schrijven. Streven ze dit doel niet na, dan kunnen ze beter van een verandering in de schrijfstijl afzien. Het persbericht heeft immers niet alleen de pers als doelgroep. Daaronder vallen ook de ministeries, de politiek en verscheidene wetenschappelijke en maatschappelijke organisaties. Mogelijk brengen zij geen waardering op voor een meer populaire schrijfstijl.

Tenslotte kan het SCP het gebruik van zijn rapporten en persberichten vergroten door te achterhalen welke journalisten welke thema's behandelen. Door over deze gegevens te beschikken, heeft het instituut wederom een mogelijkheid om zijn producten direct naar de juiste journalisten te sturen. Nu ontvangen veel van hen via een omweg het rapport en het persbericht. Als ze het direct toegestuurd krijgen, hebben ze ten eerste meer tijd er een reportage omheen te bouwen. Aan tijd is immers vaak gebrek bij de krant (Weiss & Singer, 1988). Ten tweede verkleint dit de kans dat ander nieuws al de plek van een SCP-rapport heeft ingenomen.

Afsluitend kan gesteld worden dat een verbetering van het externe communicatieproces van het SCP dus het gebruiksgemak van zijn rapporten en persberichten kan bevorderen. Bovendien vergroot het daarmee zijn bijdrage aan het

maatschappelijke debat waar zowel de media, de politiek als de burger deel van uitmaken.

8.4 Reflectie

In navolging op de conclusie en het advies werp ik nu een terugblik op mijn onderzoek. Om te beginnen biedt dit onderzoek waardevolle informatie aan het SCP. Niet alleen geeft het een beeld van de functionaliteit van zijn rapporten en persberichten. Ook biedt het inzicht in de veranderingen die producten van het SCP kunnen ondergaan. Met deze kennis zou het SCP in het vervolg beter op het gebruik van zijn producten door pers en beleidsmedewerkers in kunnen spelen. Daarnaast heb ik dankzij bestaande theorieën, en dan in het bijzonder die van Snel (1996), mijn onderzoek een richting kunnen geven. Mede met behulp van zijn uitleg over het praktische gebruik van de sociologische wetenschap heb ik mijn bevindingen kunnen verklaren.

Bij mijn onderzoek wil ik echter ook een aantal kanttekeningen plaatsen. Ten eerste geven de bevindingen een beperkt beeld van het gebruik van SCP-rapporten en persberichten per dagblad. Alleen van *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant* zijn meerdere journalisten geïnterviewd. Van *De Telegraaf*, *Trouw* en *De Pers* heeft slechts één journalist zijn visies met mij gedeeld. Dit zou kunnen betekenen dat deze visies niet voor de werkwijze van de gehele krant opgaan. De betreffende denkbeelden zijn daarom eerder een indicatie van de gang van zaken bij de krant.

Ten tweede ontbreekt in dit onderzoek informatie over de wijze waarop beleidsmedewerkers in beleidsstukken SCP-onderzoek toepassen. Hoewel beleidsmedewerkers wel aangeven hoe ze ermee omgaan, mist dus het bewijs van dit gebruik. Voor een completer en tegelijkertijd betrouwbaarder beeld van hun omgang met rapporten en persberichten van het SCP is een aanvullende inhoudsanalyse van een aantal beleidsstukken dan ook nodig.

Tenslotte heeft mijn persoonlijke interpretatie een rol gespeeld tijdens de kwantitatieve inhoudsanalyse naar vormen van framing. Een dergelijke inhoudsanalyse kan immers nooit los gezien worden van subjectieve beoordelingen (Deacon et al., 1999: 131). Dit betekent dat de resultaten die uit mijn kwantitatieve inhoudsanalyse naar voren komen kunnen verschillen als een ander persoon hetzelfde type onderzoek zou verrichten. Naar mijn inzicht worden bijvoorbeeld twee keer in een nieuwsbericht twee

frames gebruikt om informatie over SCP-onderzoek aan lezers over te brengen. Vervolgens heb ik beide frames als data in mijn onderzoek meegenomen. Een andere onderzoeker kan echter bij dezelfde nieuwsberichten de keuze maken om één frame aan de resultaten toe te voegen.

Wat betreft mogelijke vervolgonderzoeken is allereerst een onderzoek naar de omgang van SCP-producten door andere praktijkgroepen interessant. In plaats van voor journalisten van de schrijvende pers kan dan voor journalisten van nieuwsprogramma's of regionale kranten gekozen worden. Wellicht hanteren zij de rapporten en persberichten van het SCP op andere wijze dan journalisten van landelijke dagbladen en het ANP.

Daarnaast is het waardevol om de reacties van burgers op nieuwsberichten over SCP-publicaties te onderzoeken. Zoals in de inleiding al staat vermeld, reageren burgers regelmatig op hetgeen zij in de media opmerken. Het is echter de vraag naar welke informatie zij dan in een krantenartikel refereren. Is dat de feitelijke informatie uit het rapport of bijvoorbeeld de interpretatie van een onbekende onderzoeker?

Tenslotte kan een onderzoek verricht worden naar de mate waarin journalisten letterlijk informatie uit SCP-persberichten overnemen. Aben (1991) heeft een soortgelijk onderzoek verricht met betrekking tot persberichten van de Wageningse Landbouwuniversiteit. Daaruit komt naar voren dat dagbladen regelmatig hieruit stukken kopieerden. Is dat nu nog steeds zo? En in hoeverre zijn journalisten bereid SCP-persberichten over te nemen?

Kortom, er zijn nog zeker enkele vraagstukken omtrent wetenschapsgebruik op te noemen. Zijn het niet de zojuist genoemde vraagstukken, dan zorgen toekomstige ontwikkelingen wel voor nieuwe onderzoeksaanleidingen. Alleen al het simpele verloop van de tijd brengt veel veranderingen met zich mee. Ook het wetenschapsgebruik zal daaraan niet ontkomen.

9. Literatuur

- Aben, P. 1991. Onderzoek van de Landbouwwuniversiteit wijst uit: Persberichten over wetenschapsbeoefening hebben doorgaans hoog rendement. *Massacommunicatie* 19 (1), 62-68.
- ANP. ANP Nieuws. http://www.anp.nl/bl_anp_nieuws.html. Geraadpleegd 18 april 2010.
- Bardoel, J. & d'Haenens, L. 2003. Media en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Van theorie naar praktijk. In: RMO (Red.). *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Sdu.
- Bijl, R., Boelhouwer, J., Pommer, E. & Schyns, P. 2009. *De sociale staat van Nederland 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bolding, R. 1995. De vrije vertaling van persbericht tot nieuwsbericht. *Communicatie. Tijdschrift over Communicatiemanagement, PR en voorlichting* 1 (12), 32-33.
- CBS. Thema's. <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/default.htm>. Geraadpleegd 16 juni 2010.
- Conboy, M. 2007. *The Language of the News*. London: Routledge.
- Dagevos, J. & Gijsberts, M. 16 januari 2010. Integratie geschetst in tien trends. *de Volkskrant*, pp. 8.
- Deacon, D., Pickering, M., Golding, P. & Murdock, G. 1999. *Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. New York: Oxford University Press Inc.
- De Pers. 18 november 2009. Eberhard van der Laan 'integratie gaat beter'. pp. 4.
- De Persgroep Nederland. Trouw. <http://www.persgroep.nl/merken/Trouw.html>. Geraadpleegd 17 mei 2010.
- De Telegraaf. 10 maart 2010. Stress beïnvloedt partnerkeuze. http://www.telegraaf.nl/vrouw/psyche_relatie/6251576/ Stress_benvloedt_artnerkeuze_.html?p=24,1. Geraadpleegd 13 maart 2010.
- Dirks, B. & Kiene, A. 12 mei 2009. Wie doet er mee? Onderzoek vrijetijdsbesteding van arme kinderen. *de Volkskrant*, pp. 16.
- Esmeijer, A. 1999. *Sluiswachters in de wetenschapscommunicatie. Een studie naar selectieprocessen bij het populariseren van [alfa]onderzoek*. Groningen: Zalsman Groningen bv.

- Friedman, S.M. 1986. The Journalist's World. In: S.M. Friedman, S. Dunwoody & C.L. Rogers. *Scientists and Journalists. Reporting Science as News*. New York: The Free Press, 17-41.
- Geel, J. van. & Kamerman, S. 17 november 2009. Migranten moeten hun best doen; Minister Van der Laan spreekt migranten aan op eigen verantwoordelijkheid. *NRC Handelsblad*, pp. 3.
- Gijsberts, M. & Dagevos, J. 2009. *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hagen, P. 1991. *Wetenschap in het nieuws. Journalistiek schrijven over natuur, techniek, medisch onderzoek en milieu*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Haller, F.S. & Gerrie, J. 2007. The role of Science in Public Policy: Higher Reason or Reason for Hire? *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 20, 139-165.
- Hanssen, L., Dijkstra, A.M., Roeterdink, W. & Stappers, J.G. 2003. *Wetenschapsvoorlichting: profetie of professie. Een confrontatie tussen communicatietheorie en voorlichtingspraktijk*. Amsterdam: Stichting Weten.
- Hanssen, L. & Willems, J. 1992. Wetenschap in het Nederlandse dagblad, een vergelijking tussen de wetenschapspagina en de rest van de krant. *Massacommunicatie* 20 (4), 301-312.
- Hendriks, C. 4 december 2009. Dit is voor Marokkanen thuis – maar wel anders; integratie. *Trouw*, pp. 26.
- Hoppe, R. 2002. *Van flipperkast naar grensverkeer. Veranderende visies op de relatie tussen wetenschap en beleid*. Den Haag: Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid.
- Janssen, J. 23 februari 2009. Freelancen ideaal voor vrouwen. *De Telegraaf*, pp. 7.
- Jehoel, G. 2009. *Kunnen alle kinderen meedoen?* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Johnson, P. 2004. Making Social Science Useful. *The British Journal of Sociology* 55 (1), 23-30.
- Johnson-Cartee, K.S. 2005. *News Narratives and News Framing. Constructing Political Reality*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Kleinnijenhuis, J. 2003. *Het publiek volgt media die de politiek volgen*. Vrije Universiteit Amsterdam.

- KNAW. 2008. *Evaluatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)*. KNAW: Amsterdam.
- Kranendonk, W. B. 5 december 2009. Samenleving therapeutiseert. *Reformatorisch Dagblad*, pp. 18.
- Krijnen, A. 26 november 2009. Minste misère in Nederland. ANP.
- Lam, M. van 't. 1996. *Van persbericht tot nieuwsbericht: een transformatie. Een onderzoek naar een ontwikkeling in nieuwsberichten van het Utrechts Nieuwsblad, geschreven naar aanleiding van persberichten van het Academisch Ziekenhuis Utrecht*. Doctoraalscriptie Algemene Letteren. Specialisatie Communicatiekunde. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Landelijke Media. *De Telegraaf. Bereik*. <http://landelijkemedia.telegraafmedia.nl/de-telegraaf/algemeen/bereik/>. Geraadpleegd 6 juni 2010.
- Meho, L. I. 2006. E-Mail Interviewing in Qualitative Research: A Methodological Discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 57 (10), 1284-1295.
- Merens, A. & Hermans, B. 2009. *Emancipatiemonitor 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Nederlands Dagblad. 18 februari 2009. Minder ambitieus. Ook allochtone vrouw heeft vaker baan; Meisjes doen het op school beter dan jongens, maar ze verdienen niet meer. pp. 8.
- Nelkin, D. 1987. *Selling Science. How the Press Covers Science and Technology*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Nourhussen, S. 18 februari 2009. Doelstellingen emancipatie niet gehaald; Vrouwen werken niet (lang) genoeg. *Trouw*, pp. 4-5.
- NRC Media. NRC Handelsblad. <http://www.nrcmedia.nl/krant/nrc-handelsblad>. Geraadpleegd 18 april 2010.
- Oreskes, N. 2004. Science and Public Policy: What's Proof Got to Do With It. *Environmental Science and Policy* 7, 369-383.
- Peters, H.P., Heinrichs, H., Jung, A., Kallfass, M. & Petersen, I. 2008. Medialization of Science as a Prerequisite of Its Legitimization and Political Relevance. In: C. Donghong (Red.). *Communicating Science in Social Contexts: New Models, New Practices*. New York: Springer.

- Pleijter, A., Renckstorf, K. & Wester, F. 2006. *Materiaalselectie en registratie; Berichten over het buurland in dagbladen uit de Duits-Nederlandse grensstreek.*
In: F. Wester (Red.). *Inhoudsanalyse: theorie en praktijk.* Groningen: Kluwer.
- Pleijter, A., Wester, F. & Hijmans, E. 2001. De onzekere wetenschap in de krant: Journalisten als brug tussen wetenschap en publiek. *Tijdschrift voor wetenschap, technologie en samenleving* 9 (2), 64-68.
- Prins, A.A.M. 2008. *Evaluatie in meervoud. Een kwantitatieve analyse van gebruik en gebruikers van het werk van het Sociaal en Cultureel Planbureau 2004-2006.* Groningen: Ad Prins Support in Researchmanagement.
- RMO. 2003. *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek.* Sdu Uitgevers: Den Haag.
- Roes, T. 2006. Werken op de grens van wetenschap en beleid. In: K. Schuyt, J. Duyvendak & T. Roes. *Werken op de grens van wetenschap en beleid.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 38-68.
- Schilling, G. 2010. *Gratis maar niet goedkoop. De kostbare wording van Dagblad De Pers.* Amsterdam: Govert Schilling / Athenaeum – Polak & Van Genneep.
- Snel, E. 1996. *De vertaling van wetenschap. Nederlandse sociologie in praktijk.* Utrecht: Uitgeverij SWP Utrecht.
- SCP. <http://www.scp.nl>. Geraadpleegd 10 maart 2010.
- SCP. 2007. *Zelfevaluatie Sociaal en Cultureel Planbureau 2004-2006.* Den Haag: SCP.
- Trouw. Trouw nu. http://www.trouw.nl/service/article1847639.ece/Trouw_nu.html. Geraadpleegd 12 mei 2010.
- Truijens, A. 16 juni 2009. Een miskende held van alledag. *de Volkskrant*, pp. 12.
- Vos, C. 18 februari 2009. Slechts 4 op 10 vrouwen zelfstandig. Aantal vrouwen met een baan van meer dan 12 uur per week is wel fors toegenomen. *de Volkskrant*, pp. 3.
- VK Banen. Wie lezen de Volkskrant? http://www.vkbanen.nl/werkgeversoud/vacature-plaatsen/doelgroep_en_bereik/701371/Wie-lezen-de-Volkskrant.html. Geraadpleegd 18 april 2010.
- Weiss, C.H. & Singer, E. 1988. *Reporting of Social Science in the National Media.* New York: Russell Sage Foundation.
- Vermaas, K. & Janssen, F. 2009. *Het persbureau in perspectief. Rol, functies en kernwaarden van Nederlandse persbureaus.* Diemen: Uitgeverij AMB.
- Vermeulen, A. 4 juni 2009. Om tien uur verplicht fruit eten in de klas. *Trouw*, pp. 7.

- Voorn, E. 18 februari 2009. Recessie raakt vrouwen minder snel. *Algemeen Dagblad*, pp. 14.
- Weaver, D.A. Lively, E. & Bimber, B. 2009. Searching for a Frame. News Media Tell the Story of Technological Progress, Risk and Regulation. *Science Communication* 31 (2), 139-166.
- Wester, F., Pleijter, A. & Hijmans, E. 2006. Instrument en codeerformulier; Wetenschap in de krant. In: F. Wester (Red.). *Inhoudsanalyse: theorie en praktijk*. Groningen: Kluwer.
- Willems, J., Bruin, J. de & Lürsen, M. 1998. De normen van voorlichters en wetenschapsjournalisten bij selectie van informatie over wetenschap. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 26 (1), 14-29.
- Zoonen, L. van. 1994. *Feminist Media Studies*. Londen: Sage Publications Ltd.

Bijlage 1

Persberichten

Persbericht 1: Emancipatiemonitor 2008

Arbeidsdeelname van vrouwen flink gestegen

De arbeidsdeelname van vrouwen is toegenomen van 53% in 2005 tot 57% in 2007. Uit de nieuwste cijfers blijkt dat deze in 2008 verder groeit tot 59%.

- Van de werkende vrouwen had bijna 70% in 2007 een deeltijdbaan.
- Het aandeel economisch zelfstandige vrouwen bedraagt 43% in 2006.
- Vrouwen bouwen veel minder pensioen op dan mannen. Dat varieert van de helft bij vrouwen van 30-39 jaar tot een zevende bij vrouwen van 60-64 jaar.
- In 2007 werd 7% van de topfuncties in het bedrijfsleven vervuld door vrouwen.
- Zowel op het hbo als op de universiteit was 51% van de studenten in 2007/'08 vrouw.
- Vrouwen hebben een slechtere gezondheid dan mannen. Onder niet-westerse allochtonen zijn de gezondheidsverschillen tussen vrouwen en mannen nog groter.
- De meeste streefcijfers van het emancipatiebeleid worden niet gehaald.

Dit zijn enkele conclusies uit de SCP/CBS-publicatie *Emancipatiemonitor 2008* die op woensdag 18 februari jl. is verschenen. De monitor, onder redactie van drs. Ans Merens (SCP) en drs. Brigitte Hermans (CBS), is opgesteld op verzoek van minister Plasterk, de coördinerende bewindspersoon voor het emancipatiebeleid. De monitor geeft een beeld van de huidige stand van zaken van het emancipatieproces. Aan de orde komen recente ontwikkelingen op de terreinen onderwijs, betaalde arbeid, combinatie van arbeid en zorg, inkomen, politieke en maatschappelijke besluitvorming, geweld tegen vrouwen en - voor het eerst in deze monitor - gezondheid.

De meeste streefcijfers van het emancipatiebeleid van het kabinet zullen bij gelijkblijvende ontwikkeling in 2010-2011 niet worden gehaald.

Arbeidsdeelname van vrouwen in 2006 en 2007 fors toegenomen

Nadat de arbeidsdeelname (% werkenden met een baan van minstens twaalf uur) van vrouwen van 15-64 jaar in 2001-2005 vrijwel gelijk bleef, is deze in 2006 en 2007 weer toegenomen. Het ging om een sterke stijging: van 53% in 2005 tot 57% in 2007. Uit de nieuwste cijfers die nog niet in de monitor zijn opgenomen, blijkt dat deze stijging ook doorzet in 2008. Het streefcijfer van het emancipatiebeleid, zoals vastgelegd in de nota *Meer kansen voor vrouwen*, ligt op 65% in 2010. De arbeidsdeelname van mannen bedraagt 75%.

De arbeidsdeelname is het hoogst onder Surinaamse vrouwen (61%), gevolgd door autochtone vrouwen (59%). Onder Turkse en Marokkaanse vrouwen is de arbeidsdeelname 37 à 38%.

Ook zijn Surinaamse vrouwen het vaakst economisch zelfstandig (47%), bij autochtone vrouwen is dit aandeel 45% en bij Turkse en Marokkaanse vrouwen 20%. Van alle vrouwen van 15-64 jaar is 43% in 2006 economisch zelfstandig (een inkomen uit arbeid boven de bijstandsnorm van een alleenstaande, in 2009 is dat bijna 900 euro netto per maand). Er is nauwelijks sprake van groei: in 2004 was het aandeel economisch zelfstandige vrouwen 42%. Het streefcijfer van het emancipatiebeleid is 60% in 2010.

Deeltijdwerk blijft favoriet, verschuiving naar grotere deeltijdbanen

Bijna 70% van alle werkende vrouwen met een baan van ten minste twaalf uur per week werkt in deeltijd. Het gemiddeld aantal arbeidsuren is iets toegenomen tot 24,8 uur in 2007. Minder vrouwen werken in kleine deeltijdbanen (12-19 uur).

Deeltijdwerk komt het meeste voor onder vrouwen met kinderen. Bij 7% van de paren van 25-49 jaar met kleine kinderen werken beide partners in een voltijdbaan, terwijl 53% voor een voltijd-deeltijdcombinatie kiest. Een meerderheid van de bevolking vindt ook dat voor moeders een deeltijdbaan van hooguit drie dagen ideaal is. Voor vaders wordt een arbeidsduur van vier of vijf dagen het meest wenselijk geacht.

Ook vrouwen zonder kinderen werken vaak in deeltijd. Bij 37% van de paren van 25-49 jaar zonder kinderen werkt de vrouw in deeltijd en de man in voltijd; bij 40% van deze paren werken mannen en vrouwen in voltijd.

Vooraf (hoogopgeleide) vrouwen maken gebruik van voorzieningen voor combinatie van arbeid en zorg

In 2007 stopte na de geboorte van hun eerste kind 10% van de vrouwen met werken. Laag opgeleide vrouwen doen dit vaker (17%) dan middelbaar (9%) en hoog opgeleide vrouwen (8%). In het jaar vóór de geboorte werkte al 39% van de laagopgeleide vrouwen niet (meer).

Hoogopgeleide ouders maken vooral gebruik van formele opvang (kinderdagverblijf, gastouder- en buitenschoolse opvang). Laag- en middelbaar opgeleiden maken iets vaker gebruik van informele opvang via familie of vrienden.

Veel meer moeders (40%) dan vaders (16%) nemen ouderschapsverlof op; hoogopgeleide vrouwen doen dit veel vaker (56%) dan laag- en middelbaar opgeleide vrouwen (17% en 33%).

Beloningsverschillen iets afgenomen

Het bruto-uurloon van vrouwen in het bedrijfsleven lag in 2006 23% onder dat van mannen; bij de overheid was het verschil 12%. Als rekening wordt gehouden met verschillen tussen vrouwen en mannen in opleiding, ervaring en leeftijd, bedragen de beloningsverschillen in het bedrijfsleven 6% en bij de overheid 3%.

Beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen doen zich al bij de start op de arbeidsmarkt voor. Vrouwen met een voltijdbaan verdienen direct na het verlaten van het mbo al minder dan mannelijke voltijders met een diploma in dezelfde sector.

Pensioenopbouw van vrouwen blijft sterk achter bij die van mannen

Vrouwen bouwen veel minder aanvullend pensioen dan mannen op via een werkgever. Mannen van 40 tot 45 jaar hebben meer dan het dubbele opgebouwd aan pensioen dan vrouwen. In de leeftijdsgroep van 60 tot 65 jaar is de pensioenopbouw van mannen zeven keer groter dan die van vrouwen.

Niet-werken, deeltijdwerk, (tussentijds) stoppen met werken, een gemiddeld lager uurloon en (in het verleden) uitsluiting van vrouwen van deelname aan pensioenfondsen zijn de belangrijkste oorzaken voor de lage pensioenopbouw van vrouwen.

Surinaamse vrouwen bouwen bijna evenveel aanvullend pensioen op als autochtone vrouwen, Turkse en Marokkaanse vrouwen heel weinig. Bovendien krijgen Turkse en Marokkaanse vrouwen minder AOW dan Turkse en Marokkaanse mannen doordat zij gemiddeld later naar Nederland zijn gekomen. Vrijwel alle allochtonen van de eerste generatie krijgen korting op hun AOW doordat zij niet de vereiste 50 jaar in Nederland hebben gewoond.

Iets meer vrouwen in topfuncties

Het aandeel vrouwen in managementfuncties in hogere en wetenschappelijke beroepen is gestegen van 21% in 2004 naar 26% in 2007. Van alle leidinggevenden is 27% een vrouw.

In topfuncties (raden van bestuur en raden van commissarissen) zijn vrouwen veel minder vertegenwoordigd. De top van de 100 grootste bedrijven in Nederland bestond in 2007 voor slechts 7% uit vrouwen. Het streefcijfer van het emancipatiebeleid is 20% vrouwen in topfuncties in 2010.

Het streefcijfer voor het aandeel vrouwelijke hoogleraren in 2010 is 15%, in 2007 was het werkelijke cijfer 11%.

Bij de rijksoverheid is het aandeel vrouwen onder hogere en topambtenaren gegroeid van 17% in 2006 tot 20% in 2008. Het streefcijfer is 25% vrouwen in de ambtelijke top in 2011.

Meisjes doen het in het onderwijs beter dan jongens

Ofschoon meisjes iets lager op de Cito Eindtoets scoren dan jongens, doen ze het in hun verdere schoolloopbaan beter. Meisjes gaan vaker naar de havo en het vwo dan jongens. Bovendien blijven ze minder vaak zitten en vertonen ze minder voortijdige schooluitval. Op het hbo en op de universiteit zijn vrouwen inmiddels al in de meerderheid (51%). Ze studeren daar vaker en sneller af dan mannen. Ook voor niet-westers allochtone meisjes geldt dat ze het beter doen in het onderwijs dan niet-westerse allochtone jongens.

Meisjes kiezen meer voor verzorgende richtingen en opleidingen, jongens zijn oververtegenwoordigd bij technische opleidingen. In 2006 was 15% van de bètastudenten in het hoger onderwijs vrouw. Dat is ver onder het EU-gemiddelde dat in dat jaar 37% bedroeg.

Onder de bevolking van 35 jaar en ouder hebben mannen een hoger opleidingsniveau dan vrouwen, maar in de leeftijdsgroep van 25 tot 35 jaar zijn de vrouwen hoger opgeleid. In 2007 had 38% een opleiding op hbo- of universitair niveau afgerond, tegenover 33% van de mannen.

Vrouwen hebben meer gezondheidsproblemen dan mannen

Vrouwen hebben vaker dan mannen een langdurige ziekte of aandoening. Meer vrouwen (12%) dan mannen (8%) geven aan psychische problemen te hebben. Onder niet-westerse allochtonen zijn de verschillen tussen vrouwen en mannen nog groter.

Gezondheidsproblemen leiden bij vrouwen vaker dan bij mannen tot mobiliteitsbeperkingen (11% tegenover 5%). Een relatief grote groep oudere allochtone vrouwen (38%) heeft mobiliteitsproblemen. Vrouwen roken minder vaak dan mannen en drinken minder vaak (te) veel alcohol. Daarentegen zijn meer vrouwen dan mannen veel te zwaar. Onder allochtone vrouwen van 45-59 jaar komt ernstig overgewicht het meeste voor (26%).

Meeste streefcijfers worden (nog) niet gehaald

De meeste streefcijfers van het emancipatiebeleid zullen bij gelijkblijvende ontwikkeling niet worden gehaald. In 2008, waarvan het eerste halfjaar economisch zeer gunstig was, zien we een verdere stijging van de arbeidsdeelname van vrouwen. Voor de jaren 2009 en 2010 zijn de vooruitzichten zeer onzeker gezien de huidige economische situatie.

SCP-publicatie 2009/2, Emancipatiemonitor 2008, Ans Merens en Brigitte Hermans (red.), Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, februari 2009, ISBN 978 90 377 0406 8, prijs € 22,50.

De publicatie is verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel of te bestellen via de website: <http://www.scp.nl/>

Ook is een factsheet uitgebracht met de belangrijkste uitkomsten van de Emancipatiemonitor.

Voor meer informatie: SCP: drs. Ans Merens, tel.: 070 - 340 7826/7000, e-mail: a.merens@scp.nl.

Voor meer informatie: CBS: drs. M. Vergeer, tel.: 070 - 337 4444, e-mail: persdienst@cbs.nl

Wilt u op de hoogte blijven van de uitgaven van het SCP? Meldt u dan aan via de website door naar de *attendingsservice* te gaan, onder de rubriek Publicaties. Voor een overzicht van van titels die nog moeten verschijnen kunt u naar binnenkort te verschijnengaan, ook onder de rubriek Publicaties.

Voor actuele CBS-cijfers en -publicaties over emancipatie kunt u terecht bij het dossier Emancipatie op <http://www.cbs.nl/>

Persbericht 2: Kunnen alle kinderen meedoen?

Vrijtijdsactiviteiten voor veel arme kinderen te duur

Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen

- Van de 2,5 miljoen kinderen tussen 5 en 18 jaar wonen er bijna 350.000 in een 'arm' gezin (<120% van het sociaal minimum).
- Een half miljoen kinderen tussen 5 en 18 jaar is niet 'maatschappelijk actief': zit niet op sport, muziekles, scouting etc.
- Het percentage *arme* kinderen dat nergens aan deelneemt, is twee keer zo hoog als dat van niet-arme kinderen: 34% tegenover 17%.
- Bij arme kinderen die niet 'maatschappelijk actief' zijn spelen *financiële redenen* drie keer zo vaak een rol als bij niet-arme kinderen: 48% tegenover 16%.
- Financiële redenen worden veel vaker genoemd bij niet-deelname aan sport dan bij niet-deelname aan culturele activiteiten.
- Bijstandskinderen nemen veruit de meest ongunstige positie in.

Dit zijn enkele conclusies uit de SCP-publicatie *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen*, die op dinsdag 12 mei jl. is verschenen. In dit rapport beschrijft drs. Gerda Jehoel-Gijsbers de vrijetijdsbesteding ('maatschappelijke participatie') van arme en niet-arme kinderen. Veel aandacht wordt geschonken aan de vraag of de kosten van vrijetijdsactiviteiten een belemmering vormen voor deelname. Deze publicatie is de eerste van vier in het kader van het onderzoeksproject *Armoede en sociale uitsluiting bij kinderen*. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is opdrachtgever voor dit project. Het Ministerie van Jeugd en Gezin is eveneens bij het onderzoek betrokken.

Een eerste peiling

Het kabinet heeft aan gemeenten voor de jaren 2008 en 2009 jaarlijks 40 miljoen euro ter beschikking gesteld om de deelname van arme kinderen aan sport, cultuur en andere recreatieve activiteiten te bevorderen. Doel is het aantal kinderen dat om financiële redenen niet meedoet aan sport, cultuur of andere recreatieve activiteiten in twee jaar tijd te halveren. Om na te gaan of deze doelstelling wordt gehaald, is in 2008 een eerste peiling (nulmeting) uitgevoerd. In 2010 zal de vervolgmeting plaatsvinden. In *Kunnen alle kinderen meedoen?* wordt verslag gedaan van de eerste peiling waarvoor in 2008 2200 kinderen tussen 5 en 18 jaar en één van hun ouders zijn geïnterviewd. In dit rapport wordt een beschrijving gegeven van de verschillen in 'maatschappelijke participatie' tussen arme en niet-arme kinderen, maar wordt nog niet ingegaan op de oorzaken van deze verschillen. Dat komt in een volgend rapport aan de orde.

Arme kinderen

Er zijn verschillende mogelijkheden om de groep arme kinderen af te bakenen. In dit onderzoek is gekozen voor een huishoudinkomen onder 120% van het sociaal minimum, omdat de meeste gemeenten deze grens hanteren in hun armoedebeleid voor kinderen.

(*)Volgens deze definitie telt Nederland 343.000 arme kinderen tussen 5 en 18 jaar; dit is 14% van het totaal aantal kinderen in die leeftijdsgroep. Bij deze groep gaat het relatief vaak om niet-westerse allochtonen (130.000), eenoudergezinnen (182.000), en kinderen die wonen in een gezin met een bijstandsuitkering (132.000).

Arme kinderen participeren minder

Arme kinderen (huishoudinkomen <120% van sociaal minimum) participeren minder in georganiseerde vrijetijdsactiviteiten dan niet-arme kinderen: 34% van de arme tegenover 17% van de niet-arme kinderen doet nergens aan mee. Van de in totaal 2,5 miljoen kinderen tussen 5 en 18 jaar doet 20% (een half miljoen) nergens aan mee.

Binnen de arme groep zijn het vooral de bijstandskinderen die niet maatschappelijk participeren: 44%, terwijl dat bij de 'overig arme' kinderen 30% is. De geringere deelname komt vooral tot uiting bij sport en culturele activiteiten:

- van de bijstandskinderen zit 44% op een sport en 12% op een culturele activiteit;
- van de 'overig arme' kinderen zit 60% op een sport en 22% op een culturele activiteit;
- van de niet-arme kinderen zit 77% op een sport en 26% op een culturele activiteit.

De deelname aan activiteiten van wijk-/buurthuis/gemeente, de extra-activiteiten van de buitenschoolse opvang (BSO) en de buitenschoolse activiteiten verschilt niet tussen arme en niet-arme kinderen. Aan jeugdactiviteiten georganiseerd door kerk of moskee wordt door 15% van de kinderen deelgenomen, iets vaker door arme dan door niet-arme kinderen en vaker door niet-westers allochtonen dan autochtone kinderen.

Financiële redenen om niet deel te nemen

Bij arme kinderen die nergens aan deelnemen is dat in de helft (48%) van de gevallen vanwege financiële redenen; bij de bijstandskinderen onder hen is dat bij tweederde (65%) het geval. Bij de niet-arme kinderen gaat het om 16%. In totaal zijn er 66.000 arme en 52.000 niet-arme kinderen die om financiële reden niet 'maatschappelijke participeren'. Wanneer ook de kinderen daarbij worden geteld die wel ergens aan meedoen, maar vanwege financiële redenen niet ook aan iets anders kunnen deelnemen, gaat het om 124.000 arme en 122.000 niet-arme kinderen.

Sporten is populair, maar ook duur

Sporten is de meest populaire vrijetijdsactiviteit voor kinderen. Driekwart zit op een sport en als ze er niet op zitten, zouden zij dat meestal wel graag willen. Als kinderen niet sporten is dat vaker vanwege financiële redenen dan wanneer zij niet op scouting of een culturele activiteit (muziekles e.d.) zitten. Dat geldt vooral voor de bijstandsgroep. Bij 59% van de bijstandskinderen die niet sporten spelen financiële redenen een rol, terwijl dat bij de niet-arme groep 12% is.

Aan sportcontributie wordt volgens de ouders gemiddeld 326 euro per jaar per kind uitgegeven; 278 euro in de bijstandsgroep en 332 euro in de niet-arme groep. Aan

materiaalkosten voor sport (sportschoenen, -kleding, -attributen) wordt gemiddeld 150 euro per jaar per kind uitgegeven. Contributie of lesgeld voor culturele activiteiten (muziekles, koor, tekenclub etc.) loopt van 165 euro in de bijstandsgroep tot 366 euro in de niet-arme groep. De kosten voor scouting en jeugdactiviteiten georganiseerd door kerk of moskee liggen, zowel voor de arme als niet-arme kinderen, veel lager.

Bijstandskinderen meest in het nadeel

Ook voor andere aspecten van de vrijetijdsbesteding is er een duidelijk verschil tussen de bijstandskinderen en de 'overig arme' kinderen. Bijstandskinderen gaan minder vaak op vakantie, maken minder vaak uitstapjes, nodigen minder vaak kinderen thuis uit en gaan zelf minder vaak naar andere kinderen toe. Zij vieren minder vaak hun verjaardag en bezoeken ook minder verjaardagsfeestjes van anderen. Waarschijnlijk spelen financiële redenen ook hierbij een rol.

-----

*) Op basis van de striktere grens die het SCP meestal in het armoede-onderzoek gebruikt, zijn er in totaal 203.000 arme kinderen (8%) in de leeftijd van 5-18 jaar.

Persbericht 3: Jaarrapport Integratie 2009

Trends in integratie niet-westerse migranten: goede en slechte berichten

Jaarrapport integratie 2009.

- Nederland telt 1,8 miljoen personen van niet-westerse komaf (eerste en tweede generatie) (11% van de totale bevolking). Tweederde behoort tot een van de vier grote herkomstgroepen (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse afkomst). Van deze groepen is bijna de helft in Nederland geboren.
- Inmiddels volgt 22% van de Turks- en Marokkaans-Nederlandse leerlingen havo/vwo, tegen 33% van de Surinaams- en Antilliaans-Nederlandse leerlingen en 48% van de autochtone Nederlandse leerlingen. Van de leerlingen van Chinese afkomst volgt 65% havo/vwo; van de Somalische leerlingen slechts 17%.
- De instroom in het hoger onderwijs (hbo en wo) van jongvolwassenen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond is tussen 1995 en 2008 verdubbeld. De helft van de eerstejaars hbo studenten met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond komt uit het mbo.
- In het tweede kwartaal van 2009 is 21% van de niet-westerse jongeren werkloos, tegen 10% van de autochtone jongeren.
- Werkte in 1996 nog slechts 40% van de niet-westerse migranten, in 2008 was dit aandeel toegenomen tot 57%.
- Nederland telt op dit moment 70.000 ondernemers van niet-westerse herkomst. Dit aantal is de afgelopen tien jaar meer dan verdubbeld.
- Van de autochtone Nederlanders bezit 60% een eigen woning, tegenover 14% van de Marokkaanse Nederlanders, 26% van de Turkse, 31% van de Surinaamse en 20% van de Antilliaanse Nederlanders. Het aandeel niet-westerse huishoudens met een koopwoning is sinds 1998 aanzienlijk gestegen.
- Onder Marokkaanse Nederlanders van de tweede generatie neemt het moskeebezoek toe: in 1998 bezocht 54% nooit een moskee, in 2006 daalde dit naar 34%.
- Sprak in 1996/'97 nog bijna 70% van de schoolgaande kinderen van Marokkaanse afkomst geen Nederlands met vader of moeder, in 2007/'08 is dit aandeel gedaald naar ruim 30%. Bij kinderen van Turkse origine daalde dit aandeel een stuk langzamer (van ruim 80% in 1996/'97 tot circa 60% in 2007/'08).
- Van de kinderen van Somalische afkomst groeit 58% op in een eenoudergezin; bij Antilliaans- en Surinaams-Nederlandse kinderen geldt dit voor respectievelijk 50% en 41% (voor autochtone kinderen is dit aandeel 11%)
- Van de niet-westerse migranten boven de 12 jaar werd in 2007 4,8% als verdachte door de politie geregistreerd. Onder autochtone Nederlanders lag dit percentage op 1,3%.

Dit zijn enkele conclusies uit het *Jaarrapport Integratie 2009*, dat op dinsdag 22 december jl. is verschenen. Het rapport, onder redactie van dr. Mérove Gijsberts en dr. Jaco Dagevos, is opgesteld door het SCP, met bijdragen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Regioplan. In het rapport wordt een beeld gegeven van de positie van niet-westerse migranten op tien verschillende terreinen: demografie,

onderwijs, werk, wonen en wijken, beeldvorming, criminaliteit en inburgering. Ook wordt vastgesteld welke trends zichtbaar zijn in de sociaal-culturele positie (o.a. interetnisch contact, religieus gedrag en het gebruik en beheersing van de Nederlandse taal). Bovendien wordt nader ingezoomd op twee specifieke groepen (jongeren en vrouwen). De aandacht richt zich in het bijzonder op ontwikkelingen in integratie. Het *Jaarrapport Integratie* is geschreven op verzoek van de minister voor WWI.

TRENDS IN INTEGRATIE: ONTWIKKELINGEN OP HOODFLIJNEN

Gunstige ontwikkelingen

Een aantal ontwikkelingen in integratie gaan gestaag maar betrekkelijk langzaam de goede richting uit: - Positief is bijvoorbeeld de toenemende instroom van niet-westerse migranten in hoger onderwijs.

- Steeds meer leden van niet-westerse groepen beheersen de Nederlandse taal en spreken met partner en kinderen Nederlands.
- Het toenemende aandeel van de tweede generatie in de meeste migrantengroepen heeft op deze ontwikkelingen een gunstige uitwerking.
- Als gevolg hiervan is ook een verbetering op de arbeidsmarkt zichtbaar: het beroepsniveau stijgt langzaam maar gestaag, migrantenondernemers worden steeds succesvoller.
- Langzamerhand treedt een daling van uitkeringsafhankelijkheid en armoede onder niet-westerse huishoudens op.
- Ook op de woningmarkt gaan migranten duidelijk vooruit: ze kopen vaker een huis en hebben meer ruimte ter beschikking. Steeds vaker gaat dit gepaard met het vertrek van niet-westerse migranten uit de grote steden (veelal huurwoningen) naar de randgemeenten (veelal koopwoningen).

Ongunstige ontwikkelingen

- De werkloosheid loopt snel op onder niet-westerse migranten. Vooral jongeren worden de dupe. Inmiddels is een op de vijf niet-westerse jongeren werkloos (tweede kwartaal 2009), tegen 10% onder autochtone jongeren.
- De woon- en schoolsegregatie is aanzienlijk en neemt eerder toe dan af. Vooral in de grote steden zijn er tal van buurten waar bijna geen autochtone Nederlanders meer wonen en ook komen niet-westerse leerlingen op veel scholen nauwelijks autochtone kinderen meer tegen.
- Niet-westerse jongeren groeien veel vaker op in eenouderhuishoudens, vertonen meer probleemgedrag en hebben grotere (fysieke en psychische) gezondheidsproblemen. Daaraan kan worden toegevoegd dat schooluitval onder niet-westerse jongeren veel meer voorkomt.
- De oververtegenwoordiging in de criminaliteit hoog is en dan vooral van jongens van Marokkaanse en Antilliaanse komaf.
- Veel niet-westerse migranten staan op de arbeidsmarkt aan de kant, getuige de lage arbeidsparticipatie en hoge uitkeringsafhankelijkheid.
- De onderlinge sociale afstand is groot. In de achterliggende jaren zijn de vrijetijdscontacten tussen niet-westerse migranten en autochtone Nederlanders niet toegenomen.
- Tussen bevolkingsgroepen bestaat aanzienlijk wederzijds onbegrip, met name tussen moslims en niet-moslims.

TRENDS IN INTEGRATIE: ONTWIKKELINGEN PER THEMA

Veel Turkse en Marokkaanse Nederlanders met dubbele nationaliteit

Nederland telt 1,8 miljoen niet-westerse migranten (11% van de totale bevolking). Tweederde behoort tot een van de vier grote herkomstgroepen (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse afkomst). Van deze groepen is bijna de helft in Nederland geboren. Er zijn in Nederland 1,1 miljoen Nederlanders met een dubbele nationaliteit, met name Turkse en Marokkaanse Nederlanders.

Daling migratiehuwelijken

In de periode 2001-2007 haalden naar verhouding steeds minder Turkse en Marokkaanse Nederlanders hun huwelijkspartner uit het land van herkomst. In 2001 sloot nog ruim de helft van de huwende Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse mannen en vrouwen een migratiehuwelijk. In 2007 was dat gedaald naar tussen de 15 en 20%. Zij kiezen weliswaar nog nauwelijks voor een autochtone Nederlandse partner (10%), maar wel voor een in Nederland geboren partner uit een eigen herkomstgroep. De laatste cijfers wijzen echter weer op een toename van het aantal huwelijksmigranten.

Stijgende immigratie en dalende emigratie

De immigratie steeg in 2008 naar ruim 140.000 personen, het hoogste aantal ooit. Deze groep bestaat uit 70.000 westerse en 52.000 niet-westerse migranten. De stijging komt vooral door een sterk stijgende immigratie van westerse migranten (vooral Polen). De emigratie nam na 2006 af, vooral onder niet-westerse migranten, tot in totaal 116.000 in 2008. Ook onder de tweede generatie nam de emigratie af. Het migratiesaldo komt daarmee, met ruim 26.000, in 2008 weer flink in de plus, maar is nog altijd duidelijker lager dan in 2001.

Veel veranderingen in inburgeringsstelsel; maar weinig bekend over resultaat

In 2007 heeft een belangrijke stelselwijziging plaatsgevonden in het inburgeringsstelsel en sindsdien hebben diverse aanpassingen plaatsgevonden. In 2008 werden er zo'n 40.000 inburgeringstrajecten gestart. Dit aantal ligt onder de prognoses. De slagingspercentages voor de afzonderlijke deelexamens liggen op een hoog niveau. Deze percentages variëren van 75 tot ruim 90 procent, afhankelijk van het deelexamen. De afgelopen jaren hebben circa 10.000 personen aan de inburgeringseisen voldaan. Hierbij moet wel bedacht worden dat voor velen de inburgeringstermijn nog niet om is. Over de doorstroom naar verdere vervolgcactiviteiten - zoals werk, onderwijs of sociale activering - is geen informatie voorhanden.

Het opleidingsniveau stijgt, maar veel niet-westerse jongeren hebben geen startkwalificatie

Het opleidingsniveau onder niet-westerse migranten stijgt langzaam maar zeker. Toch blijft het opleidingsniveau van niet-westerse migranten ruim achter bij dat van autochtone Nederlanders. Dit geldt het meest voor Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Het niveau van een startkwalificatie (een diploma op mbo-2, havo of vwo-niveau) is voor veel niet-westerse jongvolwassenen nog niet weggelegd. Van de autochtone niet meer schoolgaande jongvolwassenen tussen de 20 en 35 jaar heeft 81% een startkwalificatie (opleidingsniveau van ten minste een havo- of vwo diploma of een mbo-diploma op niveau 2). Onder jongvolwassenen van Turkse en Marokkaanse herkomst geldt dit voor resp. 37% en 44%. Van de Surinaamse Nederlanders tussen 20 en 35 jaar heeft 52% een startkwalificatie en van de Antilliaanse Nederlanders 60%. De

tweede generatie beschikt veel vaker over een startkwalificatie dan de eerste generatie. Gunstig is ook dat sinds het begin van de jaren negentig het aandeel niet-westerse migranten met een startkwalificatie is toegenomen.

Migrantenkinderen steeds vaker naar peuterspeelzaal

Aanvangsachterstanden in het basisonderwijs worden langzamerhand kleiner voor kleuters van Turkse en Marokkaanse herkomst, maar de kloof met autochtone niet-achterstandsleerlingen is nog erg groot, vooral met betrekking tot taal. Een positieve ontwikkeling is dat kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst relatief vaak deelnemen aan voor- en voerschoolse programma's. Hun bezoek aan peuterspeelzalen is in tien jaar tijd sterk toegenomen.

Basisonderwijs: taalachterstand groot, vooral onder leerlingen van Turkse herkomst

In het basisonderwijs is er nog sprake van een grote achterstand van niet-westerse leerlingen, met name in taal. Leerlingen van Turkse afkomst hebben de grootste taalachterstand. Door de tijd genomen worden taalprestaties wel beter - het meest bij Marokkaans-Nederlandse leerlingen -, maar het gaat langzaam. Veel sneller gaat het op het gebied van rekenen. Leerlingen van Marokkaanse en Turkse komaf hebben hun rekenachterstand ten opzichte van autochtone niet-achterstandsleerlingen in 13 jaar tijd ongeveer gehalveerd. Tussen het schooljaar 1994/95 en 2007/08 is een duidelijk stijgende lijn in de Citoscores van Turkse-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse leerlingen te onderkennen. Hun gemiddelde score ligt in 2007/08 4 punten hoger dan in 1994/95.

Voortgezet onderwijs: vooruitgang, maar Turkse groep kwetsbaar

De havo/vwo deelname van leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst is nog altijd maar half zo hoog als die van de autochtoon Nederlandse leerlingen, van wie bijna de helft naar het havo/vwo gaat. Leerlingen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond doen het in dit opzicht beter, maar staan toch ook nog op een flinke achterstand. Enkele van de kleinere niet-westerse groepen hebben juist een goede positie; bijna twee op de drie leerlingen van Chinese origine zit op havo/vwo en dit geldt ook voor circa de helft van de leerlingen met Iraanse wortels.

De schoolloopbaan van niet-westerse leerlingen in het voortgezet onderwijs verloopt minder goed; ze blijven vaker zitten, slagen minder vaak voor het eindexamen en vertrekken vaker voortijdig uit het onderwijs. Leerlingen van Turkse herkomst lopen het vaakst aan tegen problemen zoals zittenblijven en niet slagen voor het eindexamen. Dit kan te maken te hebben met de taalachterstand waarmee zij van de basisschool komen. Halen leerlingen uit de niet-westerse herkomstgroepen een diploma in het voortgezet onderwijs, dan stromen ze vaker door naar vervolgonderwijs dan autochtone Nederlandse leerlingen. Een positieve ontwikkeling is verder dat het voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs bij leerlingen uit de niet-westerse herkomstgroepen de afgelopen jaren is verminderd.

Hoger onderwijs: stevige inhaalslag

De instroom in het hoger onderwijs (hbo en wo) van (tweede generatie) jongvolwassenen is tussen 1995 en 2008 toegenomen met 16 (Surinaamse achtergrond), 17 (Marokkaanse achtergrond) tot meer dan 20 procentpunten (Turkse achtergrond). De instroom van autochtoon Nederlandse jongeren nam eveneens toe, maar deze toename (11 procentpunten) is duidelijk geringer dan die van de drie genoemde groepen. De helft van de eerstejaars hbo studenten met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse

achtergrond komt uit het mbo. Net als in het voortgezet onderwijs en in het mbo verloopt de studie in het hoger onderwijs wel minder goed bij studenten uit de niet-westerse groepen: ze doen er langer over om hun diploma te halen en vallen vaker uit. Dit geldt overigens meer voor mannen dan voor vrouwen.

Oplopende werkloosheid, vooral bij jongeren

De arbeidsmarktpositie van niet-westerse migranten was tot 2008 betrekkelijk gunstig, maar staat thans onder druk vanwege de snel verslechterende arbeidsmarkt. Het tekent de conjunctuurgevoelige situatie van de niet-westerse groepen. Sinds het derde kwartaal van 2008 vertoont de werkloosheid een stijgende lijn. Hiermee komt een einde aan de daling van de werkloosheid die inzette na 2005. In het tweede kwartaal van 2009 behoren 84.000 niet-westerse migranten tot de werkloze beroepsbevolking (11,2% van de niet-westerse beroepsbevolking) en zijn er 239.000 autochtone Nederlanders werkloos (3,8%). Het zijn vooral de jongeren uit de minderheidsgroepen bij wie de werkloosheid snel oploopt. In het tweede kwartaal van 2009 is 21% van de niet-westerse jongeren werkloos, tegen 10% van de autochtone jongeren. Hier wreekt zich het feit dat veel niet-westerse jongeren niet voldoende gekwalificeerd zijn voor de arbeidsmarkt. Daarnaast zorgt hun oververtegenwoordiging in tijdelijke functies voor hun kwetsbare positie.

Stijging arbeidsparticipatie en beroepsniveau onder migranten

Er zijn ook positieve ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Werkte in 1996 40% van de niet-westerse migranten, in 2008 bedroeg dit aandeel 57%. Onder autochtone Nederlanders steeg deze zogenoemde netto-participatie van 61% naar 69%. Door de economische crisis neemt de netto-participatie in de eerste kwartalen van 2009 weer wat af onder migranten.

Werkenden uit de vier grote niet-westerse groepen bereiken steeds vaker de hogere sporten van de beroepenladder. Vooral de tweede generatie heeft in de afgelopen 10 jaar een grote sprong gemaakt. Het wijst op het ontstaan van een substantiële middenklasse onder migranten in Nederland.

De arbeidsdeelname van migrantenvrouwen neemt toe; het kindertal neemt af

Vrouwen van niet-westerse herkomst krijgen minder en later kinderen. Dit geldt vooral voor de tweede generatie. Ze krijgen hun eerste kind nu vrijwel op dezelfde leeftijd als autochtone vrouwen. Turks- en Marokkaans-Nederlandse vrouwen van de tweede generatie krijgen inmiddels ongeveer evenveel kinderen als autochtone vrouwen (gemiddeld circa 1,8). Het lagere kindertal heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen dat niet-westerse vrouwen zich de afgelopen jaren meer op de arbeidsmarkt zijn gaan richten. In alle groepen nam de arbeidsdeelname van vrouwen in de afgelopen tien jaar toe. De grootste verandering trad op bij vrouwen van Turkse en Marokkaanse herkomst: hun arbeidsdeelname verdubbelde, maar ligt zelfs dan nog op een relatief laag niveau (rond 40%). Dit verschilt nog aanzienlijk met de arbeidsdeelname van autochtone en Surinaams-Nederlandse vrouwen (rond 60%). De arbeidsdeelname van Antilliaans-Nederlandse vrouwen ligt hier tussenin (49%).

Snelle groei ondernemerschap onder migranten

Nederland telt op dit moment 70.000 ondernemers van niet-westerse herkomst. Dit aantal is de afgelopen tien jaar gegroeid met ruim 40.000. Het aandeel ondernemers is het grootst onder de Chinese groep (13%), daarna volgen Turkse en Iraanse Nederlanders (beide 7%); ter vergelijking: onder autochtonen ook ongeveer 7%. Positief

is verder dat de spreiding van migrantenondernemers over verschillende branches steeds groter wordt en dat de 'overlevingskansen' in de laatste 10 jaar zijn verbeterd.

Veel vluchtelingen in de bijstand

Onder de vluchtelingengroepen is de uitkeringsafhankelijkheid groot. Onder Somalische Nederlanders heeft niet minder dan 36% een bijstandsuitkering (cijfers maart 2009). Bij Afghaanse Nederlanders ligt het aandeel bijstandsuitkeringen op 23%, bij Iraakse Nederlanders op 30%. Van de Iraanse Nederlanders van 15-65 jaar zit 18% in de bijstand, tegen 1,6% van de autochtone Nederlanders.

Aantal concentratiewijken groeit

De afgelopen tien jaar zijn er steeds meer concentratiewijken gekomen. In 50 wijken (postcodegebieden) in Nederland maken mensen met een niet-westerse achtergrond inmiddels de meerderheid van de bevolking uit. Ruim een half miljoen burgers wonen in een van deze wijken. De meeste van deze wijken liggen in de drie grootste steden. Het aantal zwarte en gemengde wijken is de afgelopen tien jaar verder toegenomen. Was in 1998 iets meer dan 75% van alle ruim 4.000 wijken in Nederland 'wit' (meer dan 95% autochtone Nederlanders), tien jaar later was dit afgenomen tot 68% van de wijken. In 2008 maken in ruim 5% van de wijken niet-westerse migranten ten minste een kwart van de bevolking uit; in 1998 was dit nog 3%. Door de snellere groei van de niet-westerse bevolking ten opzichte van de westerse, nemen in de gemeenten met substantiële migrantengroepen de ontmoetingskansen met autochtone Nederlanders af.

Kwaliteitsachterstand in wonen wordt ingelopen, vooral door meer woningaankopen

De achterstand in woonkwaliteit van met name Marokkaanse en Turkse Nederlanders wordt de laatste jaren vooral verkleind door de toename van het eigen woningbezit. Met uitzondering van de Antilliaanse Nederlanders is het aandeel niet-westerse huishoudens met een koopwoning sinds 1998 aanzienlijk gestegen. Wel is er nog steeds een groot verschil met autochtone Nederlanders: van de autochtone Nederlanders bezit momenteel 60% een eigen woning, tegenover 14% van de Marokkaanse Nederlanders, 26% van de Turkse, 31% van de Surinaamse en 20% van de Antilliaanse Nederlanders.

Dit is deels een gevolg van de concentratie van niet-westerse migranten in de grote steden, waar relatief weinig koopwoningen beschikbaar zijn.

De woonkwaliteit is verder toegenomen door een snelle daling van de gemiddelde woningbezetting onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders (van ruim 4,5 personen in 1982 tot 3 in 2006) en een toename van het aantal kamers in de woning. Ook nam de tevredenheid met de woning onder deze groepen toe.

Niet-westerse allochtonen oververtegenwoordigd in verdachtenregistraties

Werd in 2007 van alle autochtone Nederlanders boven de 12 jaar 1,3% verdacht van een misdrijf, onder migranten van niet-westerse herkomst was dat aandeel 4,8%.

Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders worden het vaakst verdacht van een misdrijf (resp. 7,9% en 6,4%). Van de niet-westerse groepen kennen personen van Turkse afkomst het laagste verdachtenpercentage (3,9%).

Onder minderjarigen (12 tot 18 jaar) stijgt het aandeel verdachten sneller dan onder de totale groep verdachten. Voor autochtone minderjarigen steeg de kans van 1,2% in 1998 naar 2,1% in 2007. Voor niet-westerse minderjarigen steeg deze van 5,0% in 1998 naar 6,4% in 2007. Minderjarige jongens van Antilliaanse en Marokkaanse afkomst kennen

het hoogste verdachtenpercentage met respectievelijk 13,6% en 15,9%. Van de autochtone jongens tussen de 12 en 19 jaar wordt 3,3% verdacht van een misdrijf.

Niet-westerse migranten zijn vaker slachtoffer van criminaliteit en voelen zich onveiliger, wel zijn zij positiever over de politie

Niet-westerse migranten worden niet alleen vaker verdacht van criminaliteit, maar zijn er ook vaker slachtoffer van. De kans op slachtofferschap is voor autochtone Nederlanders licht gedaald tussen 2005 en 2008; voor niet-westerse migranten echter niet. Onveiligheidsgevoelens zijn eveneens wijder verspreid onder niet-westerse migranten dan onder autochtone Nederlanders. De veiligheidsbeleving ontwikkelt zich de afgelopen jaren positief en in dit geval zowel voor autochtone Nederlanders als voor niet-westerse migranten. Niet-westerse migranten hebben (als dader en als slachtoffer) vaker met criminaliteit te maken dan autochtone Nederlanders. Toch zijn zij positiever over de politie dan de autochtone Nederlanders. Dit is voornamelijk voor migranten van de eerste generatie het geval.

Weinig ontwikkelingen in interetnische contacten

Turkse Nederlanders zijn het sterkst op de eigen groep gericht: 65% gaat in de vrije tijd voornamelijk om met leden van de eigen groep. Dit is tussen 1994 en 2006 nauwelijks veranderd. Onder Marokkaanse Nederlanders is de oriëntatie op de eigen herkomstgroep afgenomen; in 2006 is het aandeel personen van Marokkaanse herkomst dat overwegend met de eigen groep omgaat minder groot dan in 1994 (van 61 naar 54%). Ook bij de Surinaams-Nederlandse groep is de gerichtheid op de eigen herkomstgroep afgenomen (van 38 naar 31%). Onder de Antilliaanse Nederlanders is wat betreft de etnische signatuur van de vrienden- en kennissenkring tussen 1994 en 2006 niet zoveel veranderd: 30% van de Antilliaanse-Nederlanders gaat voornamelijk met de eigen groep op.

Tweede generatie Marokkaanse Nederlanders vaker naar de moskee

De overgrote meerderheid van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders beschouwt zichzelf als moslim. Er is hierin geen afname te onderkennen tussen 1998 en 2006, ook niet bij tweede generatie. Ruim de helft van de Turkse en Marokkaanse moslims gaat echter nooit of nauwelijks naar de moskee en dit aandeel neemt toe, vooral bij eerste generatie. Onder Marokkaanse Nederlanders van de tweede generatie neemt het moskeebezoek echter toe. In 1998 bezochten veel meer tweede- dan eerstegeneratie Marokkaanse Nederlanders nooit een moskee (resp. 54% en 28%); In 2006 is er nauwelijks verschil meer tussen de generaties (resp. 34% en 37%). Voor Turkse Nederlanders is het beeld anders: zowel de eerste als tweede generatie gaat steeds minder naar de moskee.

De tweede generatie vindt een school die aansluit bij de eigen religie veel minder belangrijk dan de eerste generatie en gaat hieraan ook steeds minder belang hechten. Wel bestaat er onder beide generaties (Marokkaanse en Turkse Nederlanders) een sterke voorkeur voor een moslimpartner (pm cijfers toevoegen). Hierin is tussen 1998 en 2006 weinig veranderd.

Nederlandse taalvaardigheid verbetert snel bij Marokkaanse Nederlanders

In de afgelopen circa 10 jaar zijn met name Marokkaanse Nederlanders zich veel meer gaan bedienen van de Nederlandse taal en is hun beheersing ervan beter geworden. Het in de herkomsttaal praten met de vader of moeder is in elf jaar tijd meer dan gehalveerd onder schoolgaande kinderen van Marokkaanse afkomst: sprak in 1996/'97 nog bijna

70% in de eigen taal met de vader of moeder, in 2007/'08 is dit aandeel gedaald naar ruim 30%. Opvallend is de snelle verbetering van de taalbeheersing onder Marokkaans-Nederlandse moeders van schoolgaande kinderen.

Ondanks vooruitgang spreken Turkse Nederlanders de taal het minst goed. Bovendien bedienen zij zich binnen het gezin van alle groepen veruit het meest van de eigen taal. Kinderen van Turkse origine spreken veel vaker dan Marokkaans-Nederlandse kinderen in de eigen herkomsttaal met de ouders; bovendien daalt dit aandeel een stuk langzamer (van ruim 80% in 1996/'97 tot circa 60% in 2007/'08).

Opvattingen over de multi-etnische samenleving voorzichtig minder negatief

Onder een aanzienlijke groep autochtone Nederlanders heerst onvrede over de multi-etnische samenleving. Men was het meest negatief in de roerige eerste jaren van het nieuwe millennium (9/11, de opkomst van Fortuyn en de moord op Van Gogh). Al bijna twintig jaar vindt circa de helft van de Nederlandse bevolking dat er teveel mensen van een andere nationaliteit in Nederland wonen. In 2000 was de weerstand het hoogst (53%); dit blijft ongeveer zo tot 2004. De laatste jaren lijken de opvattingen zich weer wat meer in positieve richting te ontwikkelen, Vooral in 2006 en 2008 doet zich een sterke daling voor tot 39% in 2008, ongeveer hetzelfde niveau als in het midden van de jaren negentig.

Migranten ervaren een gebrek aan acceptatie

Niet-westerse migranten voelen zich lang niet altijd geaccepteerd en vinden dat het maatschappelijke klimaat ten opzichte van migranten te wensen overlaat. In 2006 zegt circa 40% van de Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse Nederlanders af en toe tot zeer vaak met discriminatie te worden geconfronteerd. Onder Surinaamse Nederlanders komt dit minder voor (33%). Hoger opgeleide migranten zijn in een aantal opzichten negatiever en geven bijvoorbeeld vaker aan met discriminatie te maken te hebben.

Onbegrip tussen moslims en niet-moslims

Opvattingen over moslims zijn (tussen 1995 en 2005) beduidend negatiever zijn geworden. Meer autochtone Nederlanders dan in 1995 vinden dat islamitische vrouwen met een hoofddoek zich niet aanpassen aan de samenleving (van 34% naar 43%), dat moslims hun godsdienst misbruiken voor politieke doeleinden (van 31% naar 51%) en dat moslims gemakkelijk naar geweld grijpen om hun problemen op te lossen (van 29% naar 42%). Ook is driekwart van de autochtone Nederlanders van mening dat moslims geen respect hebben voor homoseksuelen.

Daarnaast vindt minder dan de helft van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders (in 2006) dat de meeste Nederlanders respect hebben voor de islamitische cultuur (resp. 46% en 39%). Bovendien is 61% van de Turkse en 72% van de Marokkaanse moslims van mening dat in Nederland te negatief tegen de islam wordt aangekeken.

Tegenstellingen worden met name ervaren door hoger opgeleide moslims en lager opgeleide autochtone Nederlanders – alhoewel ook onder hoog opgeleide autochtone Nederlanders een aanzienlijke groep deze mening is toegedaan.

Migrantenjongeren groeien minder vaak op in armoede, wel vaker in eenoudergezinnen

Kinderen van niet-westerse herkomst hebben een grotere kans om in armoede op te groeien dan autochtone Nederlandse kinderen. Sinds het midden van de jaren negentig is het percentage kinderen dat in armoede opgroeit bij alle herkomstgroepen wel gedaald; deze daling is het scherpst voor Marokkaans-Nederlandse kinderen (van 46%

in 1995 naar 21% in 2007) en Turks-Nederlandse kinderen (van 37 naar 16%). Voor autochtone Nederlandse kinderen daalde het aandeel van 7% naar 5%.

Sinds de tweede helft van de jaren negentig is in bijna alle migrantengroepen het aandeel jeugdigen in eenoudergezinnen toegenomen. Van de kinderen van Somalische komaf groeit zelfs 58% op in een eenoudergezin; bij Antilliaans- en Surinaams-Nederlandse kinderen geldt dit respectievelijk voor 50% en 41% (voor autochtone kinderen is dit aandeel 11%; voor Turkse 17% en voor Marokkaanse 15%).

Tienerzwangerschappen komen naar verhouding bij meisjes van niet-westerse herkomst veel vaker voor dan bij autochtone Nederlandse meisjes. Het meest is dit het geval onder (alleenstaande) meisjes van Antilliaanse en Surinaamse herkomst. Sinds 1997 is het aandeel tienermoeders in niet-westerse migrantengroepen meer dan gehalveerd (van achttien per duizend in 1997 naar acht per duizend in 2007).

Meer gezondheidsproblemen en probleemgedrag kinderen van niet-westerse herkomst

Kinderen van migranten ervaren een slechtere gezondheid dan autochtone Nederlandse kinderen. Kinderen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst rapporteren vaker overgewicht dan autochtone kinderen. Ook hebben zij over het algemeen wat minder vaak lichaamsbeweging, en zijn minder vaak lid van een sportvereniging. Dat laatste geldt met name voor meisjes.

Migrantenkinderen en -jongeren rapporteren vaker probleemgedrag zoals agressie, grensoverschrijdend gedrag en problemen met leeftijdgenoten dan autochtone leeftijdgenoten. Ook psychosomatische klachten komen bij jeugdigen met een niet-westerse herkomst meer voor.

SCP-publicatie 2009/18, *Jaarrapport integratie 2009*, Mérove Gijsberts, Jaco Dagevos (red.), Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, december 2009, ISBN 978 90 377 0446 4, prijs € 17,50.

De publicatie is verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel of te bestellen via de web-site: www.scp.nl

Voor meer informatie: drs. Kees M. Paling, Communicatie en Voorlichting, tel: 070 – 340 7256/7000,
e-mail: k.paling@scp.nl

Persbericht 4: De Sociale Staat van Nederland 2009

Leefsituatie Nederlanders tot 2009 verbeterd, vermindering welvaart nog niet zichtbaar

Sociale Staat van Nederland 2009

- In de afgelopen tien jaar is de leefsituatie van de Nederlanders verbeterd en is er vooruitgang geboekt op belangrijke maatschappelijke terreinen. Van alle Europese landen scoorde Nederland in 2008 het laagst op de Misère-index.
- Ondanks de financiële crisis is driekwart van de Nederlanders van mening dat Nederland een welvarend land is. Nederlanders hebben echter veel minder vertrouwen in de toekomst: slechts 29% denkt in 2009 dat de welvaart ook in de toekomst zal aanhouden; in 2006 was dit aandeel 68%.
- Laagopgeleiden en de lage inkomensgroepen hebben beduidend minder vertrouwen in hun medeburgers en minder politieke belangstelling. Ze zijn ook minder maatschappelijk actief dan anderen.
- Meer dan inwoners van andere Europese landen zijn Nederlanders in groten getale aangesloten bij maatschappelijke organisaties. De bereidheid tot het geven van donaties aan goede doelen is hoog: 88% van alle huishoudens doet hieraan mee.
- Was in 2000 nog ruim de helft van de mensen van mening dat er te veel allochtonen in Nederland wonen, in 2008 was dat gedaald naar 39%.
- De arbeidsparticipatie is gegroeid en behoort met 68% inmiddels tot de hoogste van Europa. Vooral vrouwen, ouderen en niet-westerse allochtonen werken nu vaker dan voorheen.
- Van de 25-35-jarigen in Nederland is 38% van de vrouwen hoogopgeleid, tegenover 34% van de mannen.
- Nederland is middenmoter in Europa wat betreft het voorkómen van schooluitval.
- De gemiddelde levensverwachting nam de afgelopen tien jaar toe (tot gemiddeld 80 jaar), maar het aantal levensjaren zonder chronische ziekten nam af. Mensen met een lagere sociaal-economische status leven ongezonder, korter en in minder goede gezondheid.
- De deelname aan sport steeg tot 65% in 2007, maar het lidmaatschap van sportverenigingen steeg niet mee.
- Het percentage Nederlanders dat zich wel eens onveilig voelt, daalde van 27% in 2005 naar 20% in 2008.
- Onder Marokkaanse, Turkse en Surinaamse Nederlanders groeit het eigenwoningbezit snel.

Dit zijn enkele belangrijke punten uit de SCP-publicatie *De Sociale Staat van Nederland 2009*, die op donderdag 26 november jl. is aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer, mw. Gerdi A. Verbeet. Het tweejaarlijkse rapport, onder redactie van Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Evert Pommer en Peggy Schyns, geeft een beeld van de sociale situatie in Nederland. Aan de hand van kerncijfers worden de ontwikkelingen van de laatste tien jaar geanalyseerd op de terreinen onderwijs, arbeid, inkomen,

gezondheid, vrijetijdsbesteding, participatie, veiligheid en wonen. Verder wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de publieke opinie en het politieke klimaat, de leefsituatie van de Nederlanders, het gebruik dat Nederlanders maken van voorzieningen en de waardering die zij voor deze voorzieningen hebben. De kerncijfers worden afgezet tegen de beleidsdoelstellingen van de overheid. Waar gegevens beschikbaar waren, is nagegaan hoe Nederland scoort in vergelijking met de Europese bureaus.

Leefsituatie Nederlanders afgelopen tien jaar verder verbeterd

In de afgelopen tien jaar is de leefsituatie van de Nederlanders - gemeten naar hun woonsituatie, gezondheid, vrijetijdsbesteding, sociale participatie, sportbeoefening, vakantiegedrag, bezit van consumptiegoederen en mobiliteit - verbeterd en is er vooruitgang geboekt op belangrijke maatschappelijke terreinen. Achterstanden zijn verkleind, tegenstellingen verminderd. De verschillen in leefsituatie tussen hoge en lage inkomens, hoog- en laagopgeleiden, werkenden en niet-werkenden nemen af. Steeds minder mensen hebben te maken met een cumulatie van maatschappelijke achterstanden.

Nederland had in 2008 de laagste score in Europa op de zogenoemde misère-index. Zowel het niveau van werkloosheid, als de inflatie en het begrotingstekort van de overheid behoorden tot de laagste in Europa. Daarnaast scoren we Europees gezien ook goed als het gaat om het geluk van de bevolking. De overgrote meerderheid (84%) van de Nederlanders vindt zichzelf (erg) gelukkig. In de huidige crisistijd blijkt ook dat de economische basis goed is en dat de vooruitzichten op dit vlak voor de eerstkomende jaren voor Nederland gunstiger - of misschien is het beter te zeggen: minder ongunstig - zijn dan voor de meeste andere EU-landen.

Nederlanders minder vertrouwen in de toekomst

Ondanks de financiële crisis is driekwart van de Nederlanders van mening dat Nederland een welvarend land is. Nederlanders hebben echter veel minder vertrouwen in de toekomst: slechts 29% van hen denkt in 2009 dat de welvaart ook in de toekomst zal aanhouden; in 2006 was dit aandeel 68%.

De vijf belangrijkste maatschappelijke problemen die men onderscheidt, zijn: samenleven en omgangsvormen, inkomen en economie, politiek en bestuur, criminaliteit en veiligheid, en immigratie en integratie. Laagopgeleiden en de lage inkomensgroepen hebben beduidend minder vertrouwen in medeburgers, hebben een geringere politieke belangstelling en zijn veel minder maatschappelijk actief dan mensen met meer opleiding en inkomen. Vooral werklozen en arbeidsongeschikten vertonen vaak tekenen van sociaal isolement en zijn naar verhouding weinig bij maatschappelijke organisaties aangesloten. Niet het sociale isolement, maar wel de naar verhouding geringe maatschappelijke deelname vinden we ook bij niet-westerse allochtone groepen, en daar eveneens vooral bij de laagst opgeleiden.

Opvattingen over integratie milder

Hoewel de heftigheid van het politieke debat over de integratie van minderheden, - en met name die met een islamitische achtergrond-, evenals de grote aandacht daarvoor in de media, anders doen vermoeden, is de Nederlandse bevolking door de jaren heen juist

milder geworden. Was in 2000 nog ruim de helft van de mensen van mening dat er te veel allochtonen in Nederland wonen, nu is dat gedaald naar 39%. Dit betekent niet dat alles pais en vree is tussen de bevolkingsgroepen. Twee derde van de Nederlanders vindt de tegenstelling tussen autochtonen en niet-westerse migranten groot tot zeer groot. Overigens wijken de diverse allochtone groepen niet eens veel af van de autochtone Nederlanders in hun opvattingen over integratie. Ook zij hechten bijvoorbeeld groot belang aan het leren van de Nederlandse taal. Zowel autochtone als allochtone Nederlanders zijn het in overgrote meerderheid oneens met de stelling dat allochtonen de eigen cultuur en gewoonten moeten loslaten.

Sociale betrokkenheid en participatie onder druk

Meer dan inwoners van andere Europese landen zijn Nederlanders in groten getale aangesloten bij maatschappelijke organisaties en bereid tot het geven van donaties aan goede doelen. Sinds het eind van de jaren '90 is het percentage Nederlandse huishoudens dat goede doelen financieel ondersteunt gestegen van 71% naar 88%.

Wel is het percentage burgers dat is aangesloten bij een organisatie sinds 1995 aan het teruglopen; dat geldt voor zowel voor ideële organisaties als belangenorganisaties en recreatieve organisaties.

Ook qua vrijwilligerswerk behoort Nederland tot de top van Europa. Op de terreinen sport, hobby's en amateurkunst is het grootste aantal vrijwilligers actief (samen 20%) en dat is door de jaren heen opvallend stabiel gebleven. Niettemin neemt het aantal Nederlanders dat niet bij een organisatie is aangesloten sinds halverwege de jaren negentig gestaag toe. Die afnemende organisatiegraad zien we in de politiek, de arbeidswereld, het onderwijs en de vrijetijdssfeer (sport, hobby, amateurkunst, vrouwenbonden, jeugdverenigingen). Ook daalde het totaal van bijdragen aan goede doelen sinds 2003, voornamelijk door de fors slinkende donaties van bedrijven. De huidige economische crisis zal daar ook nog een extra negatief effect op hebben.

Inkomensongelijkheid stabiel, lichte afname van armoede

De reële koopkracht van inkomens steeg tussen 1997 en 2007 met 6%. Sinds het begin van het decennium was de groei verhoudingsgewijs sterk bij paren met kinderen en eenoudergezinnen. Sommige groepen is het wel wat minder goed vergaan dan andere, zoals de eenverdieners zonder kinderen en de bijstandsgerechtigden. De arbeidsparticipatie is gegroeid tot 68% en behoort inmiddels tot de hoogste van Europa. Vooral vrouwen (van 49% arbeidsparticipatie in 1998 naar 59% in 2008), ouderen van 55-64 jaar (van 29% naar 45%) en niet-westerse allochtonen (van 47% naar 57%) werken nu vaker dan voorheen. De verhouding tussen het aantal werkenden en het aantal inactieven (exclusief AOW'ers) is verbeterd. Waren er in 1998 32 inactieven per 100 werkenden, in 2008 was dit gedaald naar 25. De inkomensongelijkheid in Nederland en het aandeel van de rijkere in het totale inkomen bleven sinds 1997 tamelijk stabiel. Volgens het 'niet-veel-maar-toereikend-criterium' nam de armoede af van 7% in 1997 tot 4,7% in 2007.

Meer hoogopgeleide jonge vrouwen dan mannen

In tien jaar tijd is het aandeel hoogopgeleiden in de Nederlandse bevolking toegenomen van 22% tot 28%. In Nederland, maar ook elders in Europa, zijn jonge vrouwen qua opleidingsniveau jonge mannen voorbijgestreefd. Van de 25-35-jarigen in Nederland is 38% van de vrouwen hoogopgeleid, tegenover 34% van de mannen. In de gehele EU is dat 34% van de vrouwen van 25-35 jaar tegenover 27% van de mannen in die leeftijdscategorie.

De stijging in deelname aan het *havo en vwo* zet door. In 1997 werd dit type onderwijs door 35% van de 15-jarigen bezocht, in 2008 door 41%. Ook de deelname aan het hoger onderwijs blijft toenemen. Inmiddels begint 60% na het voortgezet onderwijs aan een hbo- of wo-opleiding.

De deelname aan het *speciaal onderwijs* blijft groeien. Dit betreft vooral het aantal leerlingen met ernstige gedragsproblemen: in tien jaar tijd is dit in het basisonderwijs ruim anderhalf maal zo groot geworden; in het voortgezet onderwijs is het zelfs bijna verdriedubbeld.

Nederland middenmoter in Europa wat betreft aantal hoogopgeleiden én omvang schooluitval

In Europees verband behoort Nederland weliswaar tot de groep van tien landen met een meer dan gemiddeld hoogopgeleide bevolking (bij de groep 25-35-jarigen: Nederland 36%, tegenover EU-gemiddelde 30%) maar de meeste West- en Noord-Europese landen scoren op dit punt beter dan Nederland. In vergelijking met andere landen in de Europese Unie presteert het Nederlandse onderwijs evenmin beter dan de middenmoot bij het terugdringen van voortijdig schoolverlaten. In 2006 was bijna 13% van 18-24-jarigen in Nederland een voortijdig schoolverlater, dat is ongeveer evenveel als in Frankrijk en Groot-Brittannië. Finland en Oostenrijk slagen erin dit aandeel beneden de 10% te houden. Nederland zat, met 75% leerlingen die een startkwalificatie behalen, onder de middenmoot en voldeed niet aan de Lissabon-doelstelling van 85%. De ongunstige positie van allochtone leerlingen blijkt ook hier.

Positieve trends in gezondheid stagneren

De afgelopen tien jaar nam de gemiddelde levensverwachting verder toe (voor mannen bedraagt die 78 jaar, voor vrouwen 82,3 jaar), maar het aantal levensjaren zonder chronische ziekten nam af. De sociaal-economische gezondheidsverschillen zijn nog steeds groot. Mensen met een lagere sociaal-economische status leven ongezonder, korter en in minder goede gezondheid dan mensen met een hogere status. Een terugkerend punt van zorg is dat er bij niet-westerse allochtonen over het algemeen sprake is van gezondheidsachterstanden (in termen van o.a. overgewicht, inactiviteit, kindersterfte en diabetes). Wel zijn sommige allochtone groepen op bepaalde aspecten gezonder dan autochtonen (minder roken onder Marokkaanse vrouwen, kleinere sterfterisico's van vrouwen op middelbare leeftijd, minder hart- en vaatziekten onder Marokkanen).

De afgelopen tien jaar steeg het aandeel Nederlanders dat voorgeschreven medicijnen gebruikt van ruim 32% in 1998 naar bijna 40% in 2008. Onder 65-plussers liep dit gebruik op van bijna 70% in 1998 naar ruim 80% in 2008.

De toegankelijkheid van de Nederlandse zorg wordt nauwelijks beïnvloed door de financiële kosten die individuele burgers ervoor moeten maken. Het percentage Nederlanders dat vanwege de kosten afziet van medische zorg is klein, al geven mensen met een chronische aandoening vaker aan dat ze problemen hebben met het betalen van de rekeningen voor zorg dan mensen zonder zo'n aandoening.

Sportdeelname gestegen

Sportdeelname steeg van 61% in 2003 naar 65% in 2007, maar het lidmaatschap van sportverenigingen steeg niet mee. Steeds meer volwassenen bewegen voldoende, maar jongeren blijven achter bij deze trend. De belangstelling voor recreatieterreinen loopt terug: het bezoek daaraan daalde van 47% in 1995 naar 38% in 2007.

Tussen 1995 en 2007 steeg het aandeel bezoekers aan podiumvoorstellingen van 48% naar 53%. Deze groei kwam vrijwel geheel voor rekening van het lichtere segment: populaire muziek, musical en cabaret. Ook de kunstbeoefening in de vrije tijd maakte de afgelopen tien jaar een lichte groei door, van 38% in 1995 naar 44% in 2007.

Binnen de tijd die mensen aan media besteden, verschuift de aandacht van de gedrukte en audiovisuele media naar internet. Deze ontwikkeling doet zich vooral voor onder jongeren

Onveiligheidsgevoelens verder gedaald

De criminaliteit is sinds 2002 voortdurend gedaald, zowel volgens ondervraagde burgers zelf als volgens de politiestatistieken. Dit was vooral het gevolg van een afname van de vermogensdelicten. Het aantal vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde nam echter toe. Ook financieel-economische delicten (verduistering, valsheidsmisdrijven en bedrog) worden sinds 2007 vaker door de politie geregistreerd.

Het aandeel misdrijven dat door de politie werd opgehelderd, nam toe van 20% in 2003 tot 23% in 2007. Van de mensen die contact met de politie hebben gehad, was 57% in 2008 daar (zeer) tevreden over. Dit percentage is de afgelopen jaren geleidelijk gestegen. Het imago van de politie onder burgers is sinds 2004 verbeterd en is thans redelijk stabiel.

De antidiscriminatiebureaus ontvingen in 2007 ruim 4200 klachten over discriminatie. Dat is minder dan in de twee voorafgaande jaren. Ras, afkomst en huidskleur zijn de meest voorkomende redenen van discriminatie.

Het percentage Nederlanders dat zich wel eens onveilig voelt, daalde van 27% in 2005 tot 20% in 2008. De groep mensen die zich vaak onveilig voelt (3% van de bevolking) is echter niet kleiner geworden.

Terugval in aantal nieuwbouwwoningen

Bijna 90% van de Nederlanders is tevreden met zijn woning. Onder Marokkaanse, Turkse en Surinaamse Nederlanders groeit het eigenwoningbezit snel en neemt hun achterstand in woonkwaliteit af. Het aantal nieuwe woningen bereikte in 2008 een hoogtepunt met bijna 80.000 nieuwe huizen. Voor 2009 wordt een terugval verwacht naar ruim 70.000 woningen en voor 2010 een aantal dat naar verwachting lager zal liggen dan 60.000.

Het aandeel koopwoningen in Nederland is gestegen naar 57%. De meeste koopwoningen liggen buiten de Randstad; de meeste huurwoningen staan in de vier grote steden.

In de wijken uit de jaren '60 en '70 zijn naar verhouding weinig winkels, wonen relatief veel 50-plussers, groeit het aandeel niet-westerse allochtonen en is sprake van een sterke toename van sociale achterstand.

Gevolgen van de economische crisis ongelijk verdeeld

De sociale staat van Nederland kijkt terug tot en met 2008. De sociale gevolgen van de crisis zijn (nog) niet of nauwelijks zichtbaar en nog niet in cijfers te vangen. Vanuit een macro-economisch perspectief gezien lijkt de economische crisis mee te vallen en is Nederland van een rijk land een (tijdelijk) minder rijk land geworden. Maar de verdeling van de terugslag zal zeer ongelijk blijken te zijn. Als we afgaan op de gevolgen die vorige crises hadden op de leefsituatie, dan is het waarschijnlijk dat vooral mensen aan het begin en aan het eind van hun arbeidsloopbaan, laagopgeleiden en mensen die al werkloos zijn, getroffen worden. Het duurt echter even voor de inkomens en de werkgelegenheid geraakt worden door een economische neergang. Dat verklaart waarom de Nederlanders vooralsnog in meerderheid tamelijk laconiek zijn over de eventuele persoonlijke gevolgen van de crisis. Rekening moet echter worden gehouden met het feit, dat ook bij economisch herstel de effecten van de neergang nog enkele jaren kunnen doorwerken.

SCP-publicatie 2009/14, *De Sociale Staat van Nederland 2009*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, november 2009, ISBN 978 90 377 0434 1, prijs € 21,90.

Bijlage 2

Topiclijst voor open interview met voormalig persvoorlichter van SCP

- 1) Hoe ging u over het algemeen te werk wanneer u een persbericht van het SCP opstelde?
- 2) Wie kreeg het persbericht binnen het SCP onder ogen?
- 3) Wat was de rol van de verschillende betrokkenen?
  - a. *Bracht de eindverantwoordelijke vaak wijzigingen aan in het persbericht?*
  - b. *Wat dan zoal?*
- 4) Aan welke criteria moet het SCP-persbericht voldoen?
- 5) Journalisten houden in hun werk vaak rekening met nieuwswaarden. De informatie die volgens hen bijvoorbeeld het meest interessant, actueel of belangrijk is, selecteren ze voor hun berichten. Hield u met deze journalistieke werkwijze rekening tijdens het opstellen van de persberichten? In andere woorden: probeerde u het persbericht zo op te stellen dat het journalisten meer aansprak?
  - a. *Zo ja, op welke manier?*
  - b. *Hoe deed u dit bij de SCP-publicatie [...]?*
  - c. *Welke informatie liet u weg en welke informatie was volgens u essentieel voor het persbericht?*
- 6) Met welke factoren hield u (nog meer) rekening bij het schrijven van persberichten?
  - a. *Welke doelgroep had u voor ogen bij het schrijven van het persbericht?*
- 7) Wat hoopte u te bereiken met het persbericht?
- 8) Hoe ging de verspreiding van persberichten in zijn werk?
  - a. *Naar welke instanties stuurde u de persberichten doorgaans?*
- 9) Hoe is uw relatie met het ANP?
  - a. *Wat vindt u van de berichten van het ANP naar aanleiding van de persberichten?*
- 10) Was er weleens iets mis gegaan in de contacten met de pers of het beleid?

- 11) Wat is het belang van een goede/persoonlijke relatie met journalisten om via persberichten aandacht voor een SCP-rapport te krijgen?
- 12) Waren uw persberichten weleens verkeerd opgepakt door redacteuren en/of beleidsmedewerkers?
  - a. *Zo ja, in welk opzicht?*
  - b. *Wat vindt u daarvan?*
- 13) Namem redacteuren of beleidsmedewerkers weleens contact met u op over een persbericht?
  - a. *Zo ja, waar gingen die vragen dan vaak over?*
- 14) Volgens een aantal theoretici (Willems et al., 1998) treden voorlichters vaak op als tussenpersoon tussen de wetenschapper enerzijds en de pers of het publiek anderzijds. Beschouwde u zichzelf als een dergelijke intermediair?
  - a. *Hoe staat u tegenover deze rol?*
- 15) Hoe ondervond u het schrijfproces over de SCP-publicatie [...]?
- 16) Kunt u daar nog bijzonderheden over vertellen?

Bijlage 3

Checklist journalistieke framing-technieken

	Framing-technieken	Aantal keren toegepast			
		EM	KAK M	SSN	JI
1	Onderzoeksresultaten inleiden met <i>human interest</i> voorbeeld				
2	Onderzoeksresultaten als aanleiding voor <i>human interest</i> verhaal				
3	Een relatie leggen tussen onderzoeksresultaten en gebeurtenis uit het verleden				
4	Een relatie leggen tussen onderzoeksresultaten en feest- of herdenkingsdagen				
5	Dramatiek: de nadruk op aard (soort) van de studie				
6	Dramatiek: de nadruk op aantal onderzochte personen				
7	Dramatiek: de nadruk op duur van het onderzoek				
8	De nadruk op het onverwachte				
9	De nadruk op negativiteit				
10	Weergave van een ontwikkeling				
11	Weergave van een (menings)verschil				
12	Neerzetten van onderzoeker als bekende/kleurrijke persoonlijkheid				
13	Bekendmaking van onderzoeksresultaten als belangrijke gebeurtenis neerzetten				
14	Inzetten van onderzoeksresultaten als toelichting				

Bijlage 4

Topiclijst voor open interviews met journalisten

- 1) Wat betekent de naam SCP voor u als verslaggever van [...]?
  - a. *Behandelt u een persbericht van het SCP op dezelfde manier als andere onderzoeksinstellingen, zoals het CBS, het CPB of het PBL?*
  - b. *Zo ja, op welke manier?*
  - c. *Zo niet, wat maakt het SCP dan anders?*
- 2) Hoe gaat u doorgaans te werk als u de keuze maakt over SCP-onderzoek te berichten?
- 3) Wat waren belangrijke redenen om over [...] te berichten?
- 4) Op welke manier bent u op de hoogte gebracht van [...]?
- 5) Welke bronnen heeft u voor dit nieuwsbericht geraadpleegd?
  - a. *(ANP);*
  - b. *Publicatie;*
  - c. *Persbericht.*
- 6) Indien persbericht gebruikt. Hoe belangrijk was dit persbericht voor dit nieuwsbericht?
- 7) Welke factoren weten u ervan te overtuigen om een persbericht in behandeling te nemen? Met andere woorden: aan welke criteria moet het persbericht voldoen wilt u daarover schrijven?
- 8) Wat kunnen belangrijke factoren zijn om niet een persbericht in behandeling te nemen?
- 9) Wat vindt u van de persberichten van het SCP?
- 10) Heeft u zelf de kop boven het bericht geplaatst?
  - a. *Zo ja, hoe gaat u te werk bij het opstellen van de kop?*
  - b. *Maakt u altijd de koppen boven uw eigen berichten? Zo niet, wie maken de koppen nog meer?*
  - c. *Zo niet, kunt u een idee geven hoe een dergelijke redacteur te werk gaat?*
- 11) Heeft u het in het verleden weleens als problematisch ondervonden wanneer een ander de kop boven uw tekst plaatste?
  - a. *Wat ging er mis?*
- 12) Hoeveel ruimte mag er zijn voor berichtgeving over SCP-onderzoek?

13) Hoe zou u nieuwswaarde omschrijven?

14) Speelt uw eigen voorkeur weleens een rol in uw keuze voor onderwerpen?

Vragen specifiek voor ANP-journalisten:

- 1) Heeft u enig idee welke kranten meer gebruik zullen maken van berichten van het ANP als van persberichten van instituten en organisaties zelf?
- 2) Op welke manier verschillen jullie in werkwijze van de journalisten van de landelijke dagbladen?

Vragen specifiek voor journalisten van landelijke dagbladen:

- 1) Hoe belangrijk is het ANP voor jullie?
- 2) Voor welke doelgroep schrijft [...]?
- 3) Hoe verschilt [...] in uw ogen van andere dagbladen?

Eventueel aanvullende vragen:

- 1) Hoe vond u dat het contact verliep met de auteur [...]?
- 2) Waarom koos u ervoor bij het [...] navraag te doen i.p.v. bij het SCP?
  - a. Was dit een willekeurige keuze?

Bijlage 5

Topiclijst voor open interviews met beleidsmedewerkers

Voor de opdrachtgevers van de rapporten

- 1) Wat waren belangrijke redenen om opdracht te geven tot [...]?
- 2) Op welke manier heeft u vooraf richting gegeven aan het rapport?
- 3) Op welke manier heeft u tussentijds richting gegeven aan het rapport?
- 4) Nadat u het definitieve rapport in handen kreeg, wat heeft u daar vervolgens mee gedaan?
  - a. *Is er een presentatie of conferentie geweest?*
- 5) Welke bronnen heeft u het meest geraadpleegd: het rapport zelf, de samenvatting in het rapport, de factsheet of het persbericht?
  - a. *Waarom?*
- 6) Welke informatie heeft u uit het rapport gebruikt?
  - a. *Voor welke doeleinden heeft u deze informatie gebruikt?*
- 7) Als u dit zich nog kan herinneren, wat vond u van de berichtgeving in de landelijke dagbladen over het rapport?
- 8) Heeft u op de nieuwsberichten gereageerd?
  - a. *Op welke manier?*
- 9) In hoeverre heeft de berichtgeving in de landelijke dagbladen over het rapport tot accentverschuivingen in de beleidsvorming gespeeld?
  - a. *Optionele vraag: Heeft u aanpassingen in het beleid doorgevoerd vanwege de berichtgeving in de landelijke dagbladen?*
- 10) Is er een overleg geweest over het bijbehorende persbericht?
  - a. *Zo ja, weet u nog wat daarin werd besproken?*
- 11) Wat vond u van het persbericht?
- 12) Heeft het persbericht een rol gespeeld in de beleidsvorming?
  - a. *Zo ja, hoe?*
- 13) Stuurde u het persbericht zelf door naar mensen?
  - a. *Naar wie dan?*
- 14) Op welke manier vond het contact met de auteurs van het rapport plaats?
- 15) Waarover ging het contact met de auteurs van het rapport?

- 16) Heeft u na de publicatie van het rapport nog contact gehad met de auteurs?
  - a. *Waarom?*
- 17) Heeft u voor mij beleidsstukken die ik mag inzien waarin informatie van [...] is gebruikt?

Voor de gebruikers van de rapporten

- 1) Heeft u vooraf en/of tussentijds richting gegeven aan [...]?
- 2) Nadat u het definitieve rapport in handen kreeg, wat heeft u daar vervolgens mee gedaan?
  - a. *Is er een presentatie en/of conferentie geweest?*
- 3) Welke bronnen heeft u het meest geraadpleegd: het rapport zelf, de samenvatting in het rapport, de factsheet of het persbericht?
  - a. *Waarom?*
- 4) Welke informatie heeft u uit het rapport gebruikt?
- 5) Voor welke doeleinden heeft u deze informatie gebruikt?
- 6) Als u dit zich nog kan herinneren, wat vond u van de berichtgeving in de landelijke dagbladen over het rapport?
- 7) Heeft u op de nieuwsberichten gereageerd?
  - a. *Op welke manier?*
- 8) In hoeverre heeft de berichtgeving in de landelijke dagbladen over het rapport tot accentverschuivingen in de beleidsvorming gespeeld?
  - a. *Optionele vraag: Heeft u aanpassingen in het beleid doorgevoerd vanwege de berichtgeving in de landelijke dagbladen?*
- 9) Wat vond u van het persbericht?
- 10) Heeft het persbericht een rol gespeeld in de beleidsvorming?
  - a. *Zo ja, hoe?*
- 11) Stuur u het persbericht zelf door naar mensen?
  - a. *Naar wie dan?*
- 12) Heeft er contact plaatsgevonden met de auteurs van het rapport?
  - a. *Zo ja, op welke manier vond dit contact plaats?*
  - b. *Zo ja, waarover ging het contact met de auteurs van het rapport?*
- 13) Heeft u voor mij beleidsstukken die ik mag inzien waarin informatie van [...] is gebruikt?

Bijlage 6

Data-matrix n.a.v. open interview met persvoorlichter

Data-matrix: persvoorlichter

	Resp. Kees Paling
Thema 1: Productiefase persbericht	
Procedure	
Opmaak	
Tijd	
Samenwerking met ander onderzoeksinstituut	
Rol ministerie	
Thema 2: Functies persbericht	
Doelgroepen + 1e functie	
Overige functies	
Lengte	
De rol van persbericht binnen beleid	
Thema 3: Toesturen rapport	
Toesturen rapport naar pers	
Misbruik embargo	
Toesturen rapport overige adressen	
Thema 4: Werkwijze pers	
Redenen voor pers om te bellen	
Relatie met het ANP	
Onvoorziene factoren	
Slordigheden	
Belang van goede relatie met pers	
Thema 5: Bijzonderheden rapporten	
Jaarrapport Integratie 2009	
SSN 2009	

Bijlage 7

Data-matrix n.a.v. open interviews met journalisten

Bijlage 8

Data-matrix n.a.v. open interviews met beleidsmedewerkers

Bijlage 9

Totaaloverzicht zichtbaarheid SCP-rapporten in landelijke pers